

BECERİLER, YETERLİLİKLER VE MESLEK EĞİTİMİ:

FİNANSMAN YAPISI VE POLİTİKA ÖNERİLERİ



türkonfed
TÜRK GİRİŞİM VE
İŞ DÜNYASI
KONFEDERASYONU
TURKISH ENTERPRISE
AND BUSINESS
CONFEDERATION

ERG
EĞİTİM
REFORMU
GİRİŞİMİ



BECERİLER, YETERLİLİKLER VE MESLEK EĞİTİMİ: FİNANSMAN YAPISI VE POLİTİKA ÖNERİLERİ

DR. H. HAKAN YILMAZ

türkonfed
TÜRK GİRİŞİM VE
İŞ DÜNYASI
KONFEDERASYONU
TURKISH ENTERPRISE
AND BUSINESS
CONFEDERATION

ERG
EĞİTİM
REFORMU
GİRİŞİMİ

© 2007, SABANCI ÜNİVERSİTESİ

YAPIM MYRA

KOORDİNASYON RAUF KÖSEMEN,
PINAR KARAAĞAÇ

TASARIM MURAT ÖZGÜL

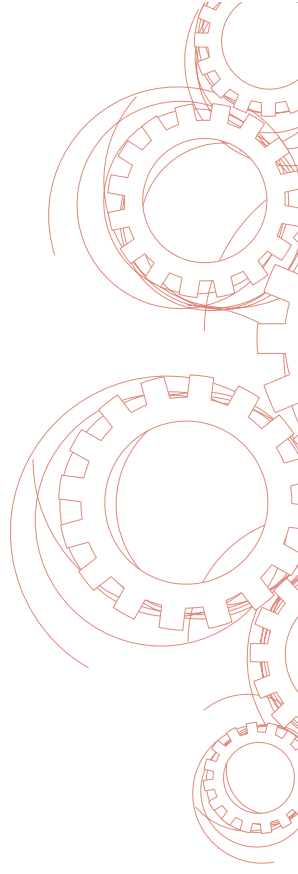
BASKI ÖNCESİ HAZIRLIK HARUN YILMAZ,
N. ONUR BILGI

BASKI ÖNCESİ HAZIRLIK KOORDİNASYONU
GÜLDEREN R. ERBAŞ, NERGİS KORKMAZ

BASKI ARTPRES

ISBN 978-975-8362-70-7

İSTANBUL, NİSAN 2007



ÖNSÖZ

ERG (Eğitim Reformu Girişimi), eğitim politikaları ve karar verme süreçlerine, araştırma, savunu ve izleme yoluyla katkıda bulunmak üzere, Sabancı Üniversitesi İstanbul Politikalar Merkezi bünyesinde uygulamaya konulmuş bir projedir.

ERG, **Açık Toplum Enstitüsü, Anne Çocuk Eğitim Vakfı, Aydın Doğan Vakfı, Bahçeşehir Üniversitesi, Kariyer.net, Sabancı Üniversitesi** ve **TAV Havalimanları Holding** tarafından desteklenmektedir.

TÜRKONFED (Türk Girişim ve İş Dünyası Konfederasyonu), bünyesindeki 8 federasyon, 86 dernek ile, yaklaşık 145 milyar dolarlık bir iş hacmine sahip, 1 milyonu aşkın kişiye istihdam sağlayan, 43 milyar dolardan fazla ihracat yapan 9 bin iş insanını bünyesinde barındıran, tamamen gönüllülük esasına dayanan, Türkiye'nin en büyük bağımsız sivil toplum örgütlerinden biridir.

TÜRKONFED, misyonu doğrultusunda ve faaliyetleri çerçevesinde ülkenin ve üyelerinin gündemindeki konularla ilgili görüşlerini bilimsel çalışmalarla destekleyerek kamuoyuna duyurmaya ve bu görüşlerden hareketle tartışma platformlarının başlatılmasına çalışmaktadır.

TÜRKONFED ve ERG, "Beceriler, Yeterlilikler ve Meslek Eğitimi: Finansman Yapısı ve Politika Önerileri" adlı bu raporu, 2006 yılında yayımlanan "Beceriler, Yeterlilikler ve Meslek Eğitimi: Politika Analizi ve Öneriler" raporunun devamı niteliğinde hazırlamıştır.

"Beceriler, Yeterlilikler ve Meslek Eğitimi: Finansman Yapısı ve Politika Önerileri" başlıklı bu rapor, Orta Doğu Teknik Üniversitesi ve AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi Yarı Zamanlı Öğretim Görevlisi Dr. H. Hakan Yılmaz tarafından kaleme alınmıştır. Raporun hazırlık sürecini koordine eden TÜRKONFED Uzmanı Burcu Berent ve ERG Koordinatör Yardımcısı Batuhan Aydağül, tüm aşamalarda rapora destek veren ERG Koordinatörü Neyyir Berktaş, TÜRKONFED Genel Sekreteri Arzu Turhan ve TÜRKONFED Ekonomi Danışmanı Eren Ocakverdi'nin katkıları çok değerlidir.

Ayrıca, raporun yazımında değerli vakitlerini ayırarak bilgi ve deneyimlerini bizlerle paylaşan TÜRKONFED Yönetim Kurulu Başkanı Celal Beysele ve ERG Direktörü Prof. Dr. Üstün Ergüder'e liderlikleri ve katkılarından dolayı şükranlarımızı sunarız. ERG ve TÜRKONFED bu çalışmaya tüm emeği geçenlere teşekkür eder.

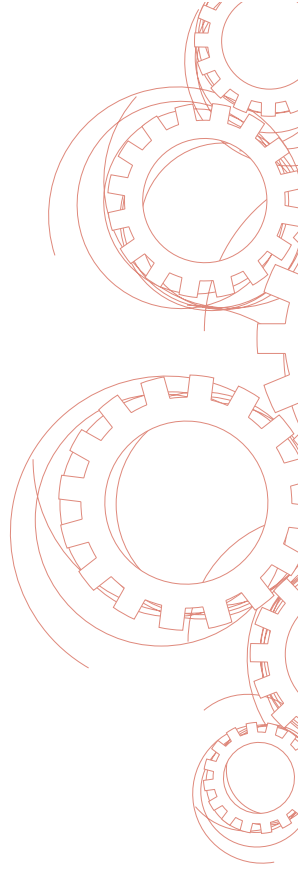
ÖZGEÇMİŞ

DR. H. HAKAN YILMAZ

1965 yılında Erzincan'da doğan H. Hakan Yılmaz, lisans eğitimini 1987 yılında Gazi Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Maliye bölümünde tamamlamıştır. Yurt içi ve yurt dışında çeşitli üniversitelerde yüksek lisans programlarına devam ettikten sonra yüksek lisans derecesini 1998 yılında Columbia Üniversitesi'nden (New York City) almıştır (MIA). Doktora eğitimini ise 2006 yılında da Hacettepe Üniversitesi Maliye Bölümü'nde tamamlamıştır.

1988-92 yılları arasında TC Sayıştay Başkanlığı'nda denetçi yardımcısı ve denetçi olarak çalıştıktan sonra, 1993 yılında sınavla DPT'ye geçmiştir. Meslek yaşamında çok çeşitli görevlerde de geçici olarak bulunan Yılmaz aynı zamanda ODTÜ İktisat Bölümü ve Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Maliye Bölümü'nde yarı zamanlı öğretim görevlisi olarak lisans ve yüksek lisans dersleri vermektedir.

Kamu maliyesi, bütçe, mali sisteme ilişkin yapısal reformlar, istikrar programları ve mali uyum, mali saydamlık, yerel yönetimler maliyesi ve sosyal harcamalar yazanın ilgi alanları olup bu konularda çok sayıda çalışması bulunmaktadır.



İÇİNDEKİLER

SUNUŞ 9

YÖNETİCİ ÖZETİ 11

I. GİRİŞ 17

II. EĞİTİM HARCAMALARI VE KAMU MÜDAHALESİ 19

III. TÜRKİYE'DE GENEL OLARAK EĞİTİM HARCAMALARININ YAPISI VE GELİŞİMİ:
SON DÖNEM GELİŞMELER ÇERÇEVESİNDE KARŞILAŞTIRMALI BİR BAKIŞ 22

IV. TÜRKİYE'DE MESLEKİ EĞİTİME AKTARILAN KAYNAK VE HARCAMA YAPISI 29

IV.1 TÜRKİYE'DE MESLEKİ EĞİTİME AYRILAN KAYNAK DÜZEYİ 29

IV.2 ÖRGÜN MESLEKİ ORTAÖĞRETİMİN KAYNAK VE HARCAMA YAPISI 30

IV.3 YAYGIN MESLEKİ EĞİTİMİN KAYNAK VE HARCAMA YAPISI 38

V. TÜRKİYE'DE MESLEKİ EĞİTİMİN FİNANSMAN YAPISI VE KAYNAK KULLANIMINA İLİŞKİN
POLİTİKA ÖNERİLERİ: BUNDAN SONRASI 42

VI. SONUÇ 57

KAYNAKÇA 59

EKLER 60

EK 1. KAMU EĞİTİM HARCAMALARI HESAPLAMA YÖNTEMİ VE VARSAYIMLARI 60

EK 2. MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI ORTAÖĞRETİM VE YAYGIN EĞİTİM HARCAMALARININ
HESAPLANMASINDA KULLANILAN KAYNAKLAR VE HESAPLAMA YÖNTEMLERİ 60

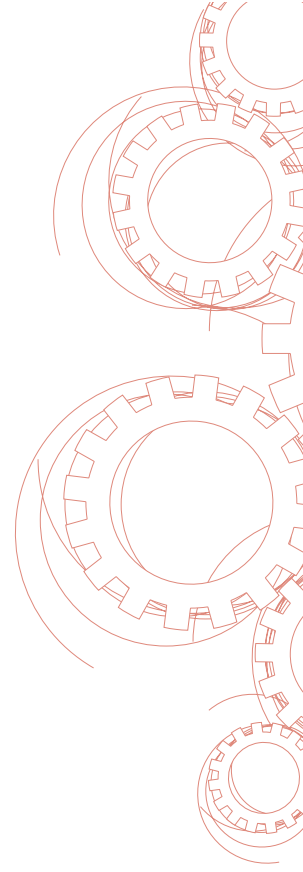
EK 3. EĞİTİM KAYNAK, FİNANSMAN VE HİZMET SUNUMU AÇISINDAN
TÜRKİYE'DE EĞİTİM HARCAMALARI MATRİSİ 61

EK 4. ORTAÖĞRETİM İSTATİSTİKLERİ (2001-2006) 62

EK 5. YAYGIN EĞİTİM İSTATİSTİKLERİ (2001-2006) 64

TABLULAR

- TABLO 1. EĞİTİM KAYNAKLARININ ÖZEL VE KAMU SEKTÖRÜ ARASINDA DAĞILIMI (2002) 22
- TABLO 2. 1997-2006 KAMU EĞİTİM HARCAMALARININ GSYİH'YE ORANLARININ GELİŞİMİ (% KURUMSAL) 25
- TABLO 3. 1997-2006 KAMU EĞİTİM HARCAMALARININ EKONOMİK SINIFLANDIRMAYA GÖRE GELİŞİMİ (GSYİH, %) 26
- TABLO 4. 2007 BÜTÇE ÖDENEKLERİ 2008-2009 ÖDENEK PLANLARI (GSYİH'YE ORAN OLARAK) 26
- TABLO 5. ÇEŞİTLİ ÜLKELERDE EĞİTİM DÜZEYLERİ İTİBARIYLA KİŞİ BAŞINA DÜŞEN KAMU EĞİTİM HARCAMALARI (ABD DOLARI, SATIN ALMA GÜCÜ PARİTESİNE GÖRE) 27
- TABLO 6. TÜRKİYE'DE MESLEKİ EĞİTİM HARCAMALARI (FİNANSMANA GÖRE, 2002) 29
- TABLO 7. MEB KAYNAKLARI KULLANILARAK MESLEKİ EĞİTİME YÖNELİK HARCAMALARIN GELİŞİMİ (GSYİH'YE ORAN OLARAK) 30
- TABLO 8. 2005-2006 ÖĞRETİM YILINDA ORTAÖĞRETİM ÖĞRENCİ VE ÖĞRETMEN SAYILARI VE YÜZDE DAĞILIMLARI 31
- TABLO 9. KAMU ORTAÖĞRETİM ÖĞRENCİ SAYISINDAKİ GELİŞME (2003-2006) 32
- TABLO 10. MEB BÜNYESİNDE YAPILAN ORTAÖĞRETİM HARCAMALARININ GELİŞİMİ 33
- TABLO 11. MESLEK LİSELERİNİN HARCAMALARI VE HARCAMALARIN OKUL TÜRLERİNE GÖRE VE ÖĞRENCİ BAŞINA DAĞILIMI 35
- TABLO 12. ORTAÖĞRETİM KURUMLARININ HARCAMALARININ EKONOMİK GİRDİLERE GÖRE ORANSAL DAĞILIMI (%) 36
- TABLO 13. YAYGIN EĞİTİM KURUMLARINDA ÖĞRENCİ VE ÖĞRETMEN SAYILARININ İKİ DÖNEM İTİBARIYLA GELİŞİMİ 39
- TABLO 14. YAYGIN MESLEKİ EĞİTİM HARCAMALARI (2002) 41
- TABLO 15. MESLEKİ YAYGIN EĞİTİME MEB BÜTÇESİNDEN YAPILAN HARCAMALARIN GELİŞİMİ 41
- TABLO 16. 2003 YILI EĞİTİM DÜZEYLERİNE GÖRE SİVİL İSTİHDAMIN GELİŞİMİ 43
- TABLO 17. SADECE BİR DEĞİŞİK KATEGORİDE YER ALDIĞI VARSAYILAN ÇALIŞANLARIN TAHMİN EDİLEN ÜCRETLERİ, ÜCRETLERİN OKUR-YAZAR OLMAYANA GÖRE VE EĞİTİM DURUMLARI ARASINDAKİ ORTALAMA YÜZDE FARKLARI 44
- TABLO 18. MESLEKİ ORTAÖĞRETİMDE ÖĞRETİM SÜRESİNİN DÖRT YILA ÇIKMASININ GETİRECEĞİ TAHMİNİ İLAVE MALİYET 46
- TABLO 19. MESLEKİ ORTAÖĞRETİM KURUMLARINDA DERSLİK İHTİYACI VE İLLER ARASINDA YÜZDE DAĞILIMI 49
- TABLO 20. İŞSİZLİK SİGORTASI FONU GELİR-GİDER DENGESİ 51



GRAFİKLER

- GRAFİK 1. KAMU EĞİTİM VE SAĞLIK HARCAMALARININ 1999-2006 ARASI GELİŞİMİ (% GSYİH) 17
- GRAFİK 2. SEÇİLMİŞ ÜLKELERDE KAMU, ÖZEL VE TOPLAM EĞİTİM HARCAMALARININ GSYİH'YE ORANLARI (2002-2003) 22
- GRAFİK 3. TÜRKİYE'DE EĞİTİM HARCAMALARININ KAYNAKLARINA GÖRE DAĞILIMI (2002) 23
- GRAFİK 4. TÜRKİYE'DE EĞİTİM HARCAMALARININ HİZMET SUNAN KURUMLARA GÖRE DAĞILIMI (2002) 23
- GRAFİK 5. KAMU EĞİTİM HARCAMALARININ GELİŞİMİ (GSYİH'YE ORAN OLARAK) 24
- GRAFİK 6. KAMU EĞİTİM HARCAMALARININ KURUMLARA GÖRE YÜZDE DAĞILIMI 25
- GRAFİK 7. SEÇİLMİŞ BAZI ÜLKELERDE VE TÜRKİYE'DE 2002 YILINDA KİŞİ BAŞINA GELİR DÜZEYLERİ (ABD DOLARI, MİLYAR \$, SATIN ALMA GÜCÜ PARİTESİNE GÖRE) 28
- GRAFİK 8. ÖĞRENCİLERİNİN OKULLARA GÖRE YÜZDE DAĞILIMI (2005-2006) 31
- GRAFİK 9. ORTAÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNİN GENEL VE MESLEKİ ORTAÖĞRETİM KURUMLARINA YÜZDE DAĞILIMINDAKİ GELİŞME (AÇIKÖĞRETİM AYIKLANMIŞ) 32
- GRAFİK 10. ÖĞRENCİ BAŞINA DÜŞEN HARCAMALARDA MESLEKİ ORTAÖĞRETİMİN GENEL ORTAÖĞRETİME ORANI 33
- GRAFİK 11. MESLEKİ ORTAÖĞRETİM KURUMLARINDA ÖĞRENCİ BAŞINA HARCAMANIN GELİŞİMİ (2002-2006, 2006 YILI FİYATLARIYLA) 34
- GRAFİK 12. ORTAÖĞRETİMDE ÖĞRENCİ BAŞINA DÜŞEN HARCAMA (2002-2006 ORTALAMASI, 2006 YILI FİYATLARIYLA) 34
- GRAFİK 13. OECD ÜLKELERİNDE ORTAÖĞRETİM OKULLARINDA CARİ HARCAMALARIN PERSONEL VE DİĞER CARİ YÜZDE DAĞILIMI 37
- GRAFİK 14. KAMU VE ÖZEL EĞİTİM KURUMLARINDA EĞİTİM DÜZEYLERİ İTİBARIYLA ÖĞRENCİ BAŞINA HARCAMA (2002, ABD DOLARI) 37
- GRAFİK 15. KAMU VE ÖZEL EĞİTİM KURUMLARINDA TOPLAM HARCAMANIN EKONOMİK GİRDİLERE GÖRE DAĞILIMI (% PAY) 38
- GRAFİK 16. YAYGIN EĞİTİM KURUMLARINA GİDEN ÖĞRENCİLERİN DAĞILIMI (%) 39
- GRAFİK 17. SEÇİLMİŞ ÜLKELERDE 2003 YILI ÖĞRENCİ BAŞINA MESLEKİ EĞİTİM VE GENEL ORTAÖĞRETİM HARCAMASI ORANI (SATIN ALMA GÜCÜ PARİTESİNE GÖRE DÜZELTİLMİŞ) 45

KISALTMALAR

- B:** Bütçe Tahmini (tablolarda)
- BEGEV:** Bursa Eğitim Geliştirme Vakfı
- DPT:** Devlet Planlama Teşkilatı
- DİE:** Devlet İstatistik Enstitüsü
- ERG:** Eğitim Reformu Girişimi
- GSYİH:** Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
- İŞKUR:** Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü
- MEB:** Milli Eğitim Bakanlığı
- KMYKK:** Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu
- OECD:** Organization for Economic Cooperation and Development
- OSB:** Organize Sanayi Bölgeleri
- OVP:** Orta Vadeli Program
- OVMP:** Orta Vadeli Mali Plan
- P:** Program Tahmini (tablolarda)
- TEPAV:** Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı
- TÜİK:** Türkiye İstatistik Kurumu
- TÜSİAD:** Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği
- TÜRKONFED:** Türk Girişim ve İş Dünyası Konfederasyonu
- WB:** World Bank (Dünya Bankası)

SUNUŞ

Resmi verilere göre Türkiye'de işsizlik oranları son yıllarda %10 seviyesinde seyretmektedir. Ancak işverenlerin ihtiyaç duydukları nitelikli elemanı bulamadıkları da sık tekrarlanan bir gerçektir. Bu iki tespit, iş piyasasında arz ve talebin uyumsuzluğunu basitçe gözler önüne serer.

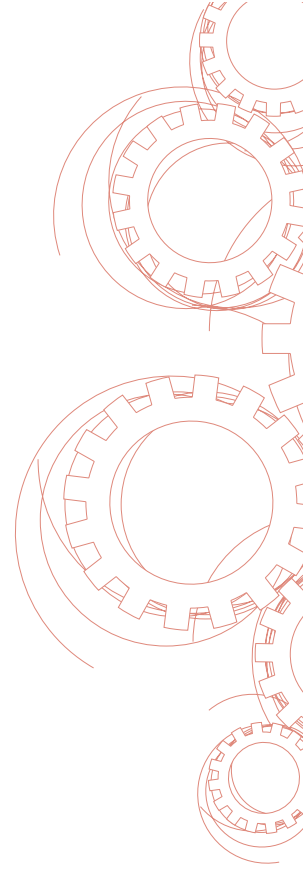
Sorunu çözenin uzun, sancılı ancak gerekli yolu, eğitim sistemimizin her seviyede reformudur. Bu süreçte gözden kaçırılmaması gereken nokta, eğitimin sosyal faydasının, maliyetinden fazla olmasıdır. Eğitim seviyesi yükseldikçe bireysel fayda toplumsal faydanın önüne geçmektedir. Başka bir deyişle, eğitime ayrılan kamu kaynakları sırasıyla okulöncesi, ilköğretim ve ortaöğretimde yoğunlaşmalı, yükseköğretimin finansmanında eğitilenin katkısı artmalı, ihtiyacı olana burs verilmesi yolu seçilmelidir.

İş piyasasındaki arz-talep uyumsuzluğunu gidermenin kısa yolu ise yaşam boyu eğitimden geçer. Yaygın eğitim olarak da adlandırılan yaşam boyu eğitimin örgün eğitime göre avantajı, maliyet-etkin olmasıdır. Özetle, yaşam boyu eğitim kapsamındaki mesleki eğitim kursları, mesleki ortaöğretim kurumlarına kıyasla çok daha kısa zamanda, iş dünyasının ihtiyaç duyduğu niteliklerle eğitim verebilmektedir.

Bu yöntemin varlığı Türkiye için bir şanstır. Kısa zamanda, görece olarak düşük bir maliyetle, bugün eğitimlerini tamamlamış

ama iş bulamamış milyonlarca insanımızı kendilerine uygun meslek dalında eğitebilir, onların geleceğe güvenle bakmalarını sağlayabiliriz. Ancak yaşam boyu eğitim modeli, sağlam temellere oturmalıdır. Önemli noktalardan biri, yaşam boyu eğitim kurumlarına aktarılacak kaynakları saptarken, kurumun verdiği eğitimin kalitesinin kontrol edilmesidir. Bugün yaygın eğitim kurumlarının çeşitli fonlardan destek alabilmeleri için açılan ihalelerin şartnameleri, bu kurumların bazı formaliteleri yerine getirmelerini şart koşmakta, mezunların eğitim kalitesine yönelik sorgulama yapmamaktadır. Halbuki eğitimde önemli olan girdiler ve süreçten ziyade, çıktının kalitesidir. 2006 yılında Hayata geçirilen Mesleki Yeterlilik Kurumu, yaşam boyu eğitim sisteminin yetkili kurum olmalı, hem çıktı kontrolü yapmalı, hem de mesleki eğitimin akreditasyonunda ağırlıklı olarak söz sahibi olmalıdır.

"Beceriler, Yeterlilikler ve Meslek Eğitimi: Finansman Yapısı ve Politika Önerileri" raporunun temel amacı, eğitim kalitesi yüksek meslek eğitimi modellerinin finansman alternatiflerini oluşturmaktır. Raporda hem örgün, hem de yaygın eğitim ele alınmışsa da, çözüm önerileri genelde sanayici katkısı kolayca gerçekleştirilebilecek olan yaygın eğitime yöneliktir. Geliştirdiğimiz modellerin hayata geçirilmesi, raporumuzun amacına ulaşması anlamına da gelecektir.



YÖNETİCİ ÖZETİ

Türkiye'nin sahip olduğu genç nüfus ve demografik özellikler gelecekte rekabet halinde bulunacağı ülkelere göre önemli avantajlar sunmaktadır. Bu avantajların kullanılabilmesi ise, bu yoğunluktaki nüfusun ve demografik değişimlerin iyi anlaşılmasına ve bunlara yönelik orta ve uzun vadeli politikaların katılımcı bir perspektifte oluşturulmasına bağlıdır. Bu anlamda, genel olarak eğitim politikalarına, özel olarak ise ülkenin rekabet gücünün geliştirilmesine ve sanayinin ihtiyacı olan nitelikte ara eleman yetiştirilmesine yönelik mesleki eğitime ayrı bir önem verilmesi gerekmektedir.

Sosyal faydasının sosyal maliyetinden yüksek olması ve beşeri sermayeyi geliştirerek ekonomide verimliliği artırması, eğitim harcamalarına öncelik verilmesinin önemli bir gerekçesidir. Burada dikkat edilmesi gereken önemli bir nokta vardır: Eğitimin düzeyi yükseldikçe bireyin sağladığı fayda toplumsal faydanın üstüne çıkmaktadır. Bu nedenle, kamunun bu alandaki rolü ve müdahale biçimi, kamu kaynaklarının öncelikle hangi tür, düzey ve kalitede eğitime ayrılmasının uygun olduğu sürekli olarak sorgulanmalıdır.

Eğitim harcamaları ile ekonomideki verimlilik arasındaki ilişki, bugüne kadar yapılan bir çok ampirik çalışmayla ortaya konmuştur. Dünya genelindeki çalışmalara göre, eğitim harcamalarındaki artış ekonomideki insan gücünün verimliliğini artırmakta, dolayısıyla büyümeyi olumlu etkilemektedir. Türkiye için eğitim ve büyüme ilişkisini sorgulayan çalışmalarda ise bu genel görünümün aksine, eğitim göstergeleri ile verimlilik ve büyüme arasındaki ilişkinin kopuk olduğu ortaya çıkmıştır.

Türkiye'de mesleki eğitime aktarılan kaynağa baktığımızda, 2002 yılı yaygın mesleki eğitim harcamaları ile örgün mesleki eğitim harcamaları toplamının 2,1 milyar YTL (1,4 milyar ABD doları) olduğunu görmekteyiz. Bu durum, toplam eğitim kaynaklarının % 11,2'sinin mesleki eğitime ayrıldığını göstermektedir. Mesleki eğitim harcamalarının yaklaşık % 95'i kamu kaynaklarıyla karşılanmaktadır. Özel eğitim

kurumlarında eğitim alan öğrencilere yönelik özel harcama düzeyi ise % 5'in biraz üstünde çıkmaktadır. Yani mesleki eğitimin sunumunda ve finansmanında kamu ağırlıklı bir yapı vardır.

2005-2006 öğretim yılında ortaöğretimde eğitim gören öğrenci sayısı 3,2 milyonun biraz üstündedir. Toplam öğrencilerin % 36,3'ü mesleki ve teknik eğitim kurumlarına giderken geri kalan % 63,7 ise genel ortaöğretim kurumlarına devam etmektedir. Açık öğretim ve özel okullar dışında bırakıldığında bu oranlar sırasıyla % 38,9 ve % 61,1 olarak gerçekteleşmektedir.

Bugün Türkiye'de yaygın eğitim alan öğrenci sayısı 4 milyonun biraz üzerine çıkmıştır. Yaygın eğitim veren kuruluşların %52,3 ü özel, % 47,7 si kamu kuruluşudur. Yaygın eğitime giden öğrencilerin yaklaşık olarak % 30'unun mesleki eğitim niteliğindeki kurslara ve eğitim programlarına devam ettiği tahmin edilmektedir.

Bu genel resmin altında çalışmanın temel bulguları aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

a. Mesleki ortaöğretim genel ortaöğretime göre daha maliyetli bir eğitimidir.

Mesleki örgün eğitime ayrılan kaynakların payı %53 iken, bu okullarda eğitim gören öğrencilerin oranı %39 seviyesindedir. Mesleki ve teknik liselerde okuyan öğrencilerin oranını gelecekte %60'a yükseltmeyi hedeflediğimizde, bunun getireceği ilave maliyet 2006 yılı fiyatlarıyla yıllık ortalama 500 milyon YTL düzeyinde tahmin edilmiştir. Bugünkü mali yapı ve oranlar değişmezse, mesleki ve teknik eğitim görecektir ortaöğretim öğrenci sayısının görece olarak artırılması ilave bir maliyet getirecektir ki, bu maliyetin kaynağı belirsizdir.

b. Kamu okullarında mesleki ortaöğretimde öğrenci başına yapılan harcama genel ortaöğretimin ortalama olarak % 76 daha üstündedir.

OECD ülkeleri ortalamasında bu oran % 18'dir. Türkiye Almanya'dan (%124) sonra bu oranın en yüksek olduğu ikinci ülke

konumundadır. Kişi başına yapılan harcamaların detayına girildiğinde ve hanehalkının kendi bütçesinden yaptığı harcamalar da göz önüne alındığında, yüksek oranlara ulaşılmasına rağmen, öğrenci başına ayrılan kaynak yine de, kalite düşüklüğünü açıklayacak şekilde, yetersiz kalmaktadır.

c. Öğrenci başına harcamalar açısından, öğretim kurumları arasında da önemli farklılıklar vardır.

Meslek liselerinde öğrenci başına ortalama harcama (2002-2006 dönemi) 2006 yılı fiyatlarıyla 2.279 YTL'dir. İlk sırayı 3.417 YTL ile sağlık liseleri almıştır. Sağlık liselerini 3.165 YTL ile imam hatip liseleri izlemiştir. Öğrenci başına en düşük harcamanın yapıldığı okul türü ise 1.513 YTL ile ticaret ve turizm liseleri olmuştur. Genel liselerde ise öğrenci başına harcama en düşük düzey ile 1.283 YTL'dir.

d. Meslek liselerinin kullandığı kaynakların girdilere göre dağılımına baktığımızda, üretilen hizmetin gereklerine uygun bir bileşimde olmadığı görülmektedir.

Kaynak yetersizliği ister istemez harcamaların ağırlıklı olarak personel harcamalarına ayrılmasına neden olmaktadır. Mesleki eğitim veren okulların toplam harcamaları içinde personele ayrılan pay % 80 civarındadır. Genel ortaöğretim'de ise personel harcamalarının toplam harcamalar içindeki oranı % 85'e ulaşmaktadır. Eğitimde personel harcamaları Türkiye'de diğer cari harcamaların 17 kat üstünde çıkarken, seçilmiş OECD ülkelerinde bu oran ortalama beş kattır. Bu durum Türkiye'de eğitim harcamalarının oransal dağılımının kalite ve etkinlik açısından ne düzeyde sorunlu olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Eğitimin kalitesini doğrudan etkileyen işletme, bakım ve teçhizat donatım harcamaları mesleki ve teknik okullarda olması gerekenin çok altındadır. Bu ise kaçınılmaz olarak insangücü de dahil olmak üzere mevcut varlıkların etkin kullanılmasını engellemektedir.

e. MEB'nin almış olduğu kararlar ortaöğretimde örgün eğitim süresinin dört yıla çıkarılması önemli bir maliyet artışına yol açacaktır.

2009 yılından başlamak üzere ortaöğretimde eğitim gören öğrenci sayısı

yaklaşık 1 milyon artmış olacaktır. İlave öğrencilerin yaklaşık 400 bininin mesleki eğitimde, 600 bininin ise genel ortaöğretimde olacağı tahmin edilmektedir. Orta Vadeli Mali Plan çerçevesinde 2009 yılı bütçe tahminine bakıldığında, öğrenci sayısındaki artışa karşılık gelecek bir ödenek artışının bütçede yer almadığı görülmektedir. Bu ise 2009 yılında öğrenci başına düşen harcamaların ortalama % 25 oranında azalmasına yol açacağı göstermektedir ki, zaten düşük olan eğitim kalitesinin daha da düşeceği mesajını içermektedir.

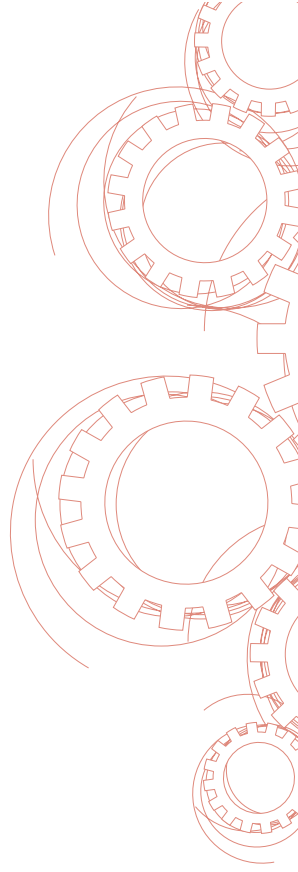
f. Mesleki ve teknik eğitim veren okullarda derslik ihtiyacı iller arasında önemli farklılıklar göstermektedir.

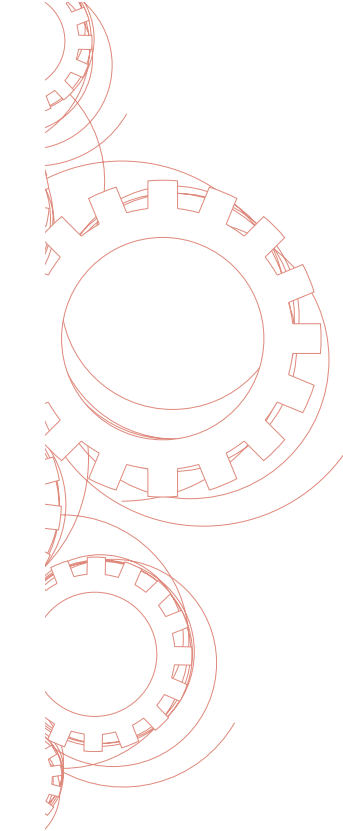
81 il bazında 2004-2005 öğretim yılı için yapılan çalışmada bu okullar için toplam derslik ihtiyacı 1.846 olarak hesaplanmıştır. Derslik ihtiyacı, 30 öğrenciye bir derslik düşecek şekilde hesaplanmıştır. Toplam derslik ihtiyacının % 85,6 gibi oldukça yüksek bir oranının dört ilimize yayıldığı görülmektedir. İhtiyacın %55'i İstanbul'dan gelmektedir. İstanbul'u % 13,1 ile Bursa izlemektedir. Yani, sanayisi gelişmiş illerde mesleki ve teknik eğitim talebi, dolayısıyla ihtiyacı, görece olarak yüksektir.

g. Bugün gelinen noktada Türkiye genelinde genel ortaöğretim mezunları ile meslek lisesi mezunlarının işsizlik oranları birbirine çok yakındır.

Genel ortaöğretileri bitirenler içinde emek piyasasında iş arayanların % 13,7'si işsizken, bu oran meslek liselerini bitirenler için % 12,9'dur. Bu görünüme bakarak genel olarak işgücü piyasasında mesleki ve teknik eğitim liselerini bitirenlere karşı olan ayırt edici talebin olmadığı ileri sürülebilir. Nitekim, ülke genelinde sanayicileri kapsayan araştırmalarda bu sonucu destekleyen bulgulara ulaşılmıştır. Öte yandan, TÜRKONFED üyesi sanayiciler ile yapılan görüşmelerde, nitelikli ara eleman ihtiyacı yüksek olan, sanayisi gelişmiş yörelerde bu durumun farklı olduğu ve bu bölgelerde mesleki ve teknik eğitim liselerini bitirenlerin işveren tarafından tercih edildiği bulgusuna rastlanmıştır.

Ülke genelinde eğitim ile verimlilik ilişkisi anlamında mesleki eğitimin getirisi genel ortaöğretimle karşılaştırıldığında, mesleki





eğitim okullarını bitirenlerin genel liseyi bitirenlere göre önemli bir avantajının olmadığı görülmektedir. 2003 yılı TÜİK hanehalkı bütçe anketi verilerine göre yapılan hesaplamada, meslek lisesi mezunlarının genel lise mezunlarına göre ortalama gelirlerinin sadece % 3,8 fazla olduğu ortaya çıkmıştır. Bu durum, yine ülke genelindeki bir araştırmanın bulgusudur. Gelişmiş yörelerdeki TÜRKONFED üyesi sanayicilerle yapılan görüşmelerde ise, işe başlama anında meslek lisesi mezunlarının tercih edildiği yaygın bir şekilde ifade edilmiştir.

Yukarıda sıralanan bulgular ve çalışma kapsamında yapılan analizler sonucunda geliştirilen politika önerileri ise aşağıda sırasıyla yer almaktadır:

1. Mesleki eğitim gören öğrenci sayısının artırılmasında kalite ve ilave maliyet unsurları eğitimin getirisini ile birlikte dikkate alınmalı ve politikalar zaman boyutunu da içerecek biçimde tasarlanmalıdır.

Mesleki ve teknik eğitimde okuyan öğrenci sayılarının görece olarak artırılmasında karar alıcıların aşağıdaki iki tercihi, birlikte bir süreç dahilinde dikkate alınmalarının akılcı olacağı düşünülmektedir.

Bu tercihlerden:

- Birincisi, ilave kaynağın varlığında, bu kaynağın kısa vadede meslek liselerinin öğrenci kapasitelerinin artırılmasından ziyade, mevcut mesleki eğitim kalitesini artıracak yönde kullanılmalıdır.
- İkincisi ise, orta ve uzun vadeye yayılan aşamalı bir geçişin, değişimin öngörülmesidir. Diğer bir deyişle, genel olarak ortaöğretime yönelik talebin gelişmesi ve kalitenin artırılmasının yanında, öğrenci sayısının mesleki ve teknik liseler lehine görece olarak yükseltilmesidir. Bu hedefin gerçekleştirilebilmesi, ilköğretimi bitiren öğrencilerin ortaöğretimde mesleki eğitimi seçmesinin önündeki psikolojik engellerin kaldırılmasıyla mümkündür.

2. Mesleki eğitime aktarılan kaynağın, genel ortaöğretime aktarılan kaynak üzerinde yarattığı mali baskıyı giderecek politikalar geliştirilmelidir.

Kaynak kısıtında mesleki ortaöğretimin kamu harcamaları içinde büyük payı alması, genel ortaöğretim harcamalarının payının

daha da düşmesine yol açmaktadır. Mesleki eğitime yönelik önceliklerin iyi ortaya konmaması, kamu kurumları ve özel sektörle işbirliği yeterli seviyede olan ülkelerin yeterince örnek alınmaması, genel ortaöğretime ayrılan kaynağı da sınırlayarak kalitesini olumsuz etkilemektedir. Yapılması gereken, mesleki eğitimin kaynak yapısını, mevcut kaynakların daha verimli kullanılması ve diğer aktörlerin de finansmana katılımını teşvik edecek şekilde geliştirmek ve bütçe üzerindeki maliyetini azaltmaya çalışmak olmalıdır.

3. Mesleki eğitimin verilmesi sürecinde kullanılan girdi yapısının eğitimde kaliteyi artıracak bir bileşime dönüştürülmesi gerekmektedir.

Kaynak yetersizliği ister istemez harcamaların ağırlıklı olarak personel giderlerine ayrılmasına neden olmaktadır. Mesleki eğitim veren okulların toplam harcamalarının içinde personele ayrılan pay % 80'in üzerindedir. Eğitimin kalitesini doğrudan etkileyen işletme, temrin malzemesi, bakım ve teçhizat donatım harcamaları, bu okullarda olması gerekenin altındadır. Bu ise kaçınılmaz olarak insangücü de dahil olmak üzere mevcut varlıkların etkin kullanımını engellemektedir.

Milli Eğitim Bakanlığı'nın, Maliye Bakanlığı'nın yaklaşımından farklı olarak, ödeneklere sığacak bir kaynak aktarım politikasından çok dağıtımına yönelik politika arayışları içinde olması gerekmektedir. Bu noktada, kaynak tahsisinin girdiler arasındaki uyumunun gözetilmesi hayati önem taşımaktadır. Bütçenin esnekliğinin artırılması, dış proje kredilerinin etkin dağılımı, özel sektör ve başta yerel idareler olmak üzere diğer kamu kurumlarıyla olan işbirliği öne çıkan politika uygulama alanları olarak görülmelidir.

4. Politika var, kaynak yok: Ortaöğretimin dört yıla çıkarılması kararı, eğitimin kalitesi bağlamında mutlaka gözden geçirilmelidir.

MEB'nin almış olduğu eğitimin dört yıla çıkarılmasına ilişkin politikanın, bütçe kaynaklarının sınırlı olduğu bir ekonomik ortamda önemli bir maliyeti vardır. Sorulması gereken soru, bu düzeyde bir maliyet artışına yol açacak politikanın eğitimin kalitesini ne düzeyde artıracak

nitelikte olduğudur. Bu düzeydeki kaynağın eğitimin kalitesi yerine süresinin artırılmasında kullanılmasının tasarlanıyor olması, kaynakların kullanımı konusunda bir tercih sorunu olduğunu göstermektedir. Bu anlamda, söz konusu politikanın tekrar gözden geçirilmesinin ve kaynak ihtiyacı daha yoğun olan branşlardaki öğretmen açığı, mal ve hizmet temini, teçhizat ve donatım gibi alanlara ilave kaynak ayrılmasının uygun olacağı düşünülmektedir.

5. Politikalarla bütçeler arasındaki ilişki güçlendirilmelidir: Bütçede esneklik sağlamak suretiyle, öncelikler değiştiğinde kaynaklar bu yeni önceliklere aktarılabilir.

Gerek meslek liseleri arasında öncelik değiştiğinde, gerekse meslek lisesi ve genel ortaöğretim tercihlerinin farklılaşması durumlarında, bu değişen önceliklere göre mevcut varlıkların ve kaynakların belli bir esneklikte yön değiştirebilmesi gerekmektedir. Bakanlığın son altı yıllık bütçe büyüklüklerindeki gelişimi, bu esnekliğin son derece sınırlı olduğunu göstermektedir.

Bu durumun en iyi örneklerinden biri imam hatip liseleridir. İmam hatip liselerinde öğrenci sayıları 1997 yılında ilköğretimin sekiz yıla çıkarılması ve 1998'den itibaren meslek okullarının lise bölümünden mezun olanların üniversiteye girişlerinin zorlaştırılması sonucu düşüş göstermiştir. Buna rağmen bu okullara aktarılan kaynaklarda gerekli düzeltme yapılmamıştır. Sonuç olarak, imam hatip liselerinde öğrenci başına harcama, genel ortaöğretimin yaklaşık 2,5 kat, meslek liseleri ortalamasının ise yaklaşık 1,4 kat üzerindedir. Bu saptama ister istemez kaynak kullanımında etkinlik veya alternatif maliyet sorgulamasını gündeme getirmektedir.

6. Yaygın eğitime aktarılan kaynak, Milli Eğitim Bakanlığı bütçesi içinde önceliğini kaybetmeye başlamıştır. Bu durumun gözden geçirilmesi ve kaynakların mümkün olduğunca sonraki yıllara devredilmeden kullanılması sağlanmalıdır.

Yaygın eğitim, birçok ülke örneğinin de açıkça ortaya koyduğu gibi, maliyet etkin bir eğitim yöntemidir. Mesleki eğitim kurumlarına göre öğrencilere çok daha

düşük maliyetlerle ve amaca yoğunlaşmış, kısa süreli ve verimli eğitimler verilebilmektedir.

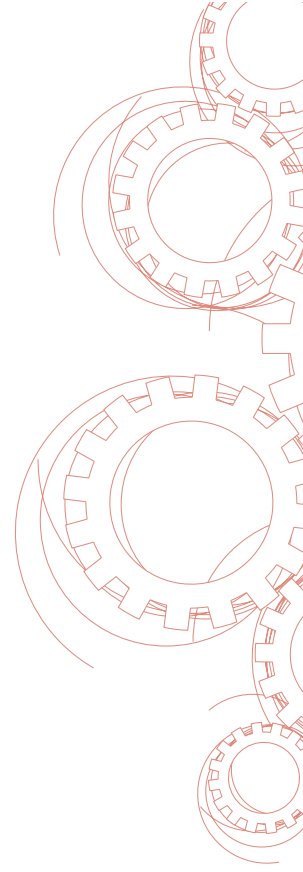
Bu bağlamda, Milli Eğitim Bakanlığı'nın bütçe dışı kaynaklardan sağladığı ama bütçe içinde gösterip kullanmaya başladığı gelirlerin (3308 sayılı Çıraklık, Mesleki ve Teknik Eğitim gelirlerinin özel gelir ve özel ödenek uygulaması) amacı doğrultusunda kullanımı konusunda Maliye Bakanlığı'na karşı daha ısrarcı bir tutum içinde olması gerekmektedir.

Burada belki üzerinde tartışılması gereken bir nokta da, yaygın eğitimin sunumu ve finansmanı konusunda kamu kurumlarına yönelik politika değişikliğidir. MEB bünyesi dışında diğer kamu kurumlarının kaynakları da kullanılarak yaygın eğitime daha fazla kaynak aktarımı sağlanmalıdır. Bu anlamda, raporun yönetici özetinin politika önerileri bölümünün 12'inci maddesinde geliştirilen modeller çerçevesinde işsizlik sigortası fonu kaynakları ile OSB kaynakları, çeşitli yarı resmi sivil toplum kuruluşlarının ve hayırseverlerin birikimlerinin mesleki eğitime yönelik kullanımı konusunda somut politikalar oluşturulmalıdır.

7. Döner sermayelerinin 2007 yılı sonuna kadar yeniden yapılandırılması gereğinden hareketle döner sermaye uygulaması mesleki eğitim kurumlarında etkinleştirilmelidir.

Meslek liseleri döner sermaye sistemini geliştirmeye yönelik yeni uygulamalar içine girmelidir. Özellikle kısa vadede eğitimin kalitesi açısından ihtiyaç duyduğu işletme ve donatım harcamalarının kamu kaynakları tarafından istenen düzeyde karşılanamayacağı dikkate alındığında, piyasada mesleki eğitim kuruluşlarının hizmetlerini talep edecek olan kesimlerin katkısının döner sermayeler yoluyla oluşturulması sağlanmalıdır. Bu anlamda, 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu'nun geçici 11. maddesi çerçevesinde öngörülen 2007 yılı sonuna kadar döner sermayelerin yeniden yapılandırılması yolundaki düzenleme bir fırsat olarak görülmeli ve meslek liseleri açısından yapılandırmaya bu gözle de bakılmalıdır.

8. Örgün mesleki ortaöğretim kurumlarının çeşitlerinin azaltılıp MEB bünyesinde toplanması sürecinde, yaygın eğitimde yetki



ve sorumlulukların net bir şekilde ortaya konması elzemdir.

Mesleki ortaöğretim kurumlarının MEB bünyesine toplanması bir politika kararının sonucu olarak görülmektedir. Ancak, Mesleki Yeterlilik Kurumu'nun Çalışma Bakanlığı bünyesinde kurulması, yaygın eğitimin müfredatının oluşturulması, sertifikasyonu ve akreditasyonu hususunda yetki karmaşası yaratacaktır. Bunun sonucu olarak, gelişmiş ülkelerde başarıyla tatbik edilen bu önemli eğitim sisteminin ülkemizde yaygınlaştırılmasının önünde aşılması güç ve karmaşık bürokratik engeller oluşacağı düşünülmektedir.

9. Eğitim hizmeti üreten ile bu hizmeti talep eden kamu kurumları arasındaki ilişkinin kopmaması sağlanmalıdır.

Burada dikkate alınması gereken nokta, eğitim kurumlarının üretmiş olduğu hizmeti talep eden ve sunan kurumlarla olan bağının ve ilişkilerinin ne şekilde korunacağı ve dengeleneceğidir. Eğer bu ilişki kurulamazsa hem okullara olan talebin azalmasına hem de kalitenin düşmesine yol açabilecektir.

10. Mesleki ortaöğretim kurumlarının bölgelere ve illere dağıtımında ihtiyaca ve talebe dikkat edilmelidir.

Mesleki ve teknik eğitim veren okullarda derslik ihtiyacı iller arasında önemli farklılık göstermektedir. İhtiyaca doğru şekilde karşılık verilmesine ve mevcut kapasitelerin etkin kullanılmasına yönelik stratejilerin oluşturulması, popülist yaklaşımlardan uzak, objektif kriterler kullanılması gerekmektedir.

11. Sanayi ve okul işbirliğinde organize sanayi bölgelerinin (OSB) kaynakları mesleki eğitimin geliştirilmesine yönelik olarak kullanılmalıdır.

Sanayi ile mesleki eğitim kurumları arasındaki ilişkinin eylem planlarıyla güçlendirilmesi gelecek dönemin en somut stratejisi olmalıdır. Türkiye'de sanayi örgütlerinin meslek eğitimine yönelik talepleri, kaynakların da ortaya konmasıyla güçlendirilmelidir. Bu örgütler mesleki eğitimi desteklerken aynı zamanda hizmeti sunan kurumlar ile iç içe olmalı, o kurumlarda söz sahibi olarak eğitim sektöründe aktif rol almalıdırlar. Bu anlamda, OSB kaynaklarının mesleki

eğitimin geliştirilmesine yönelik olarak kullanılması gerekmektedir. Her ne kadar OSB'lerde konuya odaklanmış, kısa süreli, örgün eğitimle karşılaştırılınca etki / maliyet oranı yüksek olan ve verimli yaygın eğitim sisteminin desteklenmesi daha uygun görünüyorsa da, kurumsal kapasite ve sahiplenme düzeylerine göre bu kurumların hangi tür mesleki eğitimi sunacağı ve/veya destekleyeceği kendi yönetimlerinin demokratik tercihlerine bırakılmalıdır.

OSB'lerin mesleki eğitimi kanunen belirtilmiş çerçevede destekleyen kurumlar arasında yer alması, mutlaka diğer yerel aktörlerin de sahipleneceği ve çok çeşitli kaynaklarla destekleyebileceği bir perspektife oturtulmalıdır.

Önerilen modelin kaynak yapısı şu şekilde sıralanabilir:

- OSB tüzel kişiliğinin yıllık toplam gelirinin en az % 5'ini OSB dahilinde sunulan mesleki ve teknik eğitim hizmetlerine yönelik olarak harcanmak üzere her yıl bir havuza aktarması,
- OSB kapsamındaki işletmelerin bu havuza aynı ve nakdi yardımlarda bulunması ve bu yardımların vergiden düşülebilmesi,
- Diğer yerel aktörlerin yine vergiden düşülebilecek şekilde isteğe bağlı katkısı,
- Belediyeler, genel yönetimin (bütçe ve sosyal güvenlik kurumu) taşra teşkilatı ve KİT'ler olmak üzere olmak üzere kamu kurumlarının katkısı,
- Başta AB projeleri olmak üzere uluslararası kaynakların (hibe, kredi) bu eğitim kurumlarına yönlendirilebilmesini sağlayacak düzenlemeler yapılması, özellikle yerel gönüllü sivil toplum örgütlerinin bu yönde eğitilmesi.

Havuzda toplanan kaynak önceden belirlenen esas ve usullerle oluşturulan dağıtım kriterleri çerçevesinde ilgili kurumlara kullanılacaktır. Kriterlere ilişkin esas ve usulleri her OSB kendisi belirleyecektir. Bununla birlikte, dağıtılan kaynakların kullanımında mesleki ve teknik eğitim vermek amacıyla kurulmuş bulunan kurumların işletme harcamalarına öncelik verilmesi önerilmektedir. Zira bu harcamalar, eğitim kuruluşlarının

çıktılarının, yani eğitimini tamamlayan öğrencilerin kalitesini direkt olarak etkileyecek en önemli ögedir.

Havuzda katkıda bulunan işletmelere vergi avantajları tanınması gerekmektedir. Bu anlamda, OSB dahilinde mesleki ve teknik eğitimin geliştirilmesi amacıyla kurulan vakıf ve dernek gibi kurumlar dahil eğitim kurumlarına yapılan aynı ve nakdi yardımların ilgili vergi mevzuatı gereğince ticari kazançtan düşürülmesi imkanı getirilmelidir (vergi harcaması). Yine OSB'nin desteklediği bu kurumların sunmuş olduğu eğitim hizmetleri nedeniyle yürürlükteki vergi mevzuatına göre ödemeleri gereken KDV, ÖTV gibi dolaylı vergilerden muaf tutulması da belli uygulama biçimlerinde öngörülebilir.

12. İşsizlik Sigortası Fonu'nda biriken kaynak mesleki eğitimin kalitesinin artırılmasını sağlayacak şekilde geliştirilen modeller çerçevesinde mali amaçlarla çelişmeyecek çerçevede kullanılabilir.

Mevcut kaynak düzeyi ve bunun dağılımı ile genel olarak mesleki eğitim veren kurumların kalitesinin artırılması mümkün değildir. Yapılması gereken, mevcut kaynakların daha etkin kullanılmasıdır. Bu anlamda İşsizlik Sigortası Fonu gelirlerinin kullanımına yönelik politikalar önemli görülmelidir. İşsizlik Sigortası Fonu gelirlerinin bu çalışmada geliştirilen üç model önerisi ile mesleki eğitimin finansmanında nasıl kullanılabileceği gösterilmektedir.

Burada modellerin genel çerçevesi ve temel ilkeleri ortaya konmaktadır. Amaç, belli öncelikler ve mevcut sorunlar çerçevesinde mesleki eğitimin kalitesinin artırılmasıdır. Uygulamada her bir modelin işleyiş yapısının daha ayrıntılı bir tasarımı gerektireceği ve uygulama biçimlerinin birbirinden farklı olacağı da dikkate alınmalıdır.

BİRİNCİ MODEL

İşletmelerin ödediği işsizlik sigortası primi ile mesleki eğitim veren kurumlardan alacağı meslek ve beceri kazandırmaya yönelik hizmetler ilişkilendirilebilir.

Modelin ilk aşamasında işletmeler çalıştırmış oldukları personel için ihtiyaç

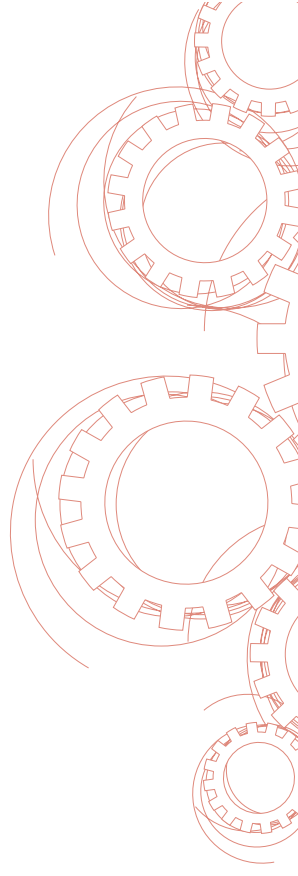
duyduğu eğitimi, meslek okulları başta olmak üzere, mesleki eğitim veren kurumlardan talep etmektedir. Kurumlar talep edilen hizmet sunumunu karşılamakta ve hizmetin bedelini getirilen sınırlar ve oranları çerçevesinde, hizmeti talep eden kurumların katkısını da sağlayarak Fon'dan almaktadır. (ayrıntısı için bkz. s. 51)

İKİNCİ MODEL

Fon'un her yıl akım olarak tahsil ettiği prim gelirleri ile faiz gelirleri toplamının belli bir oranı mesleki eğitim veren kurumlara, doğrudan üretilen hizmete yönelik işletme ve makine-teçhizat harcamaları için kullanılabilir. Bu modelde, ayrılan kaynağın önce bir havuzda (merkezi, yerel veya her ikisi birlikte) toplanması, havuzdaki toplanan bu kaynağın belli dağıtım kriterleri belirlenmek suretiyle eğitim kurumlarına aktarılmasının sağlanması öngörülmektedir. Dağıtım kriterlerinde Mesleki Yeterlilik Kurumu'nun meslek standartları göz önüne alınmalı ve destek sağlanırken, yine MYK'nın akredite ettiği eğitim kurumları öncelikli olarak değerlendirilmelidir. Burada amaç, eğitim hizmetinin kalitesini artırmak için, gerekli olan mal ve hizmet alımları ile yatırım niteliğindeki donatım harcamalarının artırılmasına yönelik, kamu kaynaklarına ilave çeşitli kaynakları harekete geçirmektir. (ayrıntısı için bkz s: 52)

ÜÇÜNCÜ MODEL

İşletmeler önce staja aldıkları daha sonra da istihdam etmeye başladıkları öğrenciler için işsizlik sigortası ödemelerinin ilk yıl hepsini, izleyen iki yıl ise azalan oranlarda düşürülmek suretiyle bir kısmını ödemekten muaf tutulabilir. Bu model doğrudan Fon ile işletmeler arasındadır. Prim muafiyeti yeni istihdamın önce staj sonra da iş akdi ile işletmede çalışmaya başlamasına bağlanmaktadır. Bu model ile amaçlanan, işletmelerin mesleki eğitim veren okulların öğrencilerine yönelik olarak piyasada hem staj hem de istihdam talebi yaratılmasının teşvik edilmesi suretiyle, mesleki eğitim veren okulları cazip hale getirmektir. (ayrıntısı için bkz s: 55)



I. GİRİŞ

Türkiye'nin sahip olduğu genç nüfus ve demografik özellikler gelecekte rekabet halinde bulunacağımız ülkelere göre bize önemli sayılabilecek potansiyel avantajlar sağlamaktadır. Bunun kullanılması ise bu yoğunluktaki nüfusun ve demografik değişimlerin iyi anlaşılmasına ve bunlara yönelik orta ve uzun vadeli politikaların katılımcı bir perspektifte oluşturulmasına bağlıdır. Eğitim, hem ekonomik hem de sosyal temelli sorunlar üzerinde doğrudan etkisi olan bir politika alanıdır. Bu konu, politika yapıcılar ve ilgili taraflar açısından ihmal edilmemesi gereken bir gerçekliktir.

Ekonomik programların beklenen başarısının gecikmesi veya cari açık, borç düzeyi gibi yapısal kırılganlık alanlarının varlığı istikrar arayışının yeni programlarla uzamasına yol açmaktadır. Bu ise maliye politikası uygulamasının aynı ağırlıkta devam etmesine yol açmakta, hedeflenen mali performansa ulaşmak için mali tedbirlerin eğitim sektörü üzerindeki etkisi ile kalite sorununu daha önemli hale getirmektedir. Kamu harcamaları açısından eğitim sektörünü diğer sektörlerden ayıran yapısal farklılıklardan bir tanesi de bu

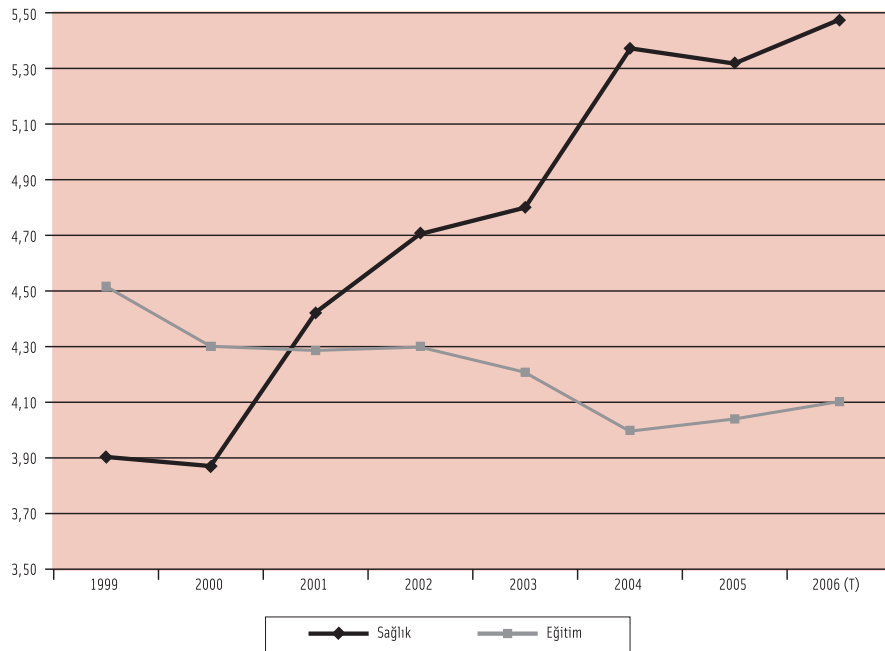
sektöre ayrılan kaynakların yaklaşık % 90'ının bütçeden sağlanıyor olmasıdır. Bu yapı, özellikle ülkemizde, mali disipline yönelik politikaların bu sektörü doğrudan etkilemesine yol açmaktadır. Kamu eğitim ve sağlık harcamalarının son dönemdeki gelişimi de bu tespiti doğrular niteliktedir.

Nitekim, istikrar programlarının uygulanması sürecinde kamu eğitim harcamaları sağlık harcamalarının aksine artmamış, reel olarak düşmüştür (GSYİH'ye oranları). Finansmanının ortalama % 70'inden fazlasını bütçe dışı kaynaklardan sağlayan kamu sağlık harcamaları ise bu dönemde reel olarak artmıştır (Grafik 1).

"Beceriler, Yeterlilikler ve Meslek Eğitimi: Finansman Yapısı ve Politika Önerileri" başlıklı bu çalışma TÜRKONFED ve ERG tarafından hazırlanan "Beceriler, Yeterlilikler ve Meslek Eğitimi: Politika Analizi ve Öneriler" başlıklı çalışmanın finansman boyutunu tamamlamak üzere hazırlanmıştır.

Mesleki eğitimin kaynak ve finansman yapısı, 2000 sonrası dönem gelişmeleri çerçevesinde karşılaştırmalı bir perspektifte ele alınmıştır,

GRAFİK 1. KAMU EĞİTİM VE SAĞLIK HARCAMALARININ 1999-2006 ARASI GELİŞİMİ (% GSYİH)



Kaynak: Yılmaz (2007)

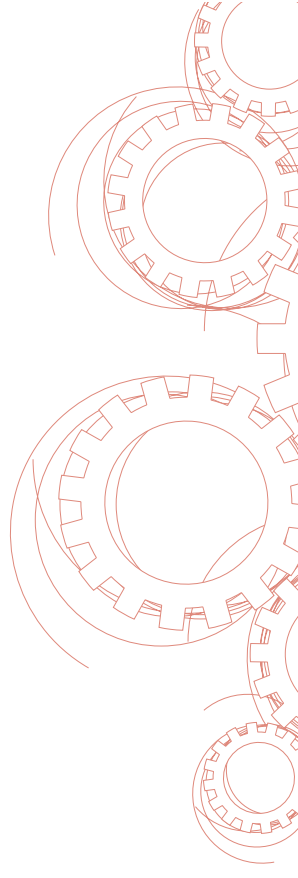
ana raporun bulguları ve temel politika önerileri ile bir araya getirilmiştir. Bunun yanı sıra, eğitim sektörüne yönelik olarak kaynakların stratejik öncelikler çerçevesinde ele alınmasına ve mevcut kaynakların etkin kullanılmasına yönelik bir politika seti geliştirilmeye çalışılmıştır.

Bu kapsamda çalışma dört ana bölümden oluşmuştur. Eğitim harcamaları ve kamu müdahalesi sorunu, eğitim harcamalarına yönelik teorik tartışmalar çerçevesinde giriş bölümünü takip eden ilk bölümde ele alınmıştır. İkinci bölümde, eğitim harcamalarının yapısı ve gelişimi, son dönem gelişmeler çerçevesinde ülke karşılaştırmalarıyla birlikte verilmiştir.

Türkiye’de bir bütün olarak eğitim sektörünün kaynak yapısı, bu kaynakların finansmana dönüşmesi ve hizmet sunumu arasındaki ilişki bu bölümde ortaya konmuştur.

Üçüncü bölümde çalışmanın temel konusu olan mesleki eğitimin kaynak ve finansman yapısına girilmiştir. Bu anlamda, genel olarak mesleki eğitime ayrılan kaynaklar ile yaygın ve mesleki eğitimin finansman yapısı ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir.

Son bölümde ise ana raporun önerilerinin de ışığında, Türkiye’de gelecek döneme mesleki eğitimin finansman yapısı ve kaynak kullanımına özgü politika önerileri 12 başlık altında sıralanmıştır.



II. EĞİTİM HARCAMALARI VE KAMU MÜDAHALESİ

Sosyal faydasının sosyal maliyetinden yüksek olması ve beşeri sermayeyi geliştirerek ekonomide verimliliği artırması, kamu harcamaları içinde eğitim harcamalarını diğer harcama alanları içinde öncelikli bir konuma getirmektedir.

Eğitim tam bir kamu malı/hizmeti niteliğinde değildir. İlave bir öğrencinin eğitiminin marjinal maliyeti sıfırdan farklıdır. Bir diğer ifadeyle, eğitim hizmetinden faydalanan bir kişinin yararlandığı hizmetin maliyetini hesaplamak mümkündür. Marjinal maliyet ile ortalama maliyet hemen hemen eşit çıkmaktadır (Stiglitz, 1988:372). Dolayısıyla eğitim adalet, savunma, güvenlik gibi tam kamusal mal ve hizmetlerden ayrılmaktadır.

Kamunun bu sektöre yönelik müdahalesini açıklayan temel yaklaşımların başında fırsat eşitliği kavramı gelmektedir. Özellikle temel eğitim ile orta eğitime yönelik olarak "eşitlik" kavramı, kamunun bu sektörde varlığını açıklamak için kullanılan temel gerekçe olmaktadır. Fırsat eşitliği sosyal adalet kavramı ile ilgili bir öge olarak kabul edilmekte ve sosyal adaletin varlığının bir ölçüsü olarak kullanılmaktadır (Barr, 1993:250).

Piyasa başarısızlığına dayanarak kamunun eğitim sektörüne müdahale etmesi ise esas olarak dışsallıkların¹ varlığıyla açıklanmaktadır. Eğitimli bir topluma sahip olmanın getireceği ekonomik ve sosyal altyapı başta piyasa mekanizması ve devlet yönetiminin etkin çalışması açısından oldukça önemli görülmektedir (Stiglitz, 1998:372). Dışsallık ile burada öne çıkarılan olumlu dışsallıktır. Bir diğer ifadeyle, eğitime yönelik olarak yapılan harcamaların sadece harcamaya konu olan kişinin değil, toplumun ve o ülke ekonomisinin de fayda düzeyini artıracığı öngörülmektedir.

Özellikle toplumsal bir dönüşümü yaşayan Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde eğitimin dışsallık etkisi çok daha önemli hale gelmektedir. Örneğin ciddi göç alan veya

nüfus yapısı kent lehine hızlı bir dönüşüm yaşayan toplumlarda, bu değişimin daha doğru yönlendirilmesinde, eğitim önemli bir rol üstlenmektedir. Yine toplumsal açıdan eğitimin bir diğer katkısı da insanların geleceğe yönelik olarak beklentilerini olumlu etkilemesidir. Ailelerin çocuklarının iyi eğitim alması konusundaki beklentileri ve bunun getireceği tatmin duygusu, kişilerin daha iyi eğitim aldıklarını düşünmeleri sonucu geleceğe ilişkin olarak taşıdıkları umut, vb. bu duruma örnek olarak verilebilir. Bununla birlikte, insanların eğitime yönelik beklentilerinin azalması ise başta sosyal nitelikli problemler olmak üzere toplumsal yaşam üzerinde olumsuz etki yapan bir olgu olarak da görülmelidir.

Eğitim harcamalarının büyüme ile ilişkisi esas olarak beşeri sermayenin (human capital) gelişmesi ile kurulmaktadır. Beşeri sermaye, bireye mal olmuş, beceri diye tanımlanabilecek yetenekler ile, diğer nitelikli değerler olarak tanımlanmaktadır (Culyer 1980). Beşeri sermaye teorisi iki yaklaşım çerçevesinde açıklanmaya çalışılmaktadır.

Bunlardan ilki, artık öge (residual factor) yaklaşımıdır. Bu yaklaşıma göre, toplam üretim düzeyindeki artışın üretim faktörlerindeki artışın üstünde gerçekleşmesi sonucu, aradaki açıklanamayan farkın önemli bir kısmı işgücünün eğitimindeki artıştan kaynaklanmaktadır (Denison 1962, Akalın 2003). İşgücünün üretim sürecinde kalitesindeki artış sermayeyle karşılaştırıldığında -Cobb-Douglas üretim fonksiyonundan hareketle- ampirik gözleme dayanan birçok gelişmiş ülke örneğini içeren çalışmalarda, milli gelir artışını yani büyümeyi daha fazla etkilediği görülmektedir (Denison 1962). Artık değeri eğitim dışında belirleyen diğer faktörlerin değişmediği varsayımı altında, eğitimin yaygınlaştırılması ve kalitesinin artırılmasına yönelik politikalar sonucu, beşeri sermayedeki artış, toplam üretim düzeyini üretim faktörlerindeki artışın üzerinde yukarıya çekmektedir.

¹ Dışsallık ile anlatılmak istenen olgu, herhangi bir iktisadi faaliyete taraf olanların dışında üçüncü kişilerin de bu faaliyetten olumlu veya olumsuz biçimde etkilenmesidir.

İkinci olarak, fayda-maliyet analizi çerçevesinde, eğitim sektörüne yönelik olarak kişilerin ve kamunun aktardığı kaynağın büyüklüğü ve bileşiminin ekonomide kaynak kullanımını etkilemesi suretiyle, ne düzeyde bir etkinliğe ve/veya etkinlik kaybına yol açacaktır. Bu ise orta vadede büyümeyi etkilemesi açısından önem taşımaktadır. Eğitim sektörüne yönelik olarak kişisel maliyetler ile kamusal maliyetler toplandığında ülkelerin gelişmişlik düzeyine göre GSYİH'lerine oran olarak % 5-10 arasında değişen bir kaynağın kullanıldığı görülmektedir. Dışsalıklar ve sosyal etkisi ile birlikte düşünüldüğünde, eğitime veya genel anlamda beşeri sermayeye yönelik harcamalar ekonomide önemli bir büyüklüğe ulaşmaktadır. Mali uyum programı uygulayan ülkelerde harcamaların doğru önceliklendirilmesi ve ülkenin faktör stokunun kalitesinin yükseltilmesi suretiyle üretim kapasitesinin genişletilmesi, gibi nedenlerden ötürü eğitim sektörü sürdürülebilir büyüme açısından özel bir öneme sahiptir. Harcama reformlarının sektörel ayakları arasında, orta vadeli perspektifte eğitim ayrı bir yere sahiptir. Çünkü ekonomik etkinlikten uzaklaşan bir kaynak dağıtım ve kullanım sürecinin alternatif maliyet ve israf düzeyi oldukça yüksek olacaktır (Yılmaz 2006).

Dolayısıyla eğitimin finansmanına yönelik olarak Barr (2002:161) iki temel sorunun ekonomide karar alma süreçleri çerçevesinde iyi tartışılmış olması gerektiğini söylemektedir. Bu sorular; (i) farklı eğitim seviyelerinde etkin harcama düzeyinin ne olacağı, (ii) vergi mükellefleri tarafından hangi etkinlik düzeyinde bir fonlamanın yapılacağı. Tabii bu soruları mevcut piyasa mekanizması içinde hizmetin nasıl ve hangi tür kurumlarla sunulacağı veya fon aktarımının nasıl yapılacağı gibi ilave sorular izleyebilir. Ama başlangıçtaki iki soruya siyasi tercihi de yansıtacak bir netlikte orta vadeli perspektifte yanıt verilmesi, sonrasında oluşacak politikaların ve uygulama biçimlerinin çerçevesini çizicek ve önünü açacaktır.

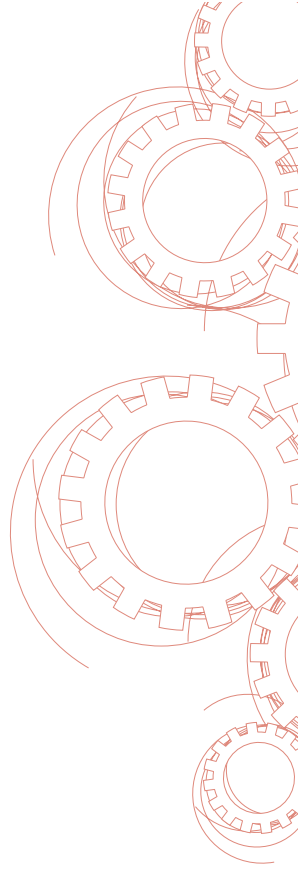
Gelişmekte olan ülkelerde eğitim sektörüne ayrılan kaynağın yapısı ve gelişimi, ülkenin karşı karşıya kaldığı ekonomik sorunlar ve bu kapsamda uygulanan ekonomik programlardan doğrudan etkilenmektedir. Hedeflenen mali performansa ulaşmak için öngörülen harcama kısıcı tedbirler, kaçınılmaz olarak kamu

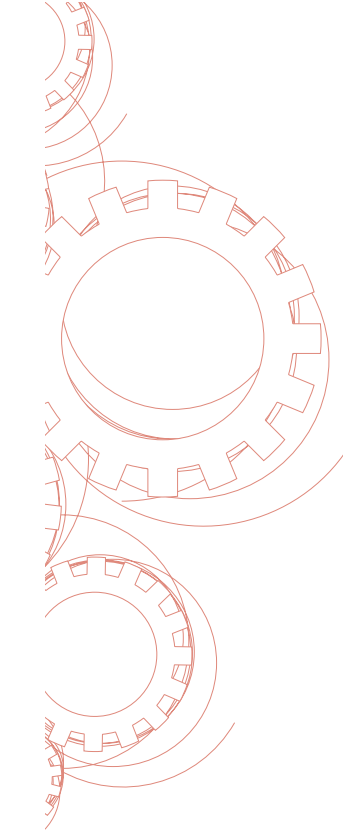
harcamaları içinde önemli bir büyüklüğe ulaşan eğitim sektörünü etkilemektedir. Bu anlamda iyi tasarlanmış orta vadeli politikaların ve uygulama stratejilerinin varlığı daha da önemli hale gelmektedir. Eğitime yönelik olarak politikalarını belirleyememiş, ezbere bir yaklaşımı tekrar eden, önceliklerini iyi koyamamış bir ülke yönetiminin almış olduğu kararlar ve uygulamalar, ülkenin geleceğini tehlikeye atmaktadır.

İstikrar programları kapsamında bazı ülke uygulamalarında eğitim, Türkiye örneğinde olduğu gibi sosyal nitelikli harcamalar arasında yer almaktadır. Eğitim harcamaları sağlık, sosyal güvenlik gibi alanlarda olduğu gibi mali uyum programlarında genellikle doğrudan bir yapısal reform konusu olmamakla birlikte, bu sektöre yönelik kamu harcamalarının büyüklüğü, kamu personelinin oransal olarak yüksekliği gibi somut faktörlerin etkisiyle programın bütünü açısından özel bir önemi olan sektördür. Başka bir açıdan bakıldığında, ciddi bir mali baskı ile karşı karşıya kalan bir ülkenin maliye politikası uygulamasında harcamaları kaçınılmaz olarak kısması gerekiyorsa veya kamu hizmetlerinin fiyatlandırmasının kapsamını genişletilmesi gerekiyorsa, ülkelerin kamunun rol ve sorumlulukları çerçevesinde, eğitim sektörüne yönelik olarak kaynak kullanımında önceliklendirmeyi yapacak politikalara sahip olması gerekmektedir. Aksi durumda kasap tarzı kesinti (butcher type of cut) veya bumerang kesinti diye nitelendireceğimiz türde bütçe ödeneklerinin kesilmesi söz konusu olduğunda bunun ekonomiye ve topluma orta vadeli maliyeti diğer sektörler göre açıktır ki çok daha yüksek ve geri dönülmez olacaktır (Yılmaz 2006).

Türkiye'de kamu harcamalarının son dönemde ortalama % 10'unun, faiz hariç harcamaların ise % 14'ünün eğitime aktarıldığı dikkate alındığında, eğitimde kalitenin sağlanması konusunun önemi çok daha iyi anlaşılmaktadır.

Eğitim harcamaları ile ekonomideki verimlilik arasındaki ilişki bugüne kadar yapılan birçok ampirik çalışmayla ortaya konmuştur. Eğitim harcamalarındaki artış ekonomideki insan gücünün verimliliğini artırmakta ve dolayısıyla da büyümeyi olumlu etkilemektedir. Buradaki temel sorular: (i) politika oluşturulması sürecinde ekonomideki kaynakların eğitime





aktarılmaması durumunda diğer alanlara aktarılmaması nedeniyle ortaya çıkan alternatif maliyetlerin ne düzeyde hesaplandığı; (ii) eğitim harcamalarının eğitim düzeylerine göre dağılımında verimlilik ilişkisine ne derecede bakıldığı; (iii) eğitim harcamalarının finansmanında kamu ve özel kesim paylaşımının nasıl olduğudur. Aslında tüm bu sorular ve verilen yanıtlar eğitimin makro ekonomik getirisinin hesaplanması açısından önem taşımakta ve özellikle kamu politikalarının oluşturulma sürecine yön vermektedir (Yılmaz 2006).

Nitekim, son dönemde Türkiye'ye yönelik yapılan çalışmalarda eğitim harcamalarının büyümeye beklendiği şekilde olumlu katkı yapmaması, bu anlamda iyi anlaşılması gereken bir sonuçtur. Son dönem eğitim ve büyüme ilişkisini sorgulayan çalışmalarda, Türkiye'de beklenenin aksine eğitim göstergeleri ile verimlilik ve büyüme arasındaki ilişkinin kopuk olduğu ortaya çıkmıştır. Bu çalışmalar içinde yer alan "Eğitim ve Sürdürülebilir Büyüme" (TÜSİAD, 2006), çalışmasında eğitim ile verimlilik arasındaki

ilişkinin kopukluğu aşağıda özetlenen dört temel faktöre dayandırılmıştır:

- Okullaşma oranları ve işgücünün ortalama eğitim süresi gibi sayısal göstergelerindeki iyileşmelerin eğitime ayrılan kaynaklarla paralellik göstermemesi neticesinde, bu göstergelerin yapay olarak iyileşme göstermiş olması.
- Geçen dönemde yaşanan görece hızlı orandaki artışa rağmen, incelenen eğitim göstergelerinde henüz kritik eşiğin aşılmamış olması.
- Eğitimin niteliğindeki sorunların, Türkiye'de insan sermayesi göstergelerinde nicelik bakımından yaşanan iyileşmelerin verimlilik artışına yansımalarını engellemesi.
- Son olarak, tahmin edilen ekonomik büyüme modellerinin ortaya koyduğu gibi, Türkiye'nin insan sermayesi yanında, yatırım, ekonominin dışa açıklık düzeyi ve tarım sektörünün toplam istihdam içerisindeki payı gibi verimlilik artışıyla ilişkili diğer alanlarda da yetersiz bir konumda olması.

III. TÜRKİYE'DE GENEL OLARAK EĞİTİM HARCAMALARININ YAPISI VE GELİŞİMİ: SON DÖNEMDEKİ GELİŞMELER ÇERÇEVESİNDE KARŞILAŞTIRMALI BİR BAKIŞ

Türkiye'de kamu ve özel sektör eğitim harcamaları toplamı ve bileşimi en güncel 2002 yılı için verilebilmektedir. 2002 yılında TÜİK tarafından yapılan kapsamlı

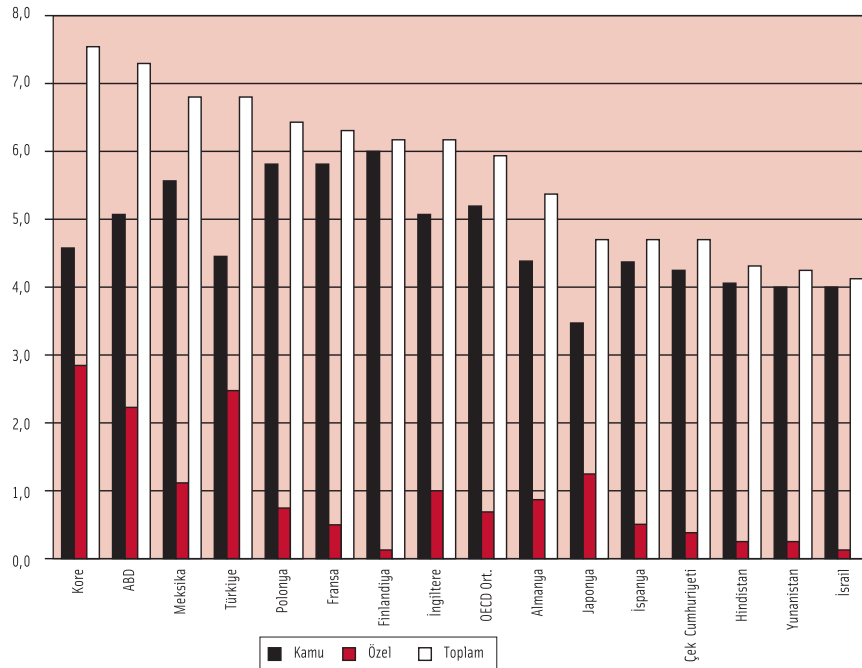
eğitim harcamaları çalışması sonucunda, hanehalkları dahil olmak üzere ekonominin tüm sektörlerini kapsayacak şekilde eğitim harcamaları toplamını ve bunun eğitim

TABLO 1: EĞİTİM KAYNAKLARININ ÖZEL VE KAMU SEKTÖRÜ ARASINDA DAĞILIMI (2002)

	GSYİH'ye Oranları			Yüzde Devamı		
	Kamu	Özel	Toplam	Kamu	Özel	Toplam
Kore	4,6	2,9	7,5	61,3	38,7	100,0
Japonya	3,5	1,2	4,7	74,5	25,5	100,0
ABD	5,1	2,3	7,3	69,2	30,8	100,0
Meksika	5,6	1,2	6,8	82,4	17,6	100,0
Türkiye	4,3	2,5	6,8	63,2	36,8	100,0
Polonya	5,8	0,7	6,5	89,2	10,8	100,0
Fransa	5,8	0,5	6,3	92,1	7,9	100,0
Finlandiya	6,0	0,1	6,1	98,3	1,7	100,0
İngiltere	5,1	1,0	6,1	83,6	16,4	100,0
OECD Ortalaması	5,2	0,7	5,9	88,1	11,9	100,0
Almanya	4,4	0,9	5,3	83,0	17,0	100,0
İspanya	4,2	0,5	4,7	89,4	10,6	100,0
Çek Cumhuriyeti	4,3	0,4	4,7	91,8	8,2	100,0
Hindistan	4,0	0,2	4,2	94,9	5,1	100,0
Yunanistan	4,0	0,2	4,2	95,2	4,8	100,0
İsrail	4,0	0,1	4,1	97,2	2,8	100,0

Kaynak: OECD Education at a Glance, 2004-2006, Yılmaz (2006), TÜİK (2005)

GRAFİK 2. SEÇİLMİŞ ÜLKELERDE KAMU, ÖZEL VE TOPLAM EĞİTİM HARCAMALARININ GSYİH'YE ORANLARI (2002-2003)



Kaynak: OECD, Education at a Glance, 2004/2006, World Bank (2005), Yılmaz (2006)

düzeylerine dağılımını görmek mümkün olmuştur.

TÜİK çalışması, bu çalışmanın verilerini uluslararası standartlara uygun bir yapıya dönüştüren Dünya Bankası çalışması ve kamu sektörü açısından verileri fonksiyonel yapıya daha uygun hale getiren Yılmaz (2006) çalışmasının sonuçlarına bakıldığında; Türkiye'nin eğitime 2002 yılında GSYİH'ye oran olarak % 7'ye karşılık gelen 19,3 milyar YTL (12,7 milyar ABD doları) düzeyinde bir harcama yaptığı görülmektedir (Tablo 1).

Türkiye eğitim harcamalarının GSYİH'ye oranı bakımından uluslararası karşılaştırmalarda oldukça üst sıralarda yer almaktadır. Türkiye birçok gelişmiş ülkenin sahip olduğu orana yakın hatta bazılarında daha yüksek oranda bir kaynağı eğitime ayırıyor gözükmemektedir.

2002 yılı verilerine göre eğitime ayrılan kaynağın düzeyi OECD ülkelerinde ortalama % 5,9 oranında iken, Türkiye'nin sahip olduğu oran bunun yaklaşık bir puan üzerindedir.

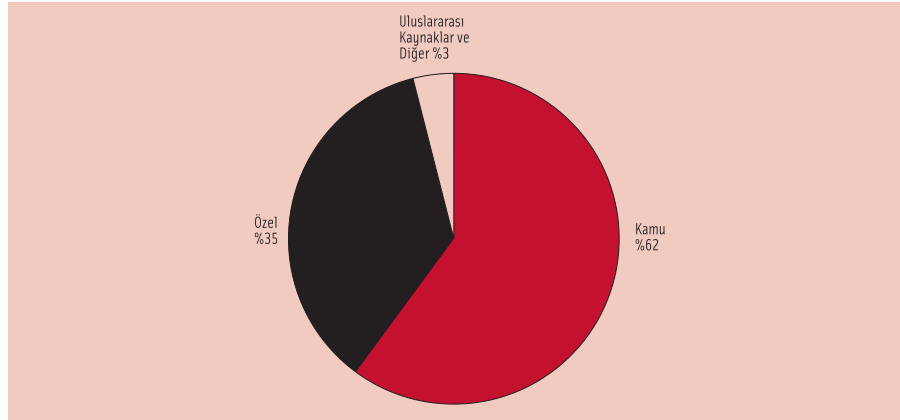
Türkiye, yukarıdaki tablodan da görüleceği üzere, Kore ve ABD'nin arkasından eğitime GSYİH'ye oran olarak en fazla kaynak ayıran üçüncü ülke konumundadır (Grafik 2).

Harcamaların beklenenden yüksek çıkmasını belirleyen temel faktör, ekonominin kamu sektörü dışında kalan diğer sektörlerinin eğitime ayırdığı kaynağın diğer ülkelere göre oldukça yüksek olmasıdır. Bir diğer ifadeyle, özel eğitim harcamalarının büyüklüğü (GSYİH'ye oran olarak % 2,5) bu yapının ortaya çıkmasına yol açmıştır.

Bu anlamda, toplam eğitim harcamalarının % 62'si kamu kaynakları tarafından finanse edilirken, % 35'i ise özel sektör kaynaklarından ve geri kalan %3'ü de uluslararası kaynaklardan finanse edilmektedir (Grafik 3).

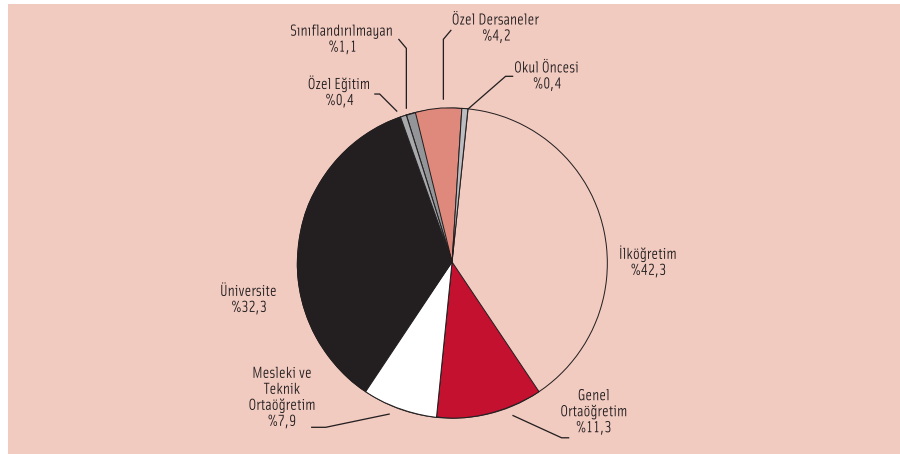
Türkiye'de eğitim harcamaları GSYİH'ye oran olarak yüksek çıkmakla birlikte, öğrenci başına harcama düzeyleri oldukça düşüktür. Öğrenci başına harcamaların anlatıldığı

GRAFİK 3. TÜRKİYE'DE EĞİTİM HARCAMALARININ KAYNAKLARINA GÖRE DAĞILIMI (2002)



Kaynak: WB, "How Much Does Turkey Spend on Education", 2005

GRAFİK 4. TÜRKİYE'DE EĞİTİM HARCAMALARININ HİZMET SUNAN KURUMLARA GÖRE DAĞILIMI (2002)



Kaynak: WB, "How Much Does Turkey Spend on Education", 2005

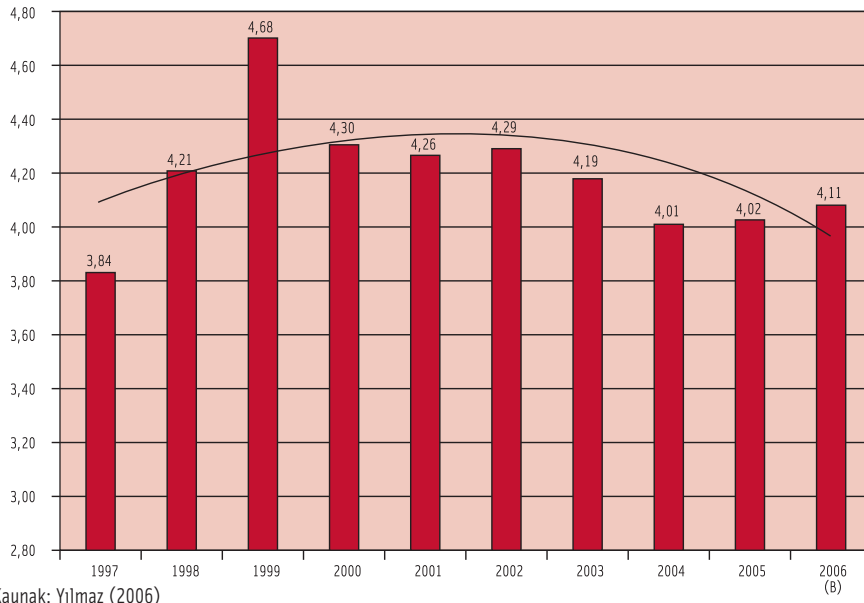
izleyen bölümde de ayrıntılı olarak görülebileceği gibi, Türkiye Meksika ile birlikte OECD ülkeleri içinde öğrenci başına harcamaların en düşük olduğu ülke konumundadır. (Grafik 7)

2002 yılı verileri çerçevesinde eğitim harcamalarının hizmeti sunan kurumlara göre dağılımına baktığımızda, en büyük payı % 42,3 ile ilköğretimin aldığı görülmektedir. İlköğretimi % 32,3 ile üniversiteler izlemektedir. Ortaöğretim kurumları ise genel ortaöğretim % 11,3, mesleki ortaöğretim % 7,9 olmak üzere üçüncü ve dördüncü sıraları almıştır (Grafik 4).

düşme eğilimine girmiştir. 2004 ve 2005 yıllarında kamunun eğitime ayırdığı kaynak reel olarak tekrar 1998 öncesi düzeylerine düşmüştür. Öğrenci ve derslik sayısının arttığı bir dönemde, eğitim harcamalarının, özellikle MEB kaynaklı harcamaların düşmesi, eğitimin kalitesi ve mevcut varlıkların etkin kullanılmaması gibi bir sonucu da beraberinde getirmiştir. 2006 yılında bütçe rakamları eğitim harcamalarının tekrar bir yükselme eğilimi içine girdiğini göstermektedir (Tablo 2).

Kurumsal olarak harcamalardaki dalgalanma, kendisini MEB kaynaklarında göstermiştir.

GRAFİK 5. KAMU EĞİTİM HARCAMALARININ GELİŞİMİ (GSYİH'YE ORAN OLARAK)



Kaynak: Yılmaz (2006)

Türkiye'de kamu sektörünün toplam eğitim harcamasının GSYİH'ye oran olarak gelişimine baktığımızda, 1997-2006 arasında dalgalı bir yapı görülmektedir. Ancak, söz konusu dönemde harcamaların genel eğilimi düşüş yönünde olmuştur (Grafik 5).

28 Şubat kararları çerçevesinde "Sekiz Yıllık Zorunlu Eğitime Geçiş" konusunda 1997 yılında alınan kararın uygulamaya konulmasıyla birlikte eğitim harcamaları 1998 yılından itibaren reel olarak hızla artmış ve GSYİH'ye oran olarak % 3,8'ler düzeyinden önemli bir reel artışla dönem içinde % 4,7'lere kadar çıkmıştır.²

2000 ve sonrası dönemde kamu eğitim harcamaları % 4'ün üzerinde kalmakla birlikte özellikle 2001 ve sonrasında belirgin bir

Dönem için MEB'in kullanmış olduğu kaynakların GSYİH'ye oranı % 3,16 ile % 2,42 arasında değişmiştir. 1997-2006 arasında MEB toplam eğitim harcamalarının (konsolide edilmiş, kaynak ve finansman ayrımı yapılmış) ortalama % 65,8'ini, üniversiteler ise % 22,5'ini oluşturmuştur (Grafik 6).

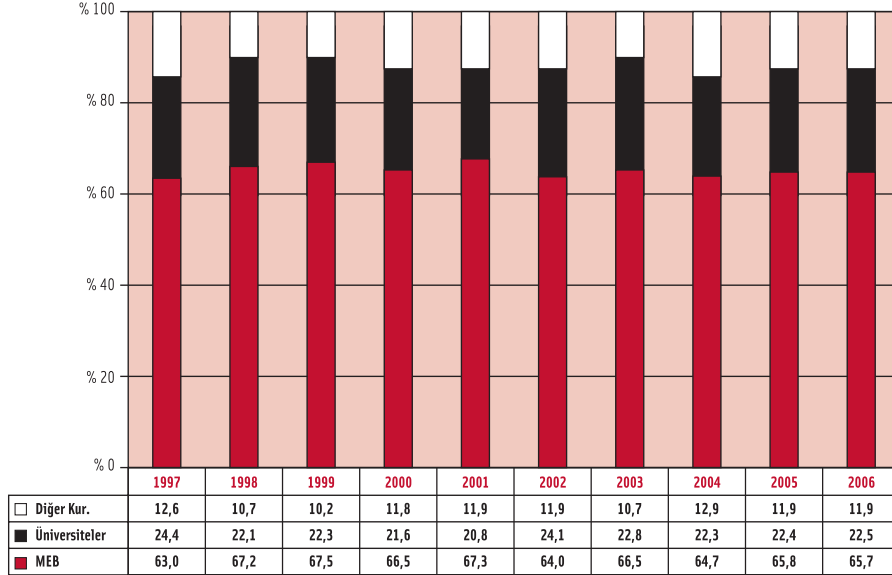
Bu dönemde ortaya çıkan harcama daralması, esas olarak teçhizat ve donatım harcamalarını da içeren kamu yatırım harcamalarındaki düşmeden kaynaklanmıştır. Yatırım harcamalarının GSYİH'ye oranı 2000 yılında % 0,87'ye kadar çıkmışken bu oran 2004 yılında % 0,46'ya kadar düşmüştür (Tablo 3). Toplam eğitim harcamaları içinde yatırım harcamalarının payı, yine bu dönemde % 20'lerden % 11'lere inmiştir.

² Kamu eğitim harcamalarının hesaplanmasında Ek 1'de açıklandığı şekilde Yılmaz (2006) çalışmasında kullanılan hesaplama yöntemi kullanılmıştır

TABLO 2: 1997-2006 KAMU EĞİTİM HARCAMALARININ GSYİH'YE ORANLARININ GELİŞİMİ (% KURUMSAL)

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006(B)
Milli Eğitim Bakanlığı	2,42	2,83	3,16	2,86	2,87	2,74	2,78	2,60	2,63	2,65
Genel Bütçe	2,15	2,66	3,06	2,65	2,72	2,50	2,74	2,54	2,59	2,60
Döner Sermayeler	0,03	0,04	0,04	0,05	0,05	0,05	0,05	0,05	0,05	0,05
Fon Harcamaları (3418 ve 3308)	0,23	0,12	0,05	0,14	0,09	0,18				
Aynı Dış Proje Kr. Kul	0,01	0,01	0,01	0,02	0,02	0,02				
Üniversiteler	0,94	0,93	1,04	0,93	0,89	1,03	0,96	0,90	0,84	0,88
Katma Bütçe	0,81	0,78	0,88	0,75	0,69	0,84	0,77	0,74	0,76	0,81
Döner Sermayeler	0,04	0,07	0,07	0,07	0,09	0,09	0,10	0,08	0,07	0,07
Öğrenci Sosyal Hizmetler Hes	0,07	0,07	0,08	0,09	0,08	0,08	0,08	0,08		
Aynı Dış Proje Kr. Kul	0,02	0,02	0,02	0,02	0,03	0,02				
Diğer Genel Yönetim Kurumları	0,40	0,36	0,38	0,40	0,41	0,42	0,37	0,44	0,48	0,51
Yerel Yönetimler	0,08	0,09	0,10	0,11	0,09	0,09	0,08	0,08	0,07	0,08
Genel Toplam	3,84	4,21	4,48	4,30	4,26	4,29	4,19	4,01	4,02	4,11

Kaynak: Yılmaz (2006) ve Ek 1'de yer alan yöntem çerçevesinde çalışmanın yazarı tarafından hesaplanmıştır

GRAFİK 6. KAMU EĞİTİM HARCAMALARININ KURUMLARA GÖRE YÜZDE DAĞILIMI

Kaynak: Yılmaz (2006) ve Ek 1'de yer alan yöntem çerçevesinde çalışmanın yazarı tarafından hesaplanmıştır

1997-2006 döneminde toplam eğitim harcamalarının ortalama olarak % 67'si personel, % 11'i işletme harcaması niteliğinde olan diğer cari, % 15,5'i sermaye oluşumuna katkıda bulunan yatırım ve % 6,9'u ise transfer harcamalarından oluşmuştur.

Bununla birlikte, başta MEB ve üniversiteler olmak üzere bu kuruluşların ana kaynağı olan bütçe ödenekleri ve kullanımı açısından bakıldığında, ekonomik ayrıma göre harcamaların dağılımında daha farklı bir tablo ortaya çıkmaktadır. Örneğin MEB bütçesine baktığımızda toplam bütçe kaynaklarının bu dönemde % 78'inin personel giderlerine harcadığı görülmektedir. Bu anlamda MEB

operasyonel nitelikli harcamalarının içinde hissedilir bir büyüklüğü, özellikle 2003 öncesinde, bütçe dışı kaynakları kullanmak suretiyle yerine getirmiştir.

Yatırım harcamalarındaki hızlı artış diğer cari harcamalarda hissedilir bir reel artışa yol açmamıştır. Yeni okulların ve dersliklerin ihtiyaç duyduğu işletme niteliğindeki harcamalar, bütçede beklendiği şekilde bir artış içinde olmamıştır. Bu bulguda kaynakların bütçe içine alınmasının da etkili olduğu düşünülmektedir.

5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu (KMYKK) ile uygulamasına geçilen çok yıllık bütçe büyüklükleri çerçevesinde, 2007

TABLO 3. 1997-2006 KAMU EĞİTİM HARCAMALARININ EKONOMİK SINIFLANDIRMAYA GÖRE GELİŞİMİ (GSYİH, %)

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006 (B)
Personel Harcamaları	2,43	2,75	3,12	2,79	2,90	2,84	2,86	2,72	2,72	2,80
Milli Eğitim Bak.	1,76	2,09	2,41	2,11	2,21	2,19	2,23	2,13	2,14	2,17
Üniversiteler	0,58	0,58	0,63	0,59	0,59	0,56	0,56	0,51	0,50	0,53
Diğer Kurumlar	0,09	0,08	0,08	0,08	0,11	0,09	0,08	0,07	0,08	0,10
Diğer Cari Harcamalar	0,39	0,47	0,40	0,39	0,40	0,47	0,47	0,53	0,48	0,46
Milli Eğitim Bak.	0,14	0,15	0,13	0,14	0,13	0,14	0,17	0,18	0,19	0,17
Üniversiteler	0,10	0,11	0,13	0,12	0,11	0,18	0,18	0,16	0,11	0,11
Diğer Kurumlar	0,14	0,22	0,14	0,13	0,16	0,15	0,12	0,18	0,18	0,19
Yatırım Harcamaları	0,76	0,71	0,86	0,88	0,72	0,67	0,54	0,46	0,54	0,52
Milli Eğitim Bak.	0,44	0,48	0,57	0,51	0,43	0,33	0,31	0,22	0,24	0,23
Üniversiteler	0,15	0,14	0,12	0,16	0,14	0,18	0,11	0,13	0,13	0,14
Diğer Kurumlar	0,18	0,09	0,17	0,20	0,15	0,16	0,13	0,12	0,17	0,15
Transfer Harcamaları	0,26	0,28	0,30	0,25	0,25	0,31	0,31	0,31	0,28	0,32
Milli Eğitim Bak.	0,07	0,10	0,09	0,10	0,11	0,08	0,07	0,06	0,07	0,09
Üniversiteler	0,11	0,10	0,12	0,05	0,05	0,12	0,11	0,09	0,10	0,10
Diğer Kurumlar	0,08	0,07	0,09	0,10	0,09	0,11	0,12	0,15	0,11	0,13
Kamu Eğitim Harc. Top.	3,84	4,21	4,68	4,30	4,26	4,29	4,19	4,01	4,02	4,11

Kaynak: Yılmaz (2006) ve Ek 1'de yer alan yöntem çerçevesinde çalışmanın yazarı tarafından hesaplanmıştır

TABLO 4. 2007 BÜTÇE ÖDENEKLERİ, 2008-2009 ÖDENEK PLANLARI (GSYİH'YE ORAN OLARAK)

	2007(B)	2008(P)	2009(P)
Milli Eğitim Bakanlığı	3,10	2,99	2,76
Genel Bütçe	3,05	2,94	2,71
Döner Sermayeler	0,05	0,05	0,05
Üniversiteler	0,88	0,84	0,79
Özel Bütçe	0,81	0,78	0,72
Döner Sermayeler	0,07	0,07	0,07
Diğer Genel Yönetim Kurumları	0,47	0,42	0,40
Yerel Yönetimler	0,07	0,07	0,07
Genel Toplam	4,52	4,33	4,02

Kaynak: 2007 yılı Merkezi Yönetim Bütçesi, 2007-2009 OVMP, Yılmaz (2006)

yılı bütçesi ve 2008-2009 yıllarına ilişkin tahmini bütçe büyüklüklerine baktığımızda; eğitim harcamalarında 2007 yılında önce bir reel yükselmenin (buradaki artış esas olarak uygulamasına geçilmesi öngörülen yeni sosyal güvenlik ve sağlık sigortası düzenlemesi sonucunda prim giderlerindeki artışın bir sonucudur) takip eden iki yılda ise bir düşmenin programlandığı görülmektedir.³

Hükümetin orta vadeli mali planda çerçevesini çizdiği, 2007 bütçe tasansı ile nihai halini verdiği 2008 ve 2009 yılı harcama tahminlerine⁴ (forward estimation)

bakıldığında ise eğitime ayrılan kaynağın tekrar reel olarak düşüğe geçtiği ve 2009 yılında bir anlamda 1998 öncesi veya 2004 düzeyine çekildiği görülmektedir (Tablo 4).

Özellikle 2009 yılı için harcamaların GSMH'ye oranının % 4 olması gerçekçi görülmemektedir. 2009 yılında ortaöğretimde öğrenci sayısının artacağı, yeni okul ve dershanelerin, başta işletme ve donatım harcamaları olmak üzere operasyonel harcamaları yukarı çekeceği ve ortaöğretimin dört yıla çıkması dolayısıyla öğrenci sayısının normal artış eğilimine ilave olarak artması

³ 2007 yılı Merkezi Yönetim Bütçesi ve 2007-2009 Orta Vadeli Mali Planında öngörülen büyüklükler.

⁴ Türkiye 2006 yılı bütçesinden başlamak üzere 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu çerçevesinde çok yıllık bütçe uygulamasına geçmiştir. Bütçenin ilk yılı bütçe kanunu olarak çıkmakta, takip eden iki yıl için ise ileriye yönelik iki yıllık tahminler bütçe tasansında ve eki belgelerde yer almaktadır. Bütçe bu çerçevede üç yıllık bir mali bakış açısını yansıtmaktadır.

nedenleriyle, gündeme kaçınılmaz olarak gelecek olan harcama ihtiyacı dikkate alındığında eğitimin bu kaynak düzeyine sığması oldukça zordur.

Kamu sektörünün eğitim harcamaları gelişmiş ülkelerde GSYİH'nin ortalama % 5'i oranındadır. Gelişmekte olan ülkelerde ise bu oran ülkelere göre önemli ölçüde değişmektedir. Yunanistan, Şili, Romanya, İspanya gibi ülkelerde % 3-4 arasında değişirken, Malezya, Güney Afrika, Tunus gibi ülkelerde ise bu oran % 6'lara kadar ulaşmaktadır. AB üyesi ülkelerde kamunun eğitim sektörüne yönelik harcamaları ortalama olarak % 5'in biraz üzerinde seyretmektedir.

Türkiye sahip olduğu katma değer (GSYİH) ve bunun içinde kamu hizmetlerinin dağılımı ve

eğitime aktarmaya çalıştığı kaynak açısından gelişmiş ülkelerin sahip olduğu oranların altında yer almamaktadır. Hatta hanehalklarının kendi ceplerinden ilköğretim de dahil olmak üzere yaptığı harcama ve katkılarla birlikte Türkiye birçok gelişmiş ülkenin de üzerine çıkmaktadır. Bununla birlikte, gerek Türkiye'nin genç nüfusunun bu ülkelerle karşılaştırıldığında yüksek olması, gerekse toplam gelir düzeyinin söz konusu ülkelerin altında olması nedeniyle, dersane ve öğrenci başına mutlak harcama düzeyleri eğitimde kalite farklılaşmasına yol açacak niteliktedir. Bunu şöyle bir örnekle de ifade edebiliriz; Almanya'da genel yönetimin (general government) eğitime 2002 yılında ayırdığı kaynak GSYİH'nin % 4,2'sidir. Bunun anlamı, Almanya'nın eğitime 43 milyar

TABLO 5. ÇEŞİTLİ ÜLKELERDE EĞİTİM DÜZEYLERİ İTİBARIYLA KİŞİ BAŞINA DÜŞEN KAMU EĞİTİM HARCAMALARI (ABD DOLARI, SATIN ALMA GÜCÜ PARİTESİNE GÖRE)

	ABD \$	Okul Öncesi	İlkokul	Lise	Yüksek öğrenim	Genel Ort.
ABD		8.522	7.560	8.779	22.234	10.871
Danimarka		4.542	7.572	8.113	14.280	9.075
Avusturya		5.713	6.571	8.562	11.274	8.462
İtalya(K)		5.972	6.783	8.258	8.347	7.839
İsveç		3.504	6.295	6.482	15.188	7.612
Belçika		4.062	5.321	7.912	11.589	7.548
Fransa		4.323	4.777	8.107	8.837	7.124
Hollanda		4.228	4.862	6.403	12.974	6.733
Almanya		4.956	4.237	6.620	10.504	6.696
İngiltere		7.595	4.415	5.933	10.753	5.972
İspanya		3.608	4.168	5.442	7.455	5.385
İrlanda		4.026	3.743	5.245	10.003	5.294
Yunanistan		?	3.299	3.768	4.280	5.680
Macaristan(K)		2.882	2.592	2.633	7.122	5.254
Meksika		1.410	1.357	1.915	4.341	1.793
Türkiye(K2002)		99	899	1.957	5.105	1.397
Türkiye(K+Ö2002)		276	1.214	3.046	7.847	2.102
OECD Ortalaması		4.490	4.819	6.688	12.319	6.821
Arjantin		1.745	1.655	2.306	3.775	2.182
Brezilya(K-2000)		1.044	832	864	?	?
Şili (2002)		1.766	2.110	2.085	6.901	2.732
Uruguay(K)		1.200	1.202	1.046	2.201	1.261
Endonezya		73	108	322	1.414	?
Hindistan		57	405	650	2.522	?
İsrail		3.428	4.650	5.617	11.494	6.033
Ürdün(K)		342	811	840	?	?
Malezya(K)		611	1.562	2.600	11.303	2.679
Filipinler(K)		75	492	465	1.648	-
Tayland		764	1.045	1.081	1.851	?

Kaynak: OECD Education at a Glance 2004, Yılmaz (2006)
K: Kamu, Ö: Özel

Euro'nun üzerinde bir kaynak ayırmış olmasıdır. Türkiye ise 2002 yılında GSYİH'ye oran olarak % 4,3 oranında bir pay ile ancak 8,3 milyar Euro ayırabilmiştir.

Eğitim harcamalarının özellikle ülkeler arasında karşılaştırılmasında kullanılan göstergelerin birisi de, eğitim düzeylerine göre öğrenci başına yapılan harcama tutarıdır. Tablo 5'te OECD verilerine göre Türkiye ve diğer ülkelerin eğitim düzeylerine göre satın alma gücü paritesine göre düzeltilmiş eğitim harcamaları verilmektedir. OECD çalışmasında (OECD, Education at a Glance 2004), Türkiye için sadece kamu rakamları yer almaktaydı. Yılmaz (2006) çalışması kapsamında kamu eğitim harcamaları ile DİE Hanehalkı Eğitim Harcamaları (DİE, 2005) çalışmasından özel kesim ve kuruluşlar ile hanehalklarının kendi bütçelerinden yapılan harcama toplamı alınarak Türkiye değerleri hesaplanmıştır. Yine hesaplamada çıkan tutarların ABD dolarına çevrilmesinde OECD satın alma gücü katsayısı kullanılmıştır.⁵

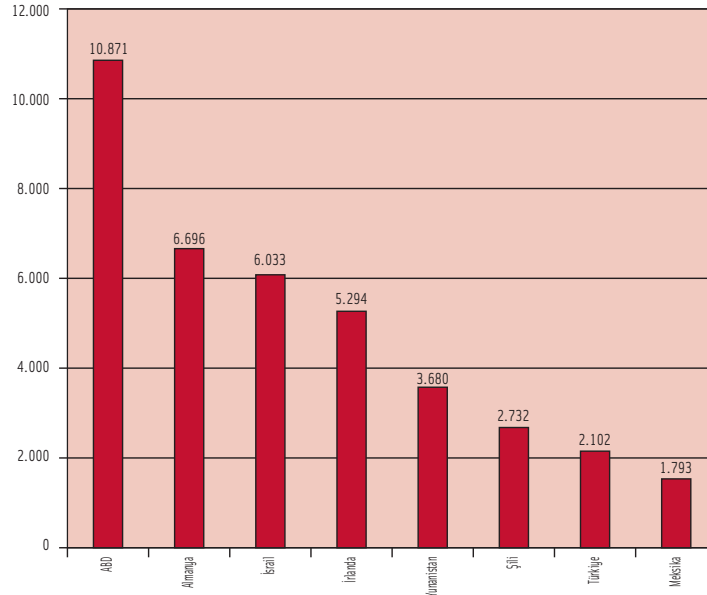
Türkiye OECD ülkeleri içinde Meksika'yla birlikte kişi başına eğitim harcamasının en düşük çıktığı ülkedir (Grafik 7). Türkiye OECD ortalamasının üçte biri düzeyinde öğrenci başına harcama yapıyor gözükmektedir. Kişi başına öğrenci harcaması özellikle okul

öncesinde OECD ortalamasının onaltıda biri düzeyinde çıkmaktadır.

OECD dışında veri elde edilebilen diğer ülkeler içinde ise Türkiye öğrenci başına harcama açısından kötü bir noktada değildir. İsrail, Şili, Malezya, Arjantin gibi ülkelere daha az harcarken Uruguay, Brezilya, Filipinler gibi ülkelere ise daha iyi konumdadır.

Öğrenci başına harcamalar açısından iki nokta, eğitime giden harcamaların ekonomi üzerindeki etkisini ve kalitesini göstermesi açısından önemlidir. Birincisi, öğrenci başına düşen harcama tutarı (satın alma gücüne göre düzeltilmiş) gelişmiş ülkelerin ortalamasının oldukça altında çıkmaktadır. Örneğin Almanya ile GSYİH'ye oran olarak benzer bir kamu harcaması düzeyine sahip olmamıza ve kamu dışı özel harcamalarda GSYİH'ye oran olarak yaklaşık 1,5 puan daha fazla harcama yapıyor olmamıza rağmen, öğrenci başına harcama düzeyi açısından Almanya bizden ortalama yaklaşık 4.600 dolar daha fazla harcamaktadır. Satın alma gücüne göre bir düzeltme yapmadığımızda bu farklılık yaklaşık 5.800 dolara çıkmaktadır. İkinci nokta ise, kişi başına eğitim harcamalarının eğitim düzeylerine göre dağılımına baktığımızda Türkiye'de ağırlığın belirgin bir şekilde yüksek öğretimde olduğu görülmektedir.

GRAFİK 7. ÇEŞİTLİ ÜLKELERDE EĞİTİM DÜZEYLERİ İTİBARIYLA KİŞİ BAŞINA DÜŞEN KAMU EĞİTİM HARCAMALARI (ABD DOLARI, SATIN ALMA GÜCÜ PARİTESİNE GÖRE)



Kaynak: OECD Education at a Glance, 2004, Yılmaz (2006)

⁵ DİE kamu kurumlarının yapmış olduğu eğitim harcaması toplamını 2002 yılı için vermekle birlikte, fonksiyonel sınıflandırma açısından DİE rakamlarının sağlık, genel yönetim gibi eğitim kurumlarının diğer sektörlerle yönelik harcamaları kapsadığı için Yılmaz (2006) çalışması kapsamında yapılan kamu eğitim harcamaları tablosu kullanılmıştır. DİE hanehalkı eğitim harcamaları çalışmasını ilk defa 2002 yılı içinde yapmıştır. Çalışma Mayıs 2004 tarihinde DİE bülteni olarak yayımlanmıştır.

IV. TÜRKİYE'DE MESLEKİ EĞİTİME AKTARILAN KAYNAK VE HARCAMA YAPISI

IV.1 TÜRKİYE'DE MESLEKİ EĞİTİME AYRILAN KAYNAK DÜZEYİ

Türkiye'nin içinde bulunduğu demografik değişim sürecinden yararlanması bir koşulu da işgücüne katılacak gençlerin uluslararası işgücü piyasalarında istihdam edilebilirlik becerilerine sahip olmasıdır. Bunun için bireylere örgün eğitimin yanı sıra yaygın eğitimde belgelendirilebilir kaliteli öğrenme fırsatları sunmak gerekecektir (TÜRKONFED, ERG 2006: 17).

Rekabet halinde olduğumuz ve yakın gelecekte ekonomik çıtaı yükselteceğimizden dolayı rekabet halinde olmayı planladığımız ülkelerle yarışabilmemiz için, öncelikle ekonominin bilançosundaki varlıkların tam ve etkin kullanımı gerekmektedir. Bu anlamda eğitim politikalarının becerileri, yeterlilikleri ve mesleki formasyonları geliştirecek şekilde oluşturulması kaçınılmazdır. Bu anlamda eğitim, özellikle aktarılan kaynağın görece büyüklüğü ve alternatif maliyetlerinin yüksekliği gibi nedenlerle öne çıkmaktadır.

TÜİK verileri ile bu çalışmanın yapmış olduğu düzeltmeler çerçevesinde 2002 yılı yaygın mesleki eğitim harcamaları ile örgün mesleki eğitim harcamaları toplamı 2,1 milyar YTL (1,4 milyar ABD doları), GSYİH'ye oranı ise % 0,76

oranında çıkmıştır (Tablo 6). Buna göre, toplam eğitim kaynaklarının yaklaşık % 11,2'si mesleki eğitime ayrılmıştır.

Mesleki eğitim harcamalarının yaklaşık % 95'i kamu eğitim kurumlarında verilen eğitime gitmektedir. Özel eğitim kurumlarında eğitim alan öğrencilere yönelik harcama düzeyi ise % 5 civarındadır. Ancak bu toplamlarda, yüksek öğretim kapsamında verilen mesleki eğitimin ve üniversiteye hazırlık gibi özel dersaneler tarafından verilen mesleki eğitim dışı kursların harcamaları yer almamaktadır.

Yükseköğretim içinde yapılan mesleki eğitim harcamaları henüz mevcut verilerde ayrı bir şekilde gösterilmemektedir. Toplam eğitim harcamalarının 2002 yılında yaklaşık % 32'si üniversitelere aittir. Bu harcama tutarının ne kadarının mesleki eğitime ayrıldığı tespit edilmesi için üniversite bütçeleri üzerinde bir hesaplama çalışması yapılması gerekmektedir.

Mesleki eğitim harcamalarının yaklaşık % 70'inin kaynağını sağlayan MEB'in harcama gelişimine baktığımızda, gerek örgün gerekse yaygın eğitime ayrılan kaynakların toplamının GSYİH'ye oranının 2002-2006 döneminde ortalama % 0,48 olarak gerçekleştiğini görmekteyiz. MEB bünyesinde mesleki ortaöğretime ayrılan kaynaklarda bu dönemde

TABLO 6. TÜRKİYE'DE MESLEKİ EĞİTİM HARCAMALARI (FİNANSMANA GÖRE, 2002)

	Milyon YTL	% Dağılım	GSYİH Oranı (%)
Mesleki Eğitim Toplamı	2.098,88	100,00	0,76
A. Örgün Öğretim	1.725,08	82,19	0,62
Kamu Toplamı	1.672,14	79,67	0,60
Milli Eğitim Bakanlığı	1.295,34	61,72	0,47
Diğer Bak. Ve Eğitim Kur.	147,37	7,02	0,05
Yerel Yönetimler	0,93	0,04	0,00
Özel Kurumlar ve İşletmeler	20,90	1,00	0,01
Hanehalkı	207,60	9,89	0,07
Özel Kesim Toplamı	3,64	0,17	0,00
Özel Kurum ve İşletmeler	0,04	0,00	0,00
Hanehalkı	3,60	0,17	0,00
Uluslararası Kaynaklar	49,30	2,35	0,02
B. Yaygın Öğretim	373,80	17,81	0,13
Kamu Toplamı	259,47	12,36	0,09
Özel Sektör Toplamı	114,33	5,45	0,04

Kaynak: DİE (2004), Yılmaz (2006) ve bu çalışma kapsamında yapılan hesaplamalar

yaşanan artış, kamu tarafından mesleki ve teknik eğitime ayrılan toplam kaynağın oranının % 0,50'lere ulaşmasında belirleyici olmuştur (Tablo 7). MEB'in bu dönemde eğitime ayırdığı kaynakların GSYİH'ye oranının ortalama % 2,75 olduğu dikkate alındığında, bakanlığın eğitim kaynaklarının ortalama % 18,2'sinin mesleki eğitime aktarıldığı görülmektedir (düzeltilmiş MEB bütçesine göre)⁶.

uygulanmaktadır. Ayrıca bu okullara ek olarak çok programlı liseler de genel müfredatla birlikte mesleki ve teknik eğitim vermektedir.

Meslek liseleri uyguladıkları programlara göre farklı adlarla tanımlanmaktadır. Endüstri meslek liseleri sanayi üretime; ticaret meslek liseleri ticaret ve hizmet sektörüne; sağlık meslek liseleri sağlık sektörüne; tarım meslek

TABLO 7. MEB KAYNAKLARI KULLANILARAK MESLEKİ EĞİTİME YÖNELİK HARCAMALARIN GELİŞİMİ (GSYİH'YE ORAN OLARAK)

	2002	2003	2004	2005	2006(B)	2007 (B)	2008(P)	2009 (P)
Mesleki Eğitim Toplamı	0,47	0,49	0,48	0,49	0,51	0,56	0,54	0,50
A. Mesleki Ortaöğretim	0,39	0,41	0,41	0,42	0,44	0,48	0,46	0,43
B. Yaygın Mesleki Eğitim	0,07	0,08	0,07	0,07	0,07	0,08	0,08	0,07
MEB Bütçesi İçindeki Payı (%)	17,01	17,47	18,55	18,67	19,39	18,08	18,10	18,05

Kaynak: Ek 2'de belirtilen kaynaklar ve yöntem kullanılarak çalışmanın yazarı tarafından hesaplanmıştır

IV.2 ÖRGÜN MESLEKİ ORTAÖĞRETİMİN KAYNAK VE HARCAMA YAPISI

HİZMET SUNUMU VE ÖĞRENCİ SAYISINDAKİ GELİŞMELER

Türkiye'de örgün mesleki eğitim MEB bünyesinde mesleki eğitim veren kurumlar eliyle gerçekleştirilmektedir. Bunun dışında diğer kamu kurumlarının da mesleki eğitim veren ortaöğretim kurumları olmakla birlikte bunların önemli bir kısmı son dönemde yapılan düzenlemelerle MEB kapsamına alınmıştır.

Türkiye'de örgün eğitim veren MEB bünyesindeki ortaöğretim kurumlarını beş grup altında toplayabiliriz. Kurumsal ayırım mesleki eğitim farklılığına göre yapılmakta ve idari örgütlenme bunun üzerine kurulmaktadır. Mesleki ve teknik ortaöğretim kurumları, ilgili düzenlemelerde, öğrencileri genel orta öğretimin amaçları ile birlikte, onları iş ve meslek alanlarına insan gücü olarak yetiştiren ve yüksek öğretime hazırlayan öğretim kurumları olarak tanımlanmaktadır.

Örgün mesleki ve teknik eğitim kurumları meslek liseleri ve teknik liseler olmak üzere iki ana grupta toplanmaktadır. Bu okullarda mesleki ve teknik eğitim programları

liseleri tarım sektörüne yönelik meslek eğitim programları uygulamaktadır. Kız meslek liseleri kızların tercih ettiği, daha çok hizmet sektörü ağırlıklı olmak üzere üretim ve hizmet sektörüne yönelik programlara ağırlık vermektedir. İmam hatip liseleri ise din eğitimine yönelik programlar uygulamaktadır. Teknik liseler meslek liselerinde ilk yılını yüksek başarıyla tamamlayanları almaktadır. Bu okulların yabancı dille eğitim veren ve farklı müfredatla sahip Anadolu Meslek ve Anadolu Teknik Liseleri türleri de bulunmaktadır. Bu okullardan "teknisyen" unvanı ile mezun olanlar, alanları ile ilgili iş yerlerinde çalışabilecekleri gibi isterlerse yüksek öğrenim kurumlarına da devam edebilirler (2006 yılı Bütçesi MEB Raporu: 45).

Mesleki eğitim veren bir diğer ortaöğretim kurumu da çok programlı liselerdir. Bu liselerde genel eğitim ile mesleki ve teknik eğitim birlikte yürütülmektedir. Küçük yerleşim birimlerinde kurulan bu okullarda genel lise programlarının yanı sıra ihtiyaçlar doğrultusunda meslek lisesi programları da uygulanmaktadır (TÜRKONFED, ERG 2006: 53).

2005-2006 öğretim yılında ortaöğretimde eğitim gören öğrenci sayısı 3,2 milyon biraz üstündedir (Tablo 8). Toplam öğrencilerin % 36,3'ü mesleki ve teknik eğitim

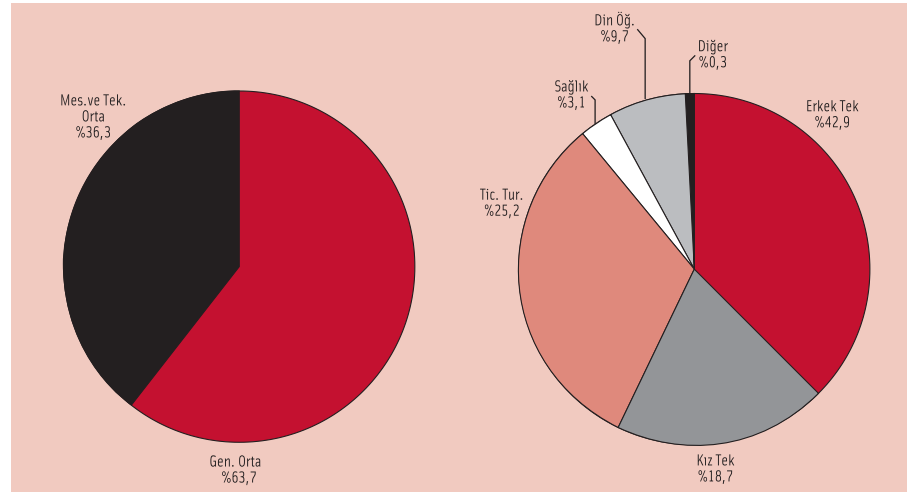
⁶ Sağlık başta olmak üzere diğer fonksiyonlara ayrılan kaynak ile Kredi Yurtlar Kurumu'na yapılan transferler ayrılanmış (ayrıntılı değerlendirme için bakınız Ek1 ve Yılmaz (2006).

TABLO 8. 2005-2006 ÖĞRETİM YILINDA ORTAÖĞRETİM ÖĞRENCİ VE ÖĞRETMEN SAYILARI VE YÜZDE DAĞILIMLARI

	Öğrenci Sayısı	% Dağılım	Öğretmen Sayısı	% Dağılım
Genel Orta Öğretim	2.075.617	63,7	102.551	55,3
Resmi	1.741.479	53,4	88.411	47,7
Özel	75.693	2,3	14.14	7,6
Açık Öğretim Lisesi	258.445	7,9		
Mesleki ve Teknik Ortaöğretim	1.182.637	36,3	82.736	44,7
Resmi	1.106.945	34,0	81.621	44,1
Özel	977	0,0	380	0,2
Açık Öğretim Lisesi	70.374	2,2		
Diğer Bak. ve Kur. Bağlı Mes. Ok.	4.341	0,1	735	0,4
Genel Toplam	3.258.254	100,0	185.287	100,0

Kaynak: MEB 2005-2006 İstatistikleri

GRAFİK 8. ÖĞRENCİLERİNİN OKULLARA GÖRE YÜZDE DAĞILIMI (2005-2006)



Kaynak: MEB 2005-2006 İstatistikleri

kurumlarına giderken geri kalan % 63,7 ise genel ortaöğretim kurumlarına devam etmektedir (Grafik 8). Açık öğretim ve özel okullar dışarıda bırakıldığında, bu oranlar sırasıyla % 38,9 ve % 61,1 olmaktadır.

Mesleki ortaöğretimin kendi içinde dağılımına baktığımızda, ilk sırayı % 43 ile erkek teknik liselerinin aldığı görülmektedir. Erkek teknik liselerini % 25 ile ticaret ve turizm liseleri izlemektedir. Üçüncü sırayı ise % 18,7 ile kız teknik okulları almaktadır (Grafik 8). Bu üç okul grubu toplam mesleki orta öğretimin % 87'sini oluşturmaktadır. Din öğretimi veren İmam Hatip Liselerinin öğrenci sayısı son üç yıldır diğer okul gruplarına göre oransal olarak daha yüksek oranda artmakta birlikte toplamda % 10'un altındadır.

Mesleki ortaöğretimde okuyan öğrenci sayısında 1998 sonrasında hızlanan düşme, 2000'li yılların ortasında durmuş

gözükmektedir. Açıköğretim okulları dışında bırakıldığında, 1999/2000 öğretim yılında % 43,4 olan mesleki eğitim öğrencileri oranı, 2002/2003 öğretim yılında % 35,8'e düşmüş, bu tarihten itibaren tekrar oransal olarak artarak % 38,2'ye kadar ulaşmıştır (Grafik 9).

Son dönemde mesleki eğitim kurumlarının öğrenci sayısındaki değişimi okul türlerine göre görmek için, kamu mesleki eğitim kurumlarının öğrenci sayısındaki değişime bakmak gerekmektedir (Tablo 9). Değişimi belirleyen dinamik gelişme, imam hatip ve kız teknik okullarındaki öğrenci sayısında ortalamanın üstündeki artış olmuştur. İmam hatip liselerinin toplam artışa katkısı beş puan civarındadır. Bu gelişme, bu okulda okuyan öğrencilerin mesleki eğitim liseleri içindeki payını % 7'lerden % 10'a yükseltmiştir.

GRAFİK 9. ORTAÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNİN GENEL VE MESLEKİ ORTAÖĞRETİM KURUMLARINA YÜZDE DAĞILIMINDAKİ GELİŞME (AÇIKÖĞRETİM AYIKLANMIŞ)



Kaynak: MEB 2005-2006 İstatistikleri

TABLO 9. KAMU ORTAÖĞRETİM ÖĞRENCİ SAYISINDAKİ GELİŞME (2003-2006)

	2002-2003	2003-2004	2004-2005	2005-2006	Değişim Oranı (%)
Örgün Ortaöğretim Toplamı	2.413.178	2.623.130	2.586.294	2.848.272	18,0
Genel Ortaöğretim	1.532.371	1.642.274	1.614.862	1.741.327	13,6
Mesleki Ortaöğretim	880.807	980.856	971.432	1.106.945	25,7
Mesleki Ortaöğretim (Din Hariç)	816.273	895.958	881.518	998.881	22,4
Erkek Teknik Ortaöğretimi	382.582	422.007	421.797	474.714	24,1
Kız Teknik Ortaöğretimi	146.188	181.301	177.886	208.288	42,5
Ticaret ve Turizm Ortaöğretimi	252.609	259.821	249.05	279.993	10,8
Sağlık Ortaöğretimi	34.894	32.829	32.785	35.886	2,8
Din Ortaöğretimi	64.534	84.898	89.914	108.064	67,5

Kaynak: MEB İstatistikleri (2002-2006)

MESLEKİ ÖRGÜN EĞİTİMİN FİNANSMAN YAPISI⁷

MEB bünyesinde verilen ortaöğretimde, öğrencilerin yaklaşık % 39'u mesleki eğitime devam etmekle birlikte, ortaöğretime ayrılan kaynakların ortalama % 53'ü mesleki eğitim tarafından kullanılmaktadır (2002-2006). Mesleki eğitime ayrılan kaynak genel ortaöğretime ayrılan kaynağın üstündedir. Öğrenci başına harcamalara bakıldığında mesleki eğitime ayrılan kaynakların görece büyüklüğü daha iyi görülmektedir. Tablo 10'da

gösterildiği şekilde kamu kaynakları kullanılarak yapılan harcamaların öğrenci başına düşen miktarı, mesleki eğitimde genel ortaöğretimin ortalama 1,8 kat üstündedir. Bunun anlamı, devletin öğrenci başına harcamada mesleki eğitimde okuyan öğrenciler için yaptığı harcamanın genel ortaöğretimin yaklaşık bir kat daha fazla olmasıdır. Kamu, mesleki ortaöğretime bilinenin ya da tahmin edilenin üstünde kaynak aktarmaktadır.

⁷ Çalışmanın orijinal tablolarının üretilmesi; yıllar arasında bütçe hesaplarının ve mali raporların farklı kodlarda ve farklı birimler altında gösterilmesi, sağlık niteliğinde olan harcamalarının toplam eğitim harcamaları içinden ayıklanması gereği ve fon kaynaklarının bütçe dışında sonraki dönemde bütçe içinde global rakamlar olarak gösterilmesi nedenleriyle bu verilerin konsolide edilmesi ve düzeltilmesi işlemi kapsamlı bir çalışmayı gerektirmiştir. Çalışmanın MEB kaynaklı ortaöğretim kurumları harcamalarının hesaplanma yöntemi ve varsayımları ile kullanılan kaynaklar Ek 2'de ayrıntılı bir şekilde yer almaktadır.

TABLO 10. MEB BÜNYESİNDE YAPILAN ORTAÖĞRETİM HARCAMALARININ GELİŞİMİ

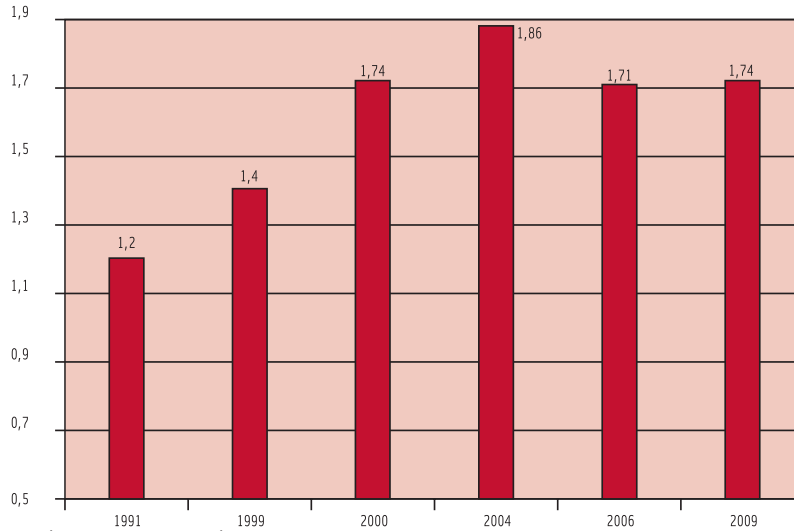
	2002	2003	2004	2005	2006 (B)	2007(B)	2008(P)	2009(P)	2009 (4 YIL)
GSYİH'ya Oranlar (%)									
Ortaöğretim Toplamı	0,74	0,79	0,76	0,78	0,82	0,90	0,88	0,80	
A. Mesleki Ortaöğretim	0,39	0,41	0,41	0,42	0,44	0,48	0,46	0,43	
B. Genel Ortaöğretim	0,35	0,38	0,35	0,36	0,38	0,41	0,41	0,37	
Yüzde Dağılım									
Ortaöğretim Toplamı	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	
A. Mesleki Ortaöğretim	53,0	52,0	54,4	54,2	53,8	53,9	53,0	53,5	
B. Genel Ortaöğretim	47,0	48,0	45,6	45,8	46,2	46,1	47,0	46,5	
Öğrenci Başına Harcama (YTL)									
Ortaöğretim Toplamı	927	1.212	1.284	1.524	1.604	2.108	2.209	2.165	1.617
A. Mesleki Ortaöğretim	1.261	1.670	1.808	2.121	2.152	2.904	2.988	2.954	2.191
B. Genel Ortaöğretim	723	949	972	1.164	1.255	1.620	1.731	1.681	1.261
Öğrenci Başına Mesleki Eğ. / Genel Ortaöğretim Oranı	1,74	1,76	1,86	1,82	1,71	1,79	1,73	1,76	1,74

Kaynak: Ek 2'de belirtilen kaynaklar ve yöntem kullanılarak çalışmanın yazarı tarafından hesaplanmıştır

1990'lı yılların başında mesleki ve teknik eğitimin MEB bütçesi içindeki payı oransal olarak daha düşüktü. Genel ortaöğretim için ayrılan kaynağın yaklaşık % 48'ini mesleki eğitim kullanırken kalan % 52'sini ise genel ortaöğretim kurumları kullanmaktaydı. 1993 yılından itibaren ise bu oran mesleki ortaöğretim kurumları lehine değişmiş ve aradaki fark bütçe dışı kaynakların da etkisiyle 1990'lı yılların sonuna kadar açılmıştır.

1990'ların başında mesleki eğitimde öğrenci başına düşen harcama genel ortaöğretimdeki öğrenci başına düşen harcamanın 1,2 katı iken, bu oran 1990'ların sonunda ortalama 1,4 kata çıkmıştır.

2000'li yıllarda mesleki eğitimin toplam harcamalar içindeki ağırlığı devam etmiş, ama öğrenci sayısındaki görece düşmeyle öğrenci başına maliyetler 1,8 kata kadar çıkmıştır (Grafik 10).⁸

GRAFİK 10. ÖĞRENCİ BAŞINA HARCAMALARDA MESLEKİ ORTAÖĞRETİMİN GENEL ORTAÖĞRETİME ORANI⁹

Kaynak: (Bkz: 9 numaralı dipnot)

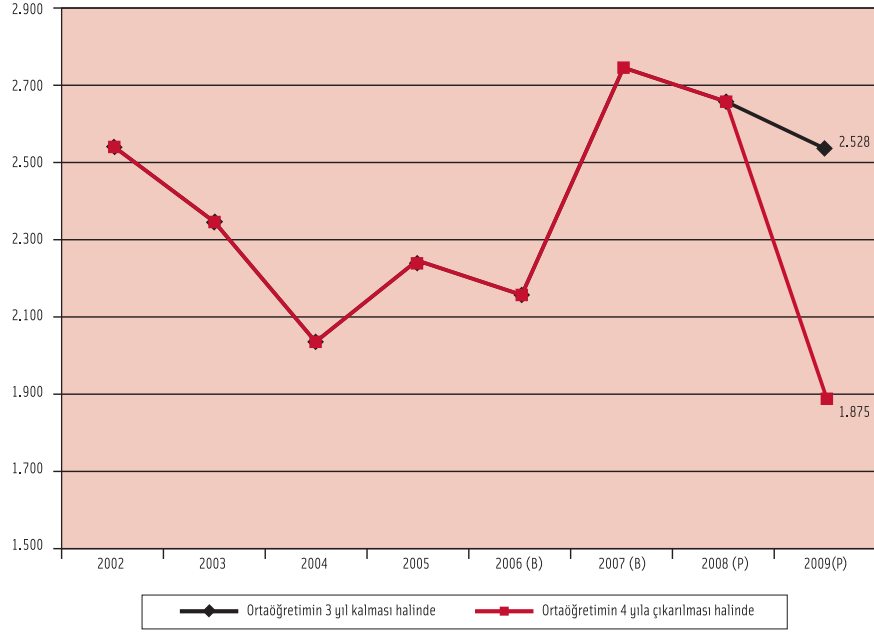
⁸ 1991 ve 1999 yılı verileri için Türkiye İş Kurumu'nun "Türkiye'de İşgücü Piyasası ve İstihdam Araştırması" (2003) çalışmasından yer alan Tablo 6.16 verilerinden yararlanılmıştır.

⁹ 1991, 1999 oranları Türkiye İş Kurumu (2003) çalışmasından alınmıştır. Söz konusu çalışmanın döner sermaye harcamalarını toplama dahil etmediği anlaşılmaktadır. Yine bu harcamalar içinde sağlıkla ilgili harcamaların bazı yıllar olabileceğini düşünmekteyiz. Bu yüzden 2002-2009 rakamlarıyla bu nedenlerden dolayı küçük bir farklılık olabileceğini düşünüyoruz. Bununla birlikte, dönemde döner sermaye harcamalarının oranları etkileyecek düzeyde olmadığı kabulü ile sağlık harcamalarının hem genel hem de mesleki ortaöğretimde dikkate alınması buradaki farklılığın değerlendirilmesini etkileyecek boyutta olmadığı tahmin edilmektedir.

Mesleki eğitim veren okulların içinde en fazla kaynak kullanan okul, öğrenci sayısının yüksekliğiyle orantılı olarak erkek teknik okullardır. Toplam harcamaların % 45'inden fazlası bu okullara yapılmaktadır. Ticaret ve turizm okulları öğrenci sayısı bakımından % 25 payla ikinci

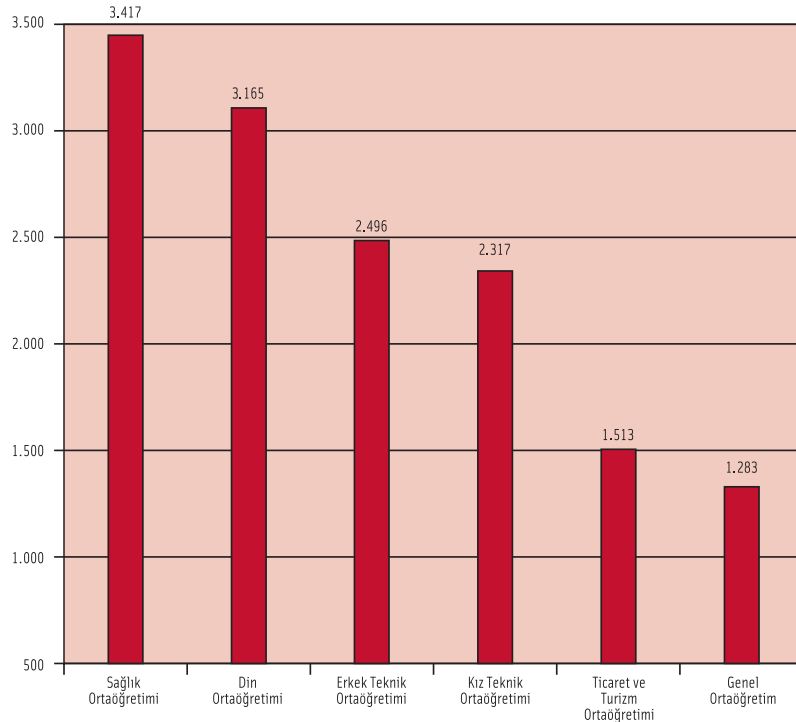
sırada yer almakla birlikte, harcama açısından kız teknik okullarının gerisinde üçüncü sırada yer almaktadır. İmam hatip liseleri ise toplam harcamalar içinde oran olarak sağlık ortaöğretim kurumlarının üstünde, dördüncü sırada yer almıştır (Tablo 11).

GRAFİK 11. MESLEKİ ORTAÖĞRETİM KURUMLARINDA ÖĞRENCİ BAŞINA HARCAMA GELİŞİMİ (2002-2006, 2006 YILI FİYATLARIYLA) (YTL)



Kaynak: Ek 2'de belirtilen kaynaklar ve yöntem kullanılarak çalışmanın yazarı tarafından hesaplanmıştır

GRAFİK 12. ORTAÖĞRETİMDE ÖĞRENCİ BAŞINA DÜŞEN HARCAMA (2002-2006 ORTALAMASI, 2006 YILI FİYATLARIYLA) (YTL)



Kaynak: Ek 2'de belirtilen kaynaklar ve yöntem kullanılarak çalışmanın yazarı tarafından hesaplanmıştır

TABLO 11. MESLEK LİSELERİNİN HARCAMALARI VE HARCAMALARIN OKUL TÜRLERİNE GÖRE VE ÖĞRENCİ BAŞINA DAĞILIMI

	2002	2003	2004	2005	2006 (B)	2007 (B)	2008 (P)	2009 (P)	2009 (4 Yıl)
GSYİH'ye Oranları (%)									
Mesleki Ortaöğretim	0,39	0,41	0,41	0,42	0,44	0,48	0,46	0,43	
Erkek Teknik Ortaöğretim	0,18	0,19	0,19	0,20	0,20	0,21	0,20	0,19	
Kız Teknik Ortaöğretim	0,07	0,07	0,08	0,08	0,08	0,09	0,09	0,08	
Ticaret ve Turizm Ortaöğretim	0,07	0,08	0,08	0,08	0,08	0,10	0,09	0,09	
Sağlık Ortaöğretim	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02	0,03	0,03	0,03	
Din Ortaöğretim	0,05	0,05	0,04	0,05	0,05	0,06	0,06	0,05	
Yüzde Dağılım									
Mesleki Ortaöğretim	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	
Erkek Teknik Ortaöğretim	46,9	47,3	46,6	46,9	45,6	43,7	43,2	43,4	
Kız Teknik Ortaöğretim	16,8	16,6	18,7	18,8	19,2	18,6	18,3	18,4	
Ticaret ve Turizm Ortaöğretim	17,6	18,4	18,3	17,9	18,2	20,4	20,4	20,1	
Sağlık Ortaöğretim	5,5	5,3	5,8	5,5	5,3	5,8	6,0	6,0	
Din Ortaöğretim	13,2	12,4	10,7	10,9	11,7	11,4	12,0	12,1	
Öğrenci Başına Harcama (Nominal Fiyatlarla)									
Mesleki Ortaöğretim	1.261	1.670	1.808	2.121	2.152	2.904	2.988	2.954	2.191
Erkek Teknik Ortaöğretim	1.450	1.820	1.956	2.293	2.289	2.962	3.011	2.988	2.204
Kız Teknik Ortaöğretim	1.297	1.670	1.825	2.173	2.194	2.875	2.909	2.891	2.112
Ticaret ve Turizm Ortaöğretim	738	1.069	1.248	1.482	1.552	2.342	2.412	2.346	1.737
Sağlık Ortaöğretim	1.547	2.251	3.125	3.465	3.508	5.207	5.574	5.439	4.379
Din Ortaöğretim	1.997	2.820	2.238	2.493	2.573	3.397	3.670	3.674	2.813
Öğrenci Başına Harcama (2006 Yılı Fiyatlarıyla)									
Mesleki Ortaöğretim	2.565	2.359	2.085	2.234	2.152	2.714	2.659	2.528	1.875
Erkek Teknik Ortaöğretim	2.950	2.571	2.256	2.415	2.289	2.769	2.680	2.558	1.887
Kız Teknik Ortaöğretim	2.639	2.359	2.104	2.288	2.194	2.687	2.589	2.475	1.808
Ticaret ve Turizm Ortaöğretim	1.501	1.510	1.439	1.561	1.552	2.188	2.147	2.008	1.487
Sağlık Ortaöğretim	3.146	3.179	3.604	3.649	3.508	4.866	4.961	4.655	3.748
Din Ortaöğretim	4.062	3.984	2.580	2.625	2.573	3.715	3.267	3.145	2.408

Kaynak: Ek 2'de belirtilen kaynaklar ve yöntem kullanılarak çalışmanın yazarı tarafından hesaplanmıştır

Öğrenci başına harcamalar açısından bakıldığında, öğretim kurumları arasında önemli farklılıklar olduğu görülmektedir. Meslek liselerinde ortalama olarak öğrenci başına harcama (2002-2006 arası) 2006 yılı fiyatlarıyla 2.279 YTL'dir. Bu düzey 1.657 YTL tutarında olan genel ortaöğretimin 1,78 katıdır. 2006 sonrası dönemde bütçe ve orta vadeli mali plan öngörülerine göre öğrenci başına ödenek tutarı artıyor görünmekle birlikte, 2009 yılında eğitim süresinin dört yıla uzatılmasından dolayı öğrenci başına harcamalar bir anda % 26 oranında azalmaktadır (Grafik 11).

2009 yılı öğrenci başına düşen harcamaların programa göre tahmini hesaplamasında, öğretim süresinin dört yıla çıkması nedeniyle, 2005 yılında okullara yeni kayıt yapan

öğrencilerin mezun olmayıp bir yıl daha okuyacağı dikkate alındığında, okul türlerine göre öğrenci başına harcama düzeyi 2009 yılında bir anda % 19-27 arasında azalmaktadır. Bu düşüş erkek teknik ve kız teknik okullarında öğrenci sayısının yüksekliği nedeniyle çok daha yüksek olmaktadır (Tablo 11).

2006 yılı fiyatlarıyla baktığımızda, 2009 yılında öğrenci başına harcama düzeyi geçmiş yıllarla karşılaştırılmayacak düzeyde düşmektedir. Bu durum, iki şeyi göstermektedir; birincisi, daha önce söylendiği gibi, 2009 yılı bütçe planının beklenen düzeyde gerçekçi olmaktan uzak olduğunu, ikincisi ise önlem alınmazsa 2009 yılında mesleki eğitim de dahil olmak üzere eğitimin kalitesinin kaynak azalması nedeniyle düşeceği.

TABLO 12. ORTAÖĞRETİM KURUMLARININ HARCAMALARININ EKONOMİK GİRDİLERE GÖRE ORANSAL DAĞILIMI (%)

	Personel	Diğer Cari	2002-2006 Yatırım			Toplam
			Makine Teçhizat	Toplam	Transferler	
Genel Ortaöğretim	85,2	3,4	2,3	9,4	2,0	100,0
Mesleki Ortaöğretim						
Erkek Teknik Ortaöğretimi	75,5	13,3	4,2	8,8	2,4	100,0
Kız Teknik Ortaöğretimi	81,6	7,4	4,0	9,5	1,5	100,0
Ticaret ve Turizm Ortaöğretimi	83,0	5,9	2,7	9,9	1,2	100,0
Sağlık Ortaöğretimi	84,5	5,3	2,3	9,8	0,5	100,0
Din Ortaöğretimi	77,7	7,0	1,3	3,7	11,5	100,0
Döner Sermaye Harcamaları Hariç						
Genel Ortaöğretim	85,2	3,4	2,3	9,4	2,0	100,0
Mesleki Ortaöğretim						
Erkek Teknik Ortaöğretimi	81,1	7,3	4,3	9,3	2,3	100,0
Kız Teknik Ortaöğretimi	83,5	5,4	4,1	9,7	1,4	100,0
Ticaret ve Turizm Ortaöğretimi	84,5	4,3	2,8	10,1	1,2	100,0
Sağlık Ortaöğretimi	84,5	5,3	2,3	9,8	0,5	100,0
Din Ortaöğretimi	77,7	7,0	1,3	3,7	11,5	100,0

Kaynak: Ek 1 ve Ek 2'de belirtilen kaynaklar ve yöntem kullanılarak çalışmanın yazarı tarafından hesaplanmıştır

Öğrenci başına harcamada ilk sırayı 3.334 YTL ile sağlık liseleri almıştır. Sağlık liselerinin öğrenci başına harcamalarının yüksek oluşu, bu okullara yönelik eğitim harcamasının bu dönemde artmasından ziyade, öğrenci sayısının dönem içinde düşmesinden kaynaklanmıştır. Nitekim, bu okullarda 2002 yılına göre öğrenci sayısı 2006 yılında % 8 azalmıştır. Bu durum bakanlığın öğrenci sayılarındaki değişmeye karşın harcama esnekliğinin (harcama kaydırmasının) düşük olduğunu göstermektedir. Sağlık liselerini öğrenci başına 3.037 YTL harcama ile imam hatip liseleri izlemiştir. En düşük öğrenci başına harcama ise 1.434 YTL ile ticaret ve turizm liselerinde olmuştur.

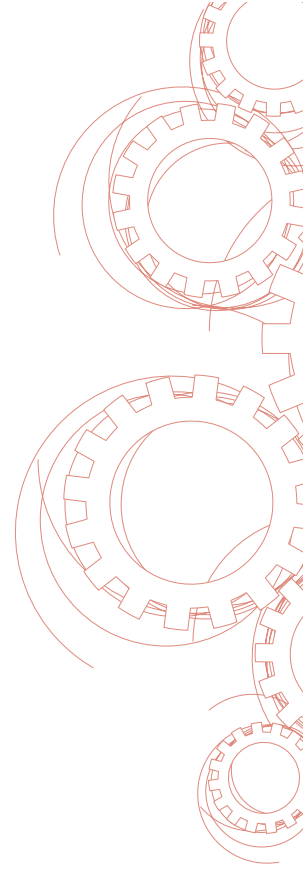
Öğrenci başına harcamalar ele alındığında ortalama sapma çok yüksek orandadır. Özellikle imam hatip liselerinde öğrenci başına harcamanın ticaret ve turizm liselerinin % 100, sağlık liseleri hariç diğer teknik okulların ise ortalama % 30 üstünde olması dikkat çekicidir. Okul türleri arasındaki bu düzeyde bir maliyet farklılaşmasına yol açan faktörlerin ve gelişmelerin, eğitimin kalitesine yönelik kaynak kullanımı açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

Meslek liselerinin yapmış olduğu harcamalara, kullandıkları girdileri gösteren ekonomik sınıflandırma çerçevesinde baktığımızda, genel ortaöğretim kurumlarına göre işletme

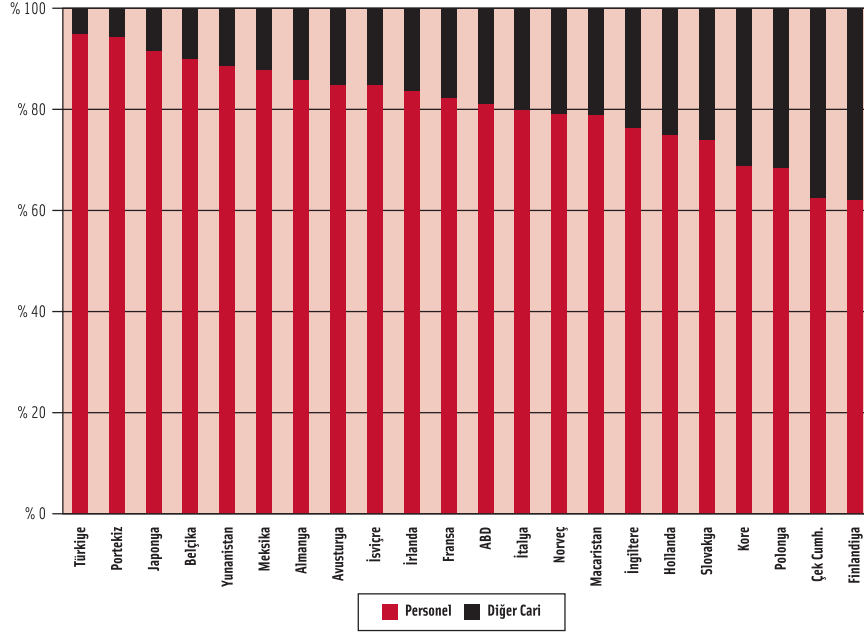
harcamalarını gösteren mal ve hizmet alımları (diğer cari) ile yatırımların daha yüksek olduğu görülmektedir. Meslek liseleri, imam hatip liseleri hariç olmak üzere mal ve hizmet alımlarının (işletme harcamalarının) kimi okul türlerinde % 45'ini bütçe dışı döner sermaye kaynaklarıyla karşılamaktadır. Bu durum, meslek liselerinin hizmet sunumlarında döner sermaye kaynaklarına olan bağımlılığının ne derecede büyük olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Nitekim, izleyen tabloda da yer aldığı şekilde, diğer cari harcamalar ile bir kısım makine teçhizat niteliğindeki harcamalar, okulların bu tür harcamaları içinde önemli bir orana ulaşmaktadır. Özellikle erkek teknik okullarında döner sermayelere bağımlılık en yüksek düzeye çıkmaktadır (Tablo 12).

Harcamaların girdilere göre sınıflandırılmasında cari harcamaların personel ve diğer cari ayırımına bakıldığında, Türkiye OECD ülkeleri içinde personel harcamalarının oransal olarak en yüksek olduğu ülke konumundadır. Bir diğer ifadeyle mal ve hizmet alımları diye tanımlayacağımız diğer cari harcamaların en düşük olduğu ülke Türkiye'dir (Grafik 13).

Türkiye'de personel harcamaları diğer cari harcamaların 17 kat üstünde iken, seçilmiş OECD ülkelerinde bu oran ortalama beş katdır. Bu durum, Türkiye'de eğitim harcamalarının oransal dağılımının kalite ve etkinlik açısından



GRAFİK 13. OECD ÜLKELERİNDE ORTAÖĞRETİM OKULLARINDA CARİ HARCAMALARIN PERSONEL VE DİĞER CARİ YÜZDE DAĞILIMI



Kaynak: OECD, Education at a Glance, 2006, Yılmaz (2006)

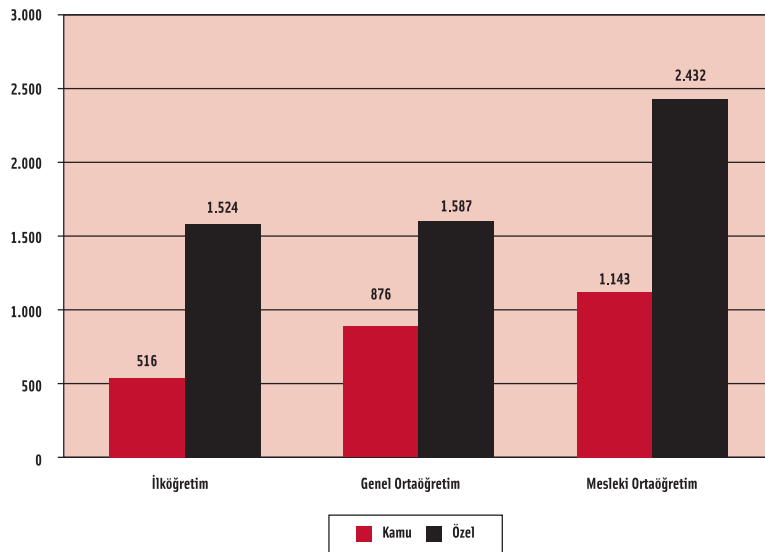
ne düzeyde sorunlu olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Diğer cari harcamaların oransal dağılımında uluslararası ortalamanın yaklaşık dört kat altında olması, eğitimin kalitesini olumsuz etkilemektedir.

Eğitimin harcamalarının kalitesini değerlendirmede kullanılan kriterlerden bir tanesi de özel ve kamu eğitim kurumları arasında öğrenci başına yapılan harcama düzeyindeki farklılıklardır. DİE (TÜİK) ve Dünya Bankasının 2002 yılı eğitim harcamaları çalışması

sonuçlarına göre, ilköğretimde öğrenci başına harcamalar özel okullarda kamu okullarının üç katı iken, bu oran genel ortaöğretim okullarında 1,8 kat, mesleki ortaöğretim kurumlarında ise 2,1 kattır (Grafik 14).

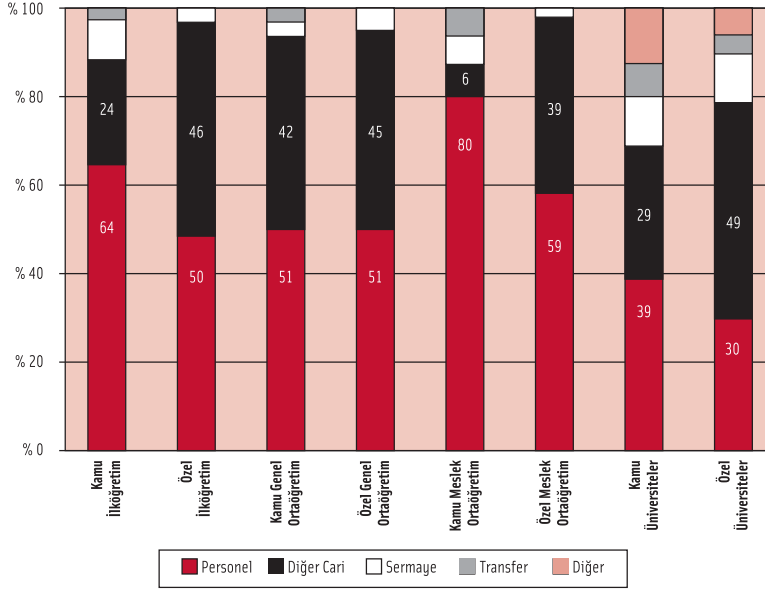
Kamu ve özel okullarda öğrenci başına harcamalarda ortaya çıkan farklılık, toplam harcamaların ekonomik girdilere göre dağılımında, kendisini mal ve hizmet alımları kaleminde göstermektedir. Özel öğretim kurumlarında mal ve hizmet alımı niteliğinde

GRAFİK 14. KAMU VE ÖZEL EĞİTİM KURUMLARINDA EĞİTİM DÜZEYLERİ İTİBARIYLA ÖĞRENCİ BAŞINA HARCAMA (2002, ABD DOLARI)



Kaynak: "World Bank, How Much Does Turkey Spend on Education", 2005

GRAFİK 15. KAMU VE ÖZEL EĞİTİM KURUMLARINDA TOPLAM HARCAMALARIN EKONOMİK GİRDİLERE GÖRE DAĞILIMI (% PAY)



Kaynak: "World Bank, How Much Does Turkey Spend on Education", 2005 çalışmasındaki veri seti kullanılarak hesaplanmıştır.

olan ve eğitimin kalitesini doğrudan etkileyen harcamaların toplam içindeki ağırlığı, TÜİK ve Dünya Bankası çalışması verileri çerçevesinde oldukça yüksek çıkmaktadır.

İzleyen tablodan çok açık bir şekilde görüleceği üzere özel öğretim kurumlarının yapmış olduğu harcamalar içinde kamu kurumlarına göre belirgin şekilde yüksek olan, mal ve hizmet alımları kalemidir. Bu farklılık özellikle ilköğretim, mesleki ortaöğretim ve üniversitelerde çok daha belirgin hale gelmektedir (Grafik 15).

Özel mesleki ortaöğretim kurumlarının sayısı çok düşük olduğu için bir karşılaştırma yapmak anlamlı bulunmayabilir. Ancak yine de, kişilerin ve kurumların yapmış olduğu harcamalar toplamı olarak kamu okullarında öğretim gören öğrencilere yönelik ve doğrudan eğitim kalitesini belirleyen mal ve hizmet alımlarının düşüklüğü harcama tercihleri açısından önemlidir.¹⁰

IV.3 YAYGIN MESLEKİ EĞİTİMİN KAYNAK VE HARCAMA YAPISI

HİZMET SUNUMU VE ÖĞRENCİ SAYISINDAKİ GELİŞMELER

MEB bünyesinde yaygın mesleki eğitim "Çıracılık ve Yaygın Eğitim" başlığı altında ele

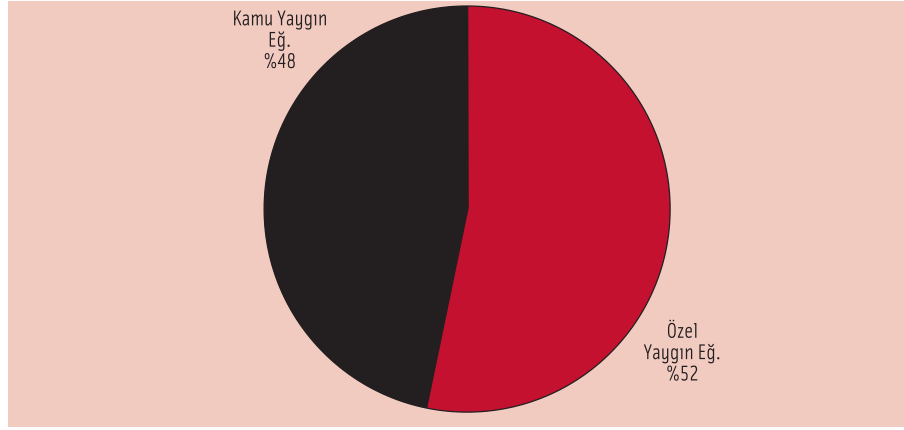
alınmaktadır. Yaygın eğitim; halk eğitimi, çıracılık eğitimi ve uzaktan eğitim olarak tanımlanmaktadır. 2003/2004 öğretim yılından itibaren Çıracılık Eğitim Merkezi'nin adı Meslek Eğitim Merkezi olmuştur.

Bu eğitimleri veren kurumlar ise halk eğitim merkezleri, mesleki eğitim merkezleri (çıracılık eğitimi), uzaktan eğitim ve yetişkinler teknik eğitim merkezleri, endüstri pratik sanat okulları, pratik kız sanat okulları (kız teknik öğretimine bağlı), olgunlaşma enstitüleri ile mesleki ve teknik eğitim veren açık öğretim kurumlarıdır.

Çıracılık eğitimi; ilköğretimi bitirip bir üst öğretime gitmeyen veya gidemeyen ya da çeşitli nedenlerle örgün eğitim dışında kalmış 14 yaşını tamamlamış gençlerin eğitimini kapsamaktadır. Bu eğitim, mesleğin özelliğine göre 2-4 yıl sürelidir. Bu eğitimi tamamlayanlar kalfalık sınavlarına girebilmektedir. Kalfalık belgesi almaya hak kazananlar, ustalık eğitimine, bakanlıkça belirlenen 1-3 yıl süre kadar devam etmeleri halinde, ustalık sınavına girebilmektedir.

Bugün Türkiye'de yaygın eğitim alan toplam öğrenci sayısı 4 milyona ulaşmıştır. Eğitim alan öğrencilerin yarısından biraz fazlası (% 52,3'ü) özel öğretim kurumlarına giderken,

¹⁰ Buradaki harcamalar hanelerin okulda okuyan çocuklar için kendi bütçelerinden yapmış olduğu harcamaları da kapsamaktadır. Bu çalışmanın kamu sektörüne ilişkin verilerle olan farklılığı buradan kaynaklanmaktadır.

GRAFİK 16. YAYGIN EĞİTİM KURUMLARINA GİDEN ÖĞRENCİLERİN DAĞILIMI (%)

Kaynak: MEB İstatistikler (2002-2006)

TABLO 13. YAYGIN EĞİTİM KURUMLARINDA ÖĞRENCİ VE ÖĞRETMEN SAYILARININ İKİ DÖNEM İTİBARIYLA GELİŞİMİ

Yaygın Eğitim Kurumları (Toplam)	Toplam	2002-2003			Öğretmen Sayısı	2004-2005		
		Öğrenci Sayısı	Erkek	Kız		Öğrenci Sayısı	Erkek	Kız
Toplam	2.999.788	1.609.979	1.389.809	56.869	4.044.975	2.236.807	1.808.168	75.608
Pratik Kız Sanat Okulu	110.489	1.279	109.210	193	73.656	4.751	68.905	188
Olgunlaştırma Enstitüsü	1.495	0	1.495	259	1.515	0	1.515	289
Yetişkinler Teknik Eğitim Merkezi	22	22	0	443	325	118		
Halk Eğitim Merkezi	995.347	407.411	587.936	5.558	1.312.618	574.937	737.681	4.724
Mesleki Eğitim Merkezi	279.925	244.824	35.101	4.604	309.962	262.605	47.357	4.532
Özel Kurslar	769.252	543.622	225.630	15.369	1.191.251	834.533	356.718	16.660
Muhtelif Kurslar					220.636	113.230	107.406	4.450
Motorlu Taşıt Sürücü K.					970.615	721.303	249.312	12.210
Özel Dershaneler	668.673	361.503	307.170	23.730	925.299	491.408	433.891	41.031
Meslek Kursları	47.008	27.433	19.575		61.842	40.990	20.852	
Özel Eğitim	9.234	6.167	3.067	1.672	10.052	6.532	3.520	2.106
Kur'an Kursları	118.343	17.718	100.625	5.484	158.337	20.726	137.611	6.078

Kaynak: MEB İstatistikler (2002-2006)

kamuda eğitim alan öğrencilerin oranı ise % 47,7 olmuştur (2004-2005) (Grafik 16). Yaygın eğitim kurumlarında eğitim alan öğrenci sayısı artarken, artış oranı özel öğretim kurumlarında biraz daha yüksek çıkmakta, bu da özel sektörün payının artmasına yol açmaktadır.

Yaygın eğitim kurumlarının öğrenci sayısındaki artışa son üç yıl çerçevesinde bakıldığında (2003-2005), kamuda artışın halk eğitim merkezleri ile kuran kurslarında, özel eğitim kurumlarında ise özel kurslar ve özel dershanelerde gerçekleştiği görülmektedir. Bu dört alanda son üç yılda yaygın eğitim alan öğrenci sayıları açıklanan istatistikler çerçevesinde % 130'un üzerinde artmış gözükmektedir.

Tablo 13, resmi ve özel kurumlarda eğitim gören öğrenci sayılarının toplamını vermektedir. Ek 4'te kamu ve özel kesim eğitim kurumlarına ait sayılar ayrı tablolarla verilmektedir. MEB'in hazırladığı bu tablolarla mesleki eğitim merkezi (çıraklık eğitim merkezi) ile meslek kursları kamu eğitim kurumlarına ait sayısal verileri göstermektedir. Özel kesim tarafından verilen mesleki eğitimler ise özel kurslar ana başlığı altında bulunan muhtelif kurslar alt başlığında yer almaktadır.

MEB'in yukarıdaki tabloda yer alan verileri öncelikle mesleki eğitim ve diğer kurslar şeklinde ayırması gerektiği düşünülmektedir. Bu ayırmadan sonra özel kesim tarafından verilen mesleki nitelikteki eğitimler,

kurumsal yapı farklılıkları da göz önüne alınarak tabloda ayrı şekilde gösterilmelidir.

Mevcut yaygın eğitim verileri çerçevesinde yaptığımız hesaplamada, yaygın eğitime giden öğrencilerin yaklaşık olarak % 30-35'inin mesleki eğitim niteliğindeki kurslara ve eğitim programlarına devam ettiği tahmin edilmiştir. Beceri kazandırmaya yönelik yaygın eğitim alan öğrencilerin sayısı,

toplamın yaklaşık üçte birine karşılık gelmektedir.

Özel yaygın eğitim kurumlarına devam eden öğrencilerin sayısı kamu yaygın eğitim kurumlarına giden öğrencilerin sayısını aşmakla birlikte, mesleki nitelikte eğitim alan öğrencilerin sadece % 10-12'si özel eğitim kurumlarına devam etmektedir. Özel kesimin kaynakları, esas olarak mesleki eğitim dışında verilen yaygın eğitime harcanmaktadır.

ÖZEL KESİMİN YAYGIN EĞİTİM SUNUMUNDA PAYININ ARTMASI: BEGEV* ÖRNEĞİ VE MESLEKİ EĞİTİMDE MALİYET-ETKİNLİK

Özel eğitim kurumlarının yaygın mesleki eğitim sunumunda ağırlığının artması iki nedenden dolayı önemli görülmektedir; birincisi piyasanın talebine yönelik hizmet sunumu, ikincisi ise eğitime ayrılan kaynakların kullanımında maliyet etkinliği. Özel eğitim kurumlarının beceri kazandırmaya yönelik yaşam boyu eğitim içinde payı % 10'un biraz üzerindedir. Bu payın artması kamunun üstlenmiş olduğu sorumluluğun özel kesim tarafından da paylaşılması anlamına gelmektedir. Mesleki yaygın eğitimin kamu dışı kesimlerin sektöre girmesiyle yaygınlaşması, maliyet açısından da ekonomik bir tasarrufa yol açabilecektir. Maliyet etkinliği kendisini özellikle mesleki ortaöğretim ile yaşam boyu meslek kurslarının maliyetlerinin karşılaştırılmasında göstermektedir. Şüphesiz, mesleki ortaöğretim kurumları ile mesleki kurslar eğitim düzeyleri bakımından birebir karşılaştırılamazlar. Bununla birlikte, meslek kazanmak isteyen öğrencilerin meslek kurslarını tercih etmeleri ve özel kesimin katılımıyla da bu eğitim hizmetinin sunumunun artırılması, öğrenci başına maliyetlerin düşmesi açısından daha avantajlıdır.

ÖĞRENCİ BAŞINA DÜŞEN EĞİTİM MALİYETLERİ (ÖZEL HARCAMALAR HARİÇ) (YTL)

(2006 Fiyatlarıyla)	1 Eğitim Yılı	4 Yıllık
Mesleki Ortaöğretim (Kamu)		
Erkek Teknik Ortaöğretimi	2.496	9.985
Kız Teknik Ortaöğretimi	2.317	9.267
	4 Aylık Prg	8 Aylık Prg
BEGEV		
Mekatronik	1.338	2.675
Diğer Kurslar	1.138	2.275

Kaynak: BEGEV, bu çalışmanın sonuçları

Bu konuya ilişkin olarak MEB bünyesinde verilen mesleki ortaöğretim kurumları ile BEGEV kapsamında verilen mesleki teknik eğitim programı niteliğinde olan programların öğrenci başına maliyetleri karşılaştırılmıştır. Ortaöğretim maliyetlerine bir eğitim yılı ve dört yıllık

dönemler itibarıyla bakılırken BEGEV'de verilen eğitimler ise dört aylık ve sekiz aylık programlar kapsamında değerlendirilmiştir. Kurumlar arasında maliyetlerin karşılaştırılmasında harcamalar nakit esaslı muhasebe sistemi temelinde aynı baza getirilerek hesaplanmıştır.

Kamu mesleki ortaöğretim kurumlarında bir öğrencinin ortalama maliyeti 2006 yılı fiyatlarıyla bir eğitim yılında erkek teknik liselerinde 2,5 bin YTL, kız teknik liselerinde ise 2,3 bin YTL'dir. Dört yıllık eğitim sonunda ise bir öğrenci için harcanan toplam kamu kaynağı sırasıyla 10 ve 9,3 bin YTL olmaktadır. BEGEV örneğinde birinci programda (4 aylık) maliyet 1,1-1,3 bin YTL arasında, ikinci programda (8 aylık) ise 2,3-2,7 bin YTL arasında değişmektedir.

Meslek liselerinde dört yıl sonunda bir öğrenci için kamunun harcadığı kaynak 10 bin YTL'ye ulaşırken bu tutar 8 aylık kapsamlı bir meslek edindirme programında BEGEV'de 2,7 bin YTL düzeyinde olmaktadır. Maliyetler dörtte bir düzeye kadar inmektedir. Bu örnek, yaygın eğitimin geliştirilmesinin ve yaygınlaştırılmasının örgün ortaöğretime göre bir kaynak tasarrufu sağlayacağını göstermesi açısından önemlidir. Burada ilköğretim programlarının ve genel ortaöğretimin kalitesinin meslek edindirme ve meslek geliştirme programlarının başarısını doğrudan etkileyeceği dikkate alınmalıdır.

Yukarıdaki değerlendirmeyi, eğitim politikalarının gözden geçirilmesinde yaşam boyu eğitimin görece maliyet-etkin bir yöntem olduğu şeklinde görmek gerekmektedir. Bu anlamda, mesleki eğitimdeki öğrenci sayısının artırılması yerine, yaşam boyu eğitim bağlamında beceri kurslarına ağırlık verilmesinin gerektiği önerilmektedir. Kaynakların etkin kullanımı yoluyla hem mesleki eğitim alan öğrencilerinin hem de ilköğretim ve genel ortaöğretim öğrencilerinin almış olduğu eğitimin kalitesinin artacağı düşünülmektedir.

* Bursa Eğitim Geliştirme Vakfı (BEGEV), eğitime gönül vermiş bir grup iş insanı tarafından 1999 yılında yaygın mesleki eğitim hizmeti vermek amacıyla kurulmuştur. 2001 yılından bugüne kadar BEGEV Eğitim Merkezi'nde Sac Metal Kalıp Tasarımı, Tekstil Dokuma Jakar Armür Desen Tasarımı, CNC Tezgah Operatörlüğü, Otomasyon S7-200 PLC ve Logo Eğitim Programı, Konfeksiyon Kalıp Tasarım Eğitim Programı, Kalite Kontrol Eğitim Programı gibi meslek edindirme ve meslek geliştirme eğitimleri kapsamında 100'e yakın kurs açılmış ve 1.500'e yakın öğrenci eğitilmiştir.

TABLO 14. YAYGIN MESLEKİ EĞİTİM HARCAMALARI (2002) (MİLYON YTL)

	Kaynaklara Göre		Harcamalara Göre	
	Tutar	% Dağılım	Tutar	% Dağılım
Kamu	210.6	56,3	259.47	69,4
Hanehalkı	163.2	43,7	114.33	30,6
Toplam	373.8	100,0	373.8	100,0

Kaynak: DİE (2004), WB (2005)

Yaygın eğitimi Türkiye açısından önemli hale getiren bir diğer nokta da, istihdam edilen nüfusun kalitesinin artırılması gereğidir. Eğitim sistemindeki genel problemlerin yanında hizmet içi eğitimlerin yetersizliği de bu ihtiyacı artırmaktadır. Bu anlamda, yaygın eğitim niteliğinde olan meslek geliştirme programlarının yeni modeller ve yaklaşımlarla artırılması, hizmet ve sanayi sektörlerindeki verimliliğin de artmasını sağlayacaktır.

MESLEKİ YAYGIN EĞİTİMİN FİNANSMAN YAPISI

2002 yılı TÜİK verilerine göre toplam eğitim harcamalarının % 1,86'sı yaygın mesleki eğitime gitmektedir. Kamu tarafından bakıldığında ise, toplam kamu eğitim harcamaları içinde yaygın mesleki eğitime aktarılan kaynağın oranı % 1,77'dir. Yaygın mesleki eğitimin özellikle maliyet etkin yönü dikkate alındığında Türkiye'deki oranın düşük olduğunu söyleyebiliriz.

Yaygın eğitime ayrılan kaynağın % 69,4'ü kamu tarafından verilen yaygın eğitim kurumlarına giderken özel kesimde bu oran % 30,6'dır. Kaynaklara göre bakıldığında ise bu

arasında inişli çıkışlı bir yapı gösterse de, özellikle bütçe dışı kaynakların azalması ve uygulanan mali program nedeniyle, öngörülen tedbirlerle reel olarak aynı seviyede kalmıştır. Bu gelişmede, Maliye Bakanlığı tarafından 3308 sayılı fon kaynaklı özel gelir ve ödeneklerin uygulanan ekonomik program çerçevesinde harcama tedbirleri kapsamında kullanımının kısıtlanması ve gelirlerin kullanılmayıp ertesi yıllara devri de etkili olmuştur.

2007-2008 döneminde yaygın mesleki eğitimin, çıraklık eğitimi başta olmak üzere, kaynaklarında az da olsa bir artış öngörülmüş olmakla birlikte, bu artış yeni sosyal güvenlik ve sağlık sigortası yasasının uygulamasından dolayı ilave harcama etkisi ayıklandığında, kaynağın GSYİH'ye büyüklüğü reel olarak düşmektedir.

Gerek mesleki eğitim gerekse MEB eğitim harcamaları içinde mesleki yaygın eğitimin payında hissedilir bir düşme görülmektedir. 2002 yılında % 16'larda olan pay, 2006 yılında % 14,6'ya 2007 yılında ise % 13,5'e düşmektedir (Tablo 15).

TABLO 15. MESLEKİ YAYGIN EĞİTİME MEB BÜTÇESİNDEN YAPILAN HARCAMALARIN GELİŞİMİ

	2002	2003	2004	2005	2006 (B)	2007 (B)	2008 (P)	2009 (P)
Mesleki Yaygın Eğitim (2006 Yılı Fiyatlarıyla milyon YTL)	420	391	347	353	406	448	469	464
Mesleki Yaygın Eğitim (GSYİH'ye oranları)	0,074	0,077	0,070	0,069	0,075	0,076	0,076	0,072
MEB Bütçesi içindeki payı (%)	2,71	2,77	2,69	2,61	2,82	2,45	2,56	2,60
Mesleki Eğitim Harcamaları içindeki Payı (%)	15,9	15,8	14,5	14,0	14,6	13,5	14,1	14,4

Kaynak: Ek 2'de belirtilen kaynaklar ve yöntem kullanılarak çalışmanın yazarı tarafından hesaplanmıştır

oranlar sırasıyla % 56,3 ve % 43,7 olmaktadır (Tablo 14).

Toplam yaygın eğitim harcamalarının % 56'sı MEB kaynakları kullanılarak finanse edilmektedir. MEB tarafından yapılan mesleki yaygın eğitim harcamaları 2002-2006

MEB bütçesinde yaygın eğitime ayrılan kaynağın ve kullanımların dönem boyunca reel olarak artmaması, bu alana gerekli önceliğin verilemediğinin de bir göstergesi olarak alınabilir.

V. TÜRKİYE'DE MESLEKİ EĞİTİMİN FİNANSMAN YAPISI VE KAYNAK KULLANIMINA İLİŞKİN POLİTİKA ÖNERİLERİ: BUNDAN SONRASI

2007 yılı programında "Eğitim Sisteminin Geliştirilmesi" başlıklı bölümde eğitim sisteminin bugün durumu şu şekilde ifade edilmektedir (DPT, 2007 Yıllık Program: 190):

"Eğitim sisteminin sorunları temel olarak eğitime erişim ve eğitimin kalitesi şeklinde özetlenebilir. Erişim sorunu kapsamında okullaşma oranları ve bölgelerarası farklılıklar, kalite sorunu kapsamında ise fiziki altyapı yetersizlikleri, müfredatın güncellenmesi, öğretmen niteliklerinin geliştirilmesi ve eğitim materyallerinin müfredatla uyumu gibi hususlar öne çıkmaktadır. Eğitimin her kademesinde, istenilen düzeye ulaşamamakla birlikte okullaşma oranları yükselmiş; ancak, artan öğrenci sayıları nedeniyle mali kaynaklar öncelikle erişime yönelik tahsis edildiğinden, eğitim kalitesinde istenen düzeyde bir iyileşme sağlanamamıştır."

DPT tarafından dokuzuncu planın (yedi yıllık) ilk yılı için hazırlanan 2007 yılı programında yapılan bu temel tespit çok önemli görülmelidir. DPT açık bir şekilde eğitimde bundan sonraki dönemde önceliğin ve/veya iyileşme sağlanması gereken alanın eğitimin kalitesi olduğunu söylemektedir.

Meslek liselerinde verilen eğitimin kalite sorunu birçok açıdan bakıldığında ortadadır. Bunun en temel göstergeleri bu okulları bitiren öğrencilere yönelik piyasada yeterli bir talep oluşmaması ve mezun öğrencilerin genel lise öğrencilerine göre okul sonrası meslek yaşamlarında başarı düzeylerinin daha düşük olmasıdır. Dolayısıyla sorun sadece kamu kaynağı ve/veya bu eğitim düzeyine ayrılan kaynağın yetersizliğinin de ötesinde sistemik bir sorun olma özelliğini taşımaktadır. Bununla birlikte, bütçe politikasının politika önceliklendirmeleri çerçevesinde, kaynakların doğru tahsisi ve kullanımında etkinlik perspektiflerinde, bu gelişme sürecine olumlu ve olumsuz yönde önemli katkı verdiği düşünülmektedir.

Eğitim kaynaklarının yetersizliği bir sorun olmakla birlikte, ayrılan kaynakların eğitim düzeylerine göre dağılımı yanında, kaynakların iller arasında çeşitli ekonomik,

demografik ve sosyal özelliklerin yeterince dikkate alınmadan dağıtılması da sorunların derinleşmesine yol açmaktadır. Bu çerçevede, bütçe ve finansman konusunu sorunları tamamen çözecek araçlar olarak değil, politikaların (siyasaların) hayata geçtiği araçlar olarak bakmak daha doğru bir yaklaşım olacaktır.

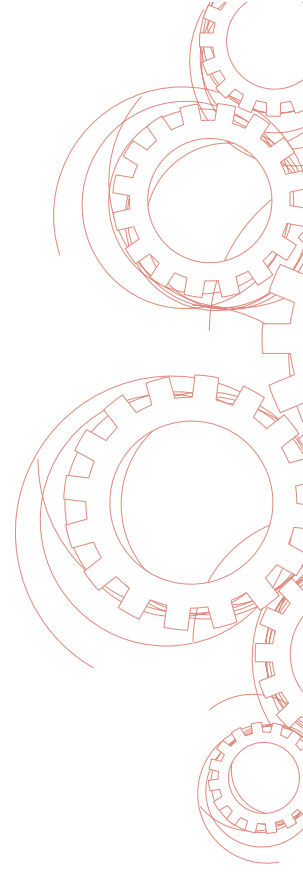
"Beceriler, Yeterlilikler ve Meslek Eğitimi: Politika Analizi ve Öneriler" raporunun devamında, bu çalışmanın mesleki eğitimin finansmanına yönelik olarak getirdiği politika önerileri aşağıda maddeler halinde sıralanmaktadır.

1. Mesleki eğitim gören öğrenci sayısının artırılmasında kalite ve ilave maliyet unsurları eğitimin getirisi ile birlikte dikkate alınmalı ve politikalar zaman boyutunu da içerecek biçimde tasarlanmalıdır.

Mesleki ortaöğretim genel ortaöğretime göre daha maliyetli bir eğitimidir. Kısa ve orta vadede kamu açısından kaynak kısıtının devam edeceği öngörüldüğünde, bu tespit daha önemli hale gelmektedir. Bir diğer ifadeyle mesleki ve teknik eğitimdeki öğrenci sayısının görece olarak artırılması demek, öğrenci başına yapılan harcamanın artırılması anlamına gelmektedir. Bu artış oranı tahmini olarak % 50 ile 80 arasında değişebilmektedir.

Bugün ortaöğretimde sahip olduğumuz % 39 mesleki okullar, % 61 genel ortaöğretim öğrencileri oranını mesleki ve teknik liseler lehine % 60, % 40'a çevirecek şekilde hedeflersek, bunun kamuya getireceği ilave maliyet 2006 yılı fiyatlarıyla yıllık ortalama 400-550 milyon YTL arasında tahmin edilmektedir. Bu tutarın tespitinde, dönüşüm için gerekli olan ilave yatırım ve donatım ihtiyacı dikkate alınmamış, meslek liselerindeki mevcut öğrenci dağılımı yeni öğrencilerin bu okullara dağıtımında korunmuştur. Ayrıca, öğrenci sayısındaki değişimin bir kısmının mevcut kaynakların daha etkin kullanımıyla ilave harcamaya gerek kalmadan karşılanacak miktarı da tahmin edilerek toplama dahil edilmiştir.

Bununla birlikte, gerek dönüşüm için gerekli olan ilave yatırım miktarının gündeme



gelmesi, gerekse erkek ve kız teknik liselerin yeni öğrencileri daha çok çekmesi durumunda yukarıdaki tahmini harcama aralığı daha yüksek düzeylere çıkacaktır.

Harcamaların 400-550 milyon YTL düzeyinde olması demek 2006 yılı bütçe ödeneklerine göre ortaöğretime yapılan harcamaların bugünkü düzeyine göre ortalama % 10-12 oranında artması anlamına gelmektedir.

Mesleki ortaöğretim kapsamındaki öğrenci sayısının dolayısıyla ortaöğretimin maliyetinin artınması politikası gündeme geldiğinde yanıtlanması gereken iki temel soru bulunmaktadır:

Bunların ilki, işgücü piyasasında mesleki ve teknik ortaöğretime bitirmiş öğrencilere olan talep ve bu kesimin işsizlik oranıdır. Tablo 16 bugün gelinen noktada genel ortaöğretim mezunları ile meslek lisesi mezunlarının işsizlik oranlarının birbirine çok yakın olduğunu göstermektedir. Genel ortaöğretime bitirenler içinde emek piyasasında iş arayanların % 13,7'si işsizken bu oran meslek liselerini bitirenler için % 12,9'dur. Bunun anlamı, işgücü piyasasında mesleki ve teknik eğitim liselerini bitirenlere karşı ayırt edici bir talebin olmadığıdır. Nitekim, sanayiciler arasında son dönemde yapılan araştırmalarda şirketler kesiminin işe almalarında, meslek lisesi mezunları ile genel lise mezunlarını birbirinden belirgin bir şekilde ayırt etmediklerini göstermektedir.¹¹

Bu saptamalar bizi mesleki ortaöğretimin eğitimin gereksiz olduğu gibi bir yargıya

kesinlikle götürmemelidir. Burada elde edilen sonuçlar ülke genelinde son dönem istatistikleri yansıtmaktadır. Bölgeler ve okullar itibarıyla bu veriler ve değerlendirmeler farklılaşabilmektedir. Örneğin, TÜRKONFED üyesi sanayiciler ile yapılan görüşmelerde; nitelikli ara eleman ihtiyacı yüksek olan, sanayisi gelişmiş yörelerin farklı olduğu, bu bölgelerde mesleki ve teknik eğitim liselerini bitirenlerin işveren tarafından tercih edildiği bulgusuna rastlanmıştır. Bu sonuçları mesleki eğitimin daha az ihtiyaç duyulan bir alan olmasından ziyade, öğrencilerin almış oldukları eğitimin niteliği, sunulan eğitimin kalitesi ve öğrenci düzeyi gibi faktörlerle birlikte değerlendirmek gerekmektedir. Bunlar ise harcanan kaynak ve elde edilen fayda temelinde mesleki eğitimin neden tartışılması gereken önemli bir konu olduğunu ortaya koymaktadır.

İkinci temel soru ise eğitim ile verimlilik ilişkisi bağlamında mesleki eğitimin getirisinin genel ortaöğretime göre ne düzeyde olduğudur. Bu anlamda, hanehalkı bütçe anketlerine hanehalkının eğitim durumlarına göre karşılaştırmalı bakıldığında, mesleki eğitim okullarını bitirenlerin genel liseyi bitirenlere göre getiri anlamında avantajının son dönemde azaldığı görülmektedir.

Eğitim düzeyi yükseldikçe hanehalkı ortalama getirileri artarken, ortaöğretim düzeyinde mesleki ve teknik lise mezunlarının genel ortaöğretime göre ücretlerinde kayda değer bir farklılık ortaya çıkmamaktadır. Nitekim,

TABLO 16. 2003 YILI EĞİTİM DÜZEYLERİNE GÖRE SİVİL İSTİHDAMIN GELİŞİMİ

bin kişi	Sivil İş gücü	Pay (%)	Sivil İstihdam	Pay (%)	İşsiz	Pay (%)	İşsizlik Oranı
Okur Yazar Olmayan	1.747	7,28	1.623	7,56	124	4,91	7,12
Bir Okul Bitirmeyen	710	2,96	641	2,99	69	2,71	9,67
İlkokul Mezunu	11.663	48,64	10.544	49,16	1.119	44,23	9,59
İlköğretim	206	0,86	187	0,87	18	0,72	8,90
Ortaokul Mezunu	2.493	10,39	2.190	10,21	303	11,96	12,14
Orta Dengi Meslek Mezunu	26	0,11	24	0,11	3	0,12	11,39
Lise Mezunu	2.557	10,66	2.207	10,29	349	13,81	13,66
Lise Dengi Meslek Lisesi Mezunu	1.986	8,28	1.729	8,06	256	10,13	12,91
Yüksekokul veya Fak. Mezunu	2.449	10,21	2.168	10,11	281	11,11	11,48
Master, Doktora	145	0,60	138	0,64	7	0,29	5,06
TOPLAM	23.981	100,0	21.451	100,0	2.530	100,0	10,55

Kaynak: TÜİK, DPT

¹¹ Bu konuda bakınız: "The Garden of Forking Paths Higher Education and The Labor Market in Turkey", Dünya Bankası için hazırlanmış çalışma, TEPAV 2006

TABLO 17. SADECE BİR DEĞİŞİK KATEGORİDE YER ALDIĞI VARSAYILAN ÇALIŞANLARIN TAHMİN EDİLEN ÜCRETLERİ, ÜCRETLERİN OKUR-YAZAR OLMAYANA GÖRE VE EĞİTİM DURUMLARI ARASINDAKİ ORTALAMA YÜZDE FARKLARI

	Kadın (YTL)	Erkek (YTL)	Ücret Farkı (%)	Eğitim Düzeyleri Arasında Ücret Farkı (%)
Okuryazar-değil	610	863		
Okur-yazar	702	995	15	15
İlkokul	963	1.364	58	37
Ortaokul	1.138	1.611	87	18
Meslek ortaokulu	1.346	1.906	121	18
Lise	1.302	1.843	113	-3,3
Meslek lisesi	1.351	1.913	122	3,8
Yüksekokul (2 yıllık)	1.500	2.124	146	11
Üniversite (4 yıllık)	1.865	2.641	206	24
Yüksek lisans-doktora	2.968	4.203	387	59

Kaynak: Karadeniz ve diğ. (2007)

Tablo 17'de gösterildiği şekilde, 2003 yılı TÜİK "Hanehalkı Bütçe Anketi Fert Veri Seti" kullanılarak yapılan Karadeniz ve diğ. (2007) çalışmasında, meslek lisesi mezunlarının ortalama geliri genel ortaöğretim mezunlarının sadece % 3,8 üzerinde çıkmıştır

Eğitim düzeyleri arasındaki ücret farkları ele alındığında, okur-yazar bir çalışan okur-yazar olmayan bir çalışana göre % 15, ilkokul veya ilköğretim mezunu okur-yazar bireye göre % 37, ortaokul mezunu ilkokul veya ilköğretim mezununa göre % 18, orta dengi meslek okulu mezunu ortaokul mezununa göre % 18, lise dengi meslek okulu mezunu lise mezununa göre % 3,8, iki yıllık yüksekokul mezunu lise dengi meslek okulu mezununa göre % 11, dört yıllık yüksekokul veya üniversite mezunu iki yıllık yüksekokul mezununa göre % 24 ve yüksek lisans veya doktora mezunu birisi dört yıllık yüksekokul veya üniversite mezununa göre % 59 daha yüksek ücret kazanmaktadır. Dolayısıyla, lise dengi meslek okulu mezunu orta dengi meslek okulu mezunu çalışandan çok az (yaklaşık % 0,4 oranında) bir farkla daha fazla ücret kazanabilmektedir. Öte yandan, lise mezunu bir çalışan orta dengi bir meslek okulu mezunu çalışandan % 3,3 oranında daha düşük bir ücret alabilmektedir (Karadeniz a.g.e.).

Ülke geneline yönelik araştırmalar aksi yönde sonuçlara ulaşsa da, gelişmiş yörelerdeki TÜRKONFED üyesi sanayicilerle yapılan görüşmelerde, işe başlama anında meslek lisesi mezunlarının tercih edildiği yaygın bir şekilde ifade edilmiştir.

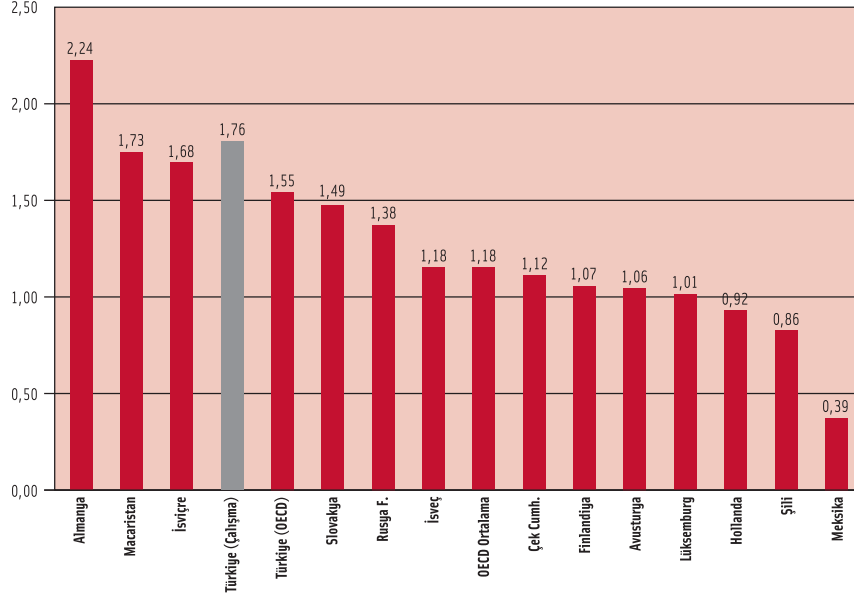
Mesleki ortaöğretimin kişisel getirisi, son anket sonuçlarında kendisini gösterdiği şekilde görece olarak azalmaktadır. Bu tespit ülke geneline ve farklı sektörlerle ilişkin bir durumu ortaya koysa da sonuçları açısından oldukça önemli görülmelidir. Öğrenci başına yapılan harcama farklılığı ile karşılaştırıldığında, bu fark kaynakların etkin kullanımında büyüme ve verimlilik anlamında olumlu bir tercih olmadığı sorgulamasını beraberinde getirmektedir.

Sonuç olarak, mesleki ve teknik eğitimde okuyan öğrenci sayılarının görece olarak artırılmasında, karar alıcılar için aşağıdaki iki tercihi birlikte bir süreç dahilinde dikkate almalarının akılcı olacağı düşünülmektedir:

- Birincisi, ilave harcamanın varlığında kısa vadede meslek liselerinin öğrenci kapasitelerinin artırılmasından ziyade, yaratılacak yeni kamu kaynağının mevcut eğitim kapasitesinin kalitesini artıracak yönde kullanılması.
- İkincisi, orta ve uzun vadeye yayılan aşamalı bir geçişin öngörülmesidir. Burada mevcut istihdam piyasasının ve eğitim sisteminin sorunları dikkate alınarak, ortaöğretime yönelik talebin gelişmesi ve kalitenin artmasıyla birlikte öğrenci sayısının mesleki ve teknik liseler lehine görece olarak artırılmasının düşünülmesi önerilmektedir.

2. Mesleki eğitime aktarılan kaynağın genel ortaöğretime aktarılan kaynak üzerinde yarattığı mali baskıyı giderecek politikalar geliştirilmelidir.

GRAFİK 17. SEÇİLMİŞ ÜLKELERDE 2003 YILI ÖĞRENCİ BAŞINA MESLEKİ EĞİTİM VE GENEL ORTAÖĞRETİM HARCAMASI ORANI (SATIN ALMA GÜCÜ PARİTESİNE GÖRE DÜZELTİLMİŞ)



Kaynak: OECD 2006, Education at a Glance ve bu çalışmanın veri seti

Mesleki ortaöğretimde öğrenci başına yapılan harcama, genel ortaöğretimin ortalama olarak % 76 daha üstündedir. OECD ülke ortalamasında bu oran % 18'dir. Türkiye Almanya'dan (% 124) sonra bu oranın en yüksek olduğu ikinci ülke konumuna gelmiştir (Tablo 18). Mesleki ortaöğretimle genel ortaöğretim arasındaki maliyet farklılığının Türkiye'de diğer ülkelere göre yüksek olması, kaynakların önem sırasına göre ve etkin kullanımı ile esnekliği sorununu öncelikle gündeme getirmektedir.

Kaynak kısıtında mesleki eğitimin harcamalar içinde büyük payı alması genel ortaöğretimin harcamalarının daha da düşmesine yol açmakta; bu ise aradaki farkın aslında görece olarak büyümesine neden olmaktadır. Nitekim, GSYİH'nın % 2,5'i büyüklüğündeki özel kesim harcamalarının % 13,3 gibi oldukça yüksek oranı kamu genel ortaöğretim okullarında okuyan öğrencilere aktarılmaktadır. Bu düzeye ulaşan hanehalkı kaynağının kamu genel ortaöğretim kurumlarına gitmesi, öncelikle kamu genel ortaöğretim kurumlarının yetersiz olmasından kaynaklanmaktadır.

Bütçede aktarılan kamu kaynağı gelecek dönemde reel olarak artırılamaz ve mesleki eğitim konusundaki temel politikalar ve öncelikler geliştirilemezse, kalite sorunu yaşamaya başlayan genel ortaöğretimin daha da kötüleşeceğini söyleyebiliriz. Hem kamu ve

özel ortaöğretim kurumları hem de iller ve bölgeler arasındaki kalite farklılığı, daha da belirginleşme riskiyle karşı karşıya kalacaktır.

Mesleki eğitime yönelik önceliklerin net bir şekilde ortaya konmaması, diğer kamu kurumları ve özel sektörlerle işbirliğinin iyi uygulama örneği gösteren ülkelerde olduğu gibi geliştirilememesi, alternatif maliyet anlamında genel ortaöğretimin kalitesini kullanmış olduğu kaynağı sınırlamak suretiyle olumsuz etkilemektedir. Yapılması gereken, mesleki eğitimin kaynak yapısını diğer aktörlerin de finansmana katılımını teşvik edecek şekilde geliştirmek ve bütçe üzerindeki maliyetini azaltmaya çalışmak olmalıdır.

3. Mesleki eğitimin verilmesi sürecinde kullanılan girdi yapısının eğitimde kaliteyi artıracak bir bileşime dönüştürülmesi gerekmektedir.

Meslek liselerinin kullandığı kaynakların ekonomik girdilere göre dağılımına baktığımızda, üretilen hizmetin gereklerine uygun bir bileşimde olmadığı görülmektedir. Kaynak yetersizliği ister istemez harcamaların ağırlıklı olarak personel harcamalarına ayrılmasına neden olmaktadır. Mesleki eğitim veren okulların toplam harcamalarının içinde personele ayrılan pay % 80'in üzerindedir. Bu oran sadece bütçe kaynakları açısından bakıldığında yaklaşık 2-3 puan daha yukarıya çıkmaktadır. Eğitimin kalitesini doğrudan

etkileyen işletme, temrin malzemesi, bakım ve teçhizat donatım harcamaları, bu okullarda olması gerekenin altındadır. Bunun ise kaçınılmaz olarak insangücü de dahil olmak üzere mevcut varlıkların etkin kullanımının önüne geçtiği düşünülmektedir.

Milli Eğitim Bakanlığı'nın bu anlamda ödeneklere sığacak bir kaynak aktarım politikasından çok (Maliye Bakanlığı'nın yaklaşımından farklı olarak) kaynak tahsisinin girdiler arasındaki uyumunu da dikkate alacak şekilde, dağıtımına yönelik politika arayışları içinde olması gerekmektedir.

Bu anlamda, bütçenin esnekliğinin artırılması, dış proje kredilerinin etkin dağılımı, özel sektör ve başta yerel idareler olmak üzere diğer kamu kurumlarıyla olan işbirliği, öne çıkan politika uygulama alanları olarak görülmelidir.

4. Politika var, kaynak yok: Ortaöğretim dört yıla çıkarılması kararı eğitimin kalitesi bağlamında mutlaka gözden geçirilmelidir.

MEB almış olduğu kararla örgün eğitim süresini dört yıla çıkarmıştır. Bunun anlamı, 2009 yılından başlamak üzere ortaöğretimde eğitim gören öğrenci sayısının yaklaşık olarak 1 milyon öğrenci artacak olmasıdır. İlave öğrencilerin yaklaşık 400 bininin mesleki eğitimde, 600 bininin ise genel ortaöğretimde olacağı tahmin edilmektedir.

2009 yılı mali planı ve bütçe tahminine bakıldığında (OVMP), öğrenci sayısındaki artışa karşılık gelecek bir ödenek artışının öngörülmediği anlaşılmaktadır. Bu ise bir anda öğrenci başına düşen harcamaların ortalama % 25 oranda düşmesine yol açacaktır.

Öğrenci sayısının bir milyon civarında artacak olması kaçınılmaz olarak yatırım ve işletme harcamalarının artışı gündeme getirecektir.

2009 bütçe tahmininde bu politikaya ilişkin kaynak öngörülmemekle birlikte, izleyen yıllarda ödenek revizyonu ile kaynaklar artırılabilir ödenek artışları eğitimin kalitesinden ziyade, eğitime erişim niteliğinde olacaktır.

Ortaöğretimde öğrenci sayısının artması sonucu iki yıllık bir çerçevede öngörülen ilave harcama baskısı, Tablo 18'de gösterildiği şekilde okul türlerine göre ayrı ayrı hesaplanmıştır. Bu hesaplamada, ilk önce artan öğrenci sayısına göre derslik ihtiyacı belirlenmiş ve bu derslik ihtiyacının 2008 ve 2009 yıllarında önemli ölçüde karşılandığı varsayılmıştır. Öğrenci ve derslik sayısının artmasıyla birlikte işletme ve donatım harcamaları geçmiş yıl ortalamaları dikkate alınarak hesaplanmıştır. Bu hesaplamalarda eğitimin kalitesi değil, öğrenci sayısı artmadan önceki fiziki koşullar ile bu fiziki koşulların gerektirdiği diğer harcamalar dikkate alınmıştır. 2009 sonrası ise ilave harcama baskısı artan fiziki koşulların hizmete sunulması için gerekli olan işletme ve donatım harcamaları ile öğretmen harcamalarındaki ilave artıştan kaynaklanmıştır.

Buna göre, mesleki ortaöğretimde 2009 yılı fiyatlarıyla ilave ödenek ihtiyacının yaklaşık 1,1 milyar YTL düzeyinde olacağı tahmin edilmiştir. Takip eden her sene ise işletme, personel ve donatımdan kaynaklı ilave harcama artışının 375 milyon YTL (2010 fiyatlarıyla) olması beklenmektedir (Tablo 18).

GSYİH'ye oran olarak ise ilk yatırım maliyetleri başta olmak üzere 2009 yılındaki ilave kaynak ihtiyacı % 0,14, izleyen yıllar için ise % 0,05 oranında tahmin edilmiştir. Bu tutarlar ve oranlar mesleki eğitime ayrılan kaynağın ilk yıl % 33,8 izleyen yıllar için ise % 10,6

TABLO 18. MESLEKİ ORTAÖĞRETİMDE ÖĞRETİM SÜRESİNİN DÖRT YILA ÇIKMASININ GETİRECEĞİ TAHMİNİ İLAVE MALİYET

(milyon YTL)	2009	2010
Derslik Maliyeti	763	35
Personel	264	277
İşletme Harcamaları	37	39
Teçhizat ve Donatım	23	24
Toplam	1.086	375
GSYİH'ye Oranları (%)	0,14	0,05
Bu politikanın uygulanmamış olmasına göre maliyetlerdeki artış oranı (%)	33,8	10,6

Kaynak: MEB, yazının hesaplamaları.

oranında artması sonucunu beraberinde getirecektir.

Burada MEB açısından kaynakların tam ve etkin kullanılması çerçevesinde ortaya çıkan ilave maliyetin azaltılması söz konusu olacaktır. Bakanlığın ilave kaynak talebini karşılamaya yönelik olarak maliyetlerde etkinliğin sağlanması yönünde çalışmalar içinde olması, hatta bu sürecin şimdiden başlamış olması gerektiği düşünülmektedir. Dolayısıyla bu çalışmalar çerçevesinde yapılacak bir tasarruf (örneğin % 25) maliyetlerin de bu oranda düşmesini sağlayacaktır.

Sonuç olarak, MEB'nin almış olduğu eğitimin dört yıla çıkarılmasına ilişkin politikanın bütçe kaynaklarının sınırlı olduğu bir ekonomik ortamda önemli bir maliyeti vardır. Burada sorun bu düzeyde bir maliyet artışına yol açacak politikanın eğitimin kalitesini ne düzeyde artıracak nitelikte olduğudur. Bu düzeydeki kaynağın ağırlıklı olarak eğitimde erişime yönelik kullanılacak olması kaynakların etkinliği konusunda bir tercih sorunu olduğunu ortaya koymaktadır. Bu anlamda, söz konusu politikanın tekrar gözden geçirilmesi ve kaynak ihtiyacının daha yoğun olduğu belli branşlardaki öğretmen açığı, mal ve hizmet temini, teçhizat ve donatım gibi alanlara ilave kaynak ayrılmasının daha doğru bir tercih olduğu düşünülmektedir.

Öğretim süresinin dört yıla çıkarılmasına yönelik maliyet artışları genel ortaöğretimde daha yüksek çıkmaktadır. Bunun temel nedeni ise öğrenci sayısındaki artışın zaten oldukça yetersiz olan ve sınırdaki kullanılan derslik sayısı, öğretmen sayısı, yetersiz diğer fiziki altyapı gibi kaynaklara ihtiyacın çok daha yüksek düzeyde gerçekleşecek olmasıdır.

5. Politikalarla bütçeler arasındaki ilişki güçlendirilmelidir: Bütçede esneklik sağlamak suretiyle, öncelikler değiştiğinde kaynaklar bu yeni önceliklere aktarılabilir.

Gerek meslek liseleri arasında öncelik değiştiğinde, gerekse meslek lisesi genel ortaöğretim tercihlerinin farklılaşması durumlarında, bu değişen önceliklere göre mevcut varlıkların ve kaynakların belli bir esneklikte yön değiştirmesi gerekmektedir. Bakanlığın son altı yıllık bütçe büyüklüklerindeki gelişimi, bu esnekliğin son derece sınırlı olduğunu göstermektedir.

Bu durumunun en iyi örneklerinden biri sağlık meslek liseleri ile imam hatip liseleridir. Bütçe kaynak tahsis sürecinde, imam hatip liselerinde okuyan öğrenci sayısındaki düşme, bu okullara aktarılan kaynağın da belli bir düzeyde azaltılması sonucunu doğurmamıştır. Aksine, bu okullar mesleki ve teknik eğitim veren ortaöğretim kurumları içinde en fazla öğrenci başına harcamanın yapıldığı ikinci okul konumuna gelmiştir. Oysa ki eğitim hizmetinin sunumunun gerektirdiği maliyetler açısından bakıldığında, bu okulların mesleki eğitim okulları içinde belki en alt düzeyde yer alması gerekmektedir.

İmam hatip liselerinde toplam öğrenci başına harcamanın genel ortaöğretimin yaklaşık 2,5 kat, meslek liseleri ortalamasının ise yaklaşık % 40 daha üstünde olması ister istemez kaynak kullanımında etkinlik veya alternatif maliyet sorgulamasını gündeme getirmektedir. Bu liseleri bitiren öğrencilerin almış oldukları eğitimin gereği olan meslekleri yapmak yerine üniversiteyi tercih etmeleri, buradaki tespiti daha da güçlendirmektedir. Bu liselerde imam/hatip olmak veya bu becerileri geliştirmek isteyen öğrencilerin eğitim alması temel politika tercihi olmalıdır. Bu anlamda öğrenci sayısının bu talebe karşılık verecek kadar olmasının, diğer meslek okullarına ve genel ortaöğretim kurumlarına aktarılabilecek bir kaynak tasarrufu sağlayacağı dikkate alınmalıdır.

6. Yaygın eğitime aktarılan kaynak milli eğitim bakanlığı bütçesi içinde önceliğini kaybetmeye başlamıştır. Bu durumun gözden geçirilmesi ve kaynakların mümkün olduğunca ertesi yıllara devredilmeden kullanılması sağlanmalıdır.

İstihdam üzerinde olumlu etkisi çeşitli çalışmalarla ortaya konmuş olan çıraklık eğitimine bütçeden ayrılan kaynak son dönemde bir düşüş eğilimi içine girmiştir. MEB bütçesi içinde yaygın eğitim gereken önceliği almamaktadır. Nitekim, 2002 yılında mesleki eğitim harcamaları içinde % 15,9 olan yaygın eğitimin payı, 2006 yılında % 14,6'ya 2007 yılında ise % 13,5'e düşmektedir.

Yaygın eğitim, birçok ülke örneğinin de açıkça ortaya konduğu gibi, maliyet-etkin bir eğitim yöntemidir. Mesleki örgün eğitim kurumlarına göre çok daha düşük maliyetlerle öğrencilere beceri kazandıracak eğitimler verilmektedir.

Bu bağlamda, bakanlığın bütçe dışı kaynaklardan sağladığı ama bütçe içinde gösterip kullanmaya başladığı gelirlerin (3308 sayılı Çıraklık, Mesleki ve Teknik Eğitim gelirlerinin özel gelir ve özel ödenek uygulaması) amacı doğrultusunda kullanılması için Maliye Bakanlığı'na karşı daha ısrarcı bir tutum içinde olması gerekmektedir.

Bu kaynakların bakanlığa aktarımı, kullanımlarının serbest bırakılması ve ödenekleştirilmesi gibi süreçler zaten yetersiz olan gelirlerin tam kullanımının önüne geçmektedir. Kurumların mal ve hizmet alımı, teçhizat ve donatım harcamalarında bu kaynakların önemi dikkate alındığında, burada yapılacak mali yönetim başarısı, mesleki eğitime yönelik kaynakların da kullanım düzeyini ve hizmetin kalitesini artıracaktır. Bu anlamda, hem fon netliğindeki bu kaynakların yılı içinde kullanılması hem de yaygın eğitime ağırlık verilmesi özel önem taşımaktadır.

Bütçenin harcama tedbirlerinin bu alana yönelik olarak tekrar gözden geçirilmesi gerekmektedir. Bakanlığın özel sektör ve yerel kamu kurumlarıyla işbirliğini geliştirerek gerek eğitim ihtiyacı gerekse kaynak yaratma kapasitesini geliştirmesi gerektiği de yine bu bağlamda düşünülmelidir.

Burada üzerinde tartışılması gereken bir nokta da, yaygın eğitimin sunumu ve finansmanı konusunda kamu kurumlarına yönelik politika değişikliğidir. MEB bünyesinde dışarıda da diğer kamu kurumları ve/veya kaynakları kullanılarak yaygın eğitime daha fazla kaynak aktarımı sağlanmalıdır. Bu anlamda, 11. madde de geliştirilen modeller çerçevesinde ayrıntılarını ortaya koyduğumuz şekilde, işsizlik sigortası fonu kaynakları ile OSB kaynaklarının mesleki eğitime yönelik kullanımı konusunda somut politikalar oluşturulmalıdır. Bu politika değişikliği, mesleki eğitimin bütçeden kullandığı kaynağın artması sonucunu da sağlamış olacaktır.

7. Döner sermayelerinin 2007 yılı sonuna kadar yeniden yapılandırılması gereğinden hareketle döner sermaye uygulaması mesleki eğitim kurumlarında etkinleştirilmelidir.

Meslek liseleri, doğrudan eğitime yönelik mal ve hizmet alımlarının yarısına yakını döner sermaye kaynaklarıyla karşılamaktadır. Bu durum, meslek liselerinin hizmet sunumlarının

döner sermaye kaynaklarına ne kadar bağımlı olduğunu göstermesi açısından önemlidir.

Meslek liseleri döner sermaye sistemini geliştirmeye yönelik yeni uygulamalar içine girmelidir. Özellikle kısa vadede eğitimin kalitesi açısından ihtiyaç duyulan işletme ve donatım harcamaları kamu kaynakları tarafından istenen düzeyde karşılanamayacağından, piyasada talep yaratacak olan kesimlerin katkısının döner sermayeler yoluyla oluşturulması sağlanmalıdır.

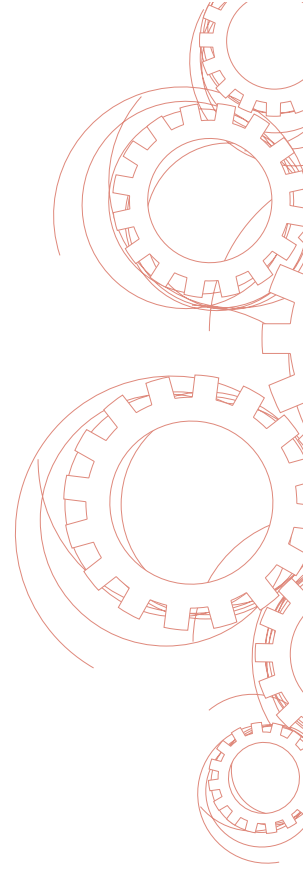
Bu anlamda, 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu'nun geçici 11. maddesi çerçevesinde öngörülen 2007 yılı sonuna kadar döner sermayelerin yeniden yapılandırılması yolundaki düzenleme, bir fırsat olarak görülmeli ve meslek liseleri açısından yapılandırmaya bu gözle de bakılmalıdır. Ancak kanundaki hükmün döner sermayelerin etkinliğinin azaltılması hatta kapatılması olarak görülmesi, kaçınılmaz olarak meslek liselerinde kaynak yönlü kalitenin düşmesini beraberinde getirecektir.

8. Örgün mesleki ortaöğretim kurumlarının çeşitlerinin azaltılıp MEB bünyesinde toplanması sürecinde, yaygın eğitimde yetki ve sorumlulukların net bir şekilde ortaya konması elzemdir.

Mesleki ortaöğretim kurumlarının MEB bünyesine toplanması bir politika kararının sonucu olarak görülmektedir. Ancak, Mesleki Yeterlilik Kurumu'nun Çalışma Bakanlığı bünyesinde kurulması, yaygın eğitimin müfredatının oluşturulması, sertifikasyonu ve akreditasyonu hususunda yetki karmaşası yaratacaktır. Bunun sonucu olarak, gelişmiş ülkelerde başarıyla tatbik edilen bu önemli eğitim sisteminin ülkemizde yaygınlaştırılmasının önünde aşılması güç ve karmaşık bürokratik engeller oluşacağı düşünülmektedir.

9. Eğitim hizmeti üreten ile bu hizmeti talep eden kamu kurumları arasındaki ilişkinin kopmaması sağlanmalıdır.

Mesleki ortaöğretim kurumlarının MEB bünyesine toplanması bir politika kararının sonucu olarak görülmektedir. Burada dikkate alınması gereken nokta, bu eğitim kurumlarının üretmiş olduğu hizmeti talep eden ve sunan kurumlarla olan bağının ve ilişkilerinin ne şekilde korunacağı ve dengeleneceğidir. Eğer bu ilişki kurulamazsa



TABLO 19. MESLEKİ ORTAÖĞRETİM KURUMLARINDA DERSLİK İHTİYACI VE İLLER ARASINDA YÜZDE DAĞILIMI

	Derslik İhtiyacı (30 Öğrenci)	Yüzde Dağılım
İstanbul	1.015	55,0
Bursa	241	13,1
İzmir	206	11,2
Kocaeli	118	6,4
Diğer İller	265	14,4
Toplam	1.846	100,0

Kaynak: MEB verileri kullanılarak bu çalışma kır/kent ayrımında hesaplanmıştır

hem okullara olan talebin azalmasına hem de kalitenin düşmesine yol açabileceklerdir.

Burada eğitimde etkinlik yönü ayrı bir tartışma konusudur. Sorun kendisini kısa vadede eğitimin maliyetlerinin artmasında göstermektedir. Nitekim, sağlık meslek liselerinin MEB'e devredilmesi sonucunda bu okulların toplam harcamalarının ve öğrenci başına maliyetlerinin reel olarak yükseldiği görülmektedir. Bu okulların MEB'e devredilmesi sürecinde başta yatırım olmak üzere, bir kısım harcamalarının ertelenmiş olmasının da bu gelişmeye sebep olduğu düşünülebilir. Sonuç olarak, bu tür örneklerden çıkarılacak derslerin politikaların oluşturulmasında dikkate alınması gerekmektedir.

10. Mesleki ortaöğretim kurumlarının bölgelere ve illere dağıtımında ihtiyaca ve talebe dikkat edilmelidir

Mesleki ve teknik eğitim veren okullarda derslik ihtiyacı iller arasında önemli farklılık göstermektedir. 81 il bazında 2004-2005 öğretim yılı için yapılan çalışmada bu okullar için toplam derslik ihtiyacı 1.846 olarak hesaplanmıştır. Hesaplama derslik başına düşen öğrenci sayısı 30 olarak dikkate alınmıştır. Derslik başına düşen öğrenci sayısı 25 alındığında ihtiyaç duyulan derslik sayısı 5.941'e çıkmaktadır.

Toplam derslik ihtiyacının % 85,6'sı yalnızca dört ille aittir. İstanbul kendi başına derslik ihtiyacının % 55'ini temsil eden il konumundadır. İstanbul'u % 13,1 oranı ile Bursa izlemektedir (Tablo 19). Diğer yandan 16 ilde ise derslik başına düşen öğrenci sayısı 20 ve 20'nin altında çıkmıştır. Bu illerde mevcut kapasitenin önemli bir kısmının etkin kullanılmadığı görülmektedir.

Bu iki temel tespit, aslında okulların iller arasında ihtiyaca ve/veya talebe uygun bir şekilde dağıtılmadığını ve dolayısıyla da mevcut kapasitelerin etkin kullanılmadığını göstermektedir.

Geldiğimiz noktada mevcut yapıyı geriye çevirmek mümkün değildir. Öte yandan, mevcut kapasitelerin okul grupları arasında ihtiyaca yönelik dağılımını sağlayacak politikalar uygulanmaya konabilir. Bu durum, özellikle inşaat ve işletme masrafları olmak üzere okulların kaynak kullanımında bir tasarruf sağlayacaktır. Sağlanacak tasarruf ise mevcut kaynaklar üzerindeki mali baskının bir nebze de olsa azalmasına yardımcı olacaktır.

11. Sanayi ve okul işbirliğinde organize sanayi bölgelerinin (OSB) kaynakları mesleki eğitimin geliştirilmesine yönelik olarak kullanılmalıdır.

Sanayi ile mesleki eğitim veren kurumların arasındaki ilişkinin eylem planlarıyla güçlendirilmesi gelecek dönemin en somut stratejisi olmalıdır. Türkiye'de sanayi örgütlerinin mesleki eğitime yönelik talepleri kaynak perspektifiyle güçlendirilmeli ve bu kurumlar mesleki eğitimi destekleyen kurumlar olmaları yanında hizmeti sunan kurumlara sahip organizasyonlar olarak da eğitim sektöründe aktif rol almalıdırlar.

Kamu-özel sektör işbirliğini yaşama geçirirken, özel sektörde de ciddi bir farkındalık yaratılmasına ihtiyaç vardır. Başarılı bir meslek eğitimi için her iki tarafın ortak çalışma kültürünü benimsemesi ve özel sektörün değişim ihtiyacına daha aktif olarak katkı yapması için bilinçlenmesi gerekmektedir (TÜRKONFED, ERG, 2006: 51).

Sanayi ile mesleki eğitim kurumları arasındaki ilişkinin hizmet talebi ve sunumu şeklinde geliştirilmesi eğitim kurumlarının

maliyetlerinde önemli bir iyileşme yaratacaktır. Bu iyileşme eğitim kurumlarının sunduğu hizmet kalitesinin de artmasını sağlayacaktır.

Bu anlamda, OSB kaynaklarının mesleki eğitimin geliştirilmesine yönelik olarak kullanılması gerekmektedir. Kurumsal kapasite ve sahiplenme düzeylerine göre bu kurumların hangi tür mesleki eğitimi sunacağı ve/veya destekleyeceği ağırlıklı olarak kendi tercihlerine bırakılmalıdır.

Kamunun OSB kapsamındaki eğitim kurumlarına yönelik mali desteği bu anlamda tamamen kesilmemelidir. Kamu; bütçe kaynaklarıyla, bütçe dışı fon veya vergi benzeri zorunlu yükümlülük uygulamalarında tanıyacağı avantajlarla, bu okulların özellikle işletme giderlerine katkıda bulunmaya devam etmelidir. Bu anlamda, OSB'nin denetiminde olan yaygın eğitim kurumlarına yönelik her türlü bağış ve yardımların da vergiden indirilmesi sağlanmalıdır.

İzleyen onikinci maddede geliştirilen modellerden bir tanesi de OSB'lerin mesleki eğitim kurumlarına ne şekilde kaynak desteği verebileceğini göstermektedir. OSB'lerin mesleki eğitimi sunan kurumlar arasında yer alması tercihi mutlaka diğer yerel aktörlerin de sahipleneceği ve çok çeşitli kaynaklarla destekleyebileceği bir perspektife oturtulmalıdır.

12. İşsizlik Sigortası Fonu'nda biriken kaynak, mesleki eğitimin kalitesinin artırılmasını sağlayacak şekilde geliştirilen modeller çerçevesinde, mali amaçlarla çalışmayacak çerçevede kullanılmalıdır.

Mevcut kaynak düzeyi ve bunun dağılımı ile genel olarak mesleki eğitim veren kurumların kalitesinin artırılması mümkün değildir. Eğitim kurumlarında üretilen hizmetle doğrudan ilişkili olan mal ve hizmet alımları ile donatım niteliğindeki makine ve teçhizat alımlarının düşüklüğü ve izleyen dönemde bu harcama alanlarında bir artış öngörülmemesi, sorunların gelecek üç yıl içinde ağırlaşarak devam edeceğini göstermektedir.

Diğer yandan, yaygın eğitim Türkiye açısından stratejik önem taşıyan bir konu haline gelmiştir. Eğitim sistemindeki genel problemlerin yanında yaygın eğitimin daha maliyet-etkin bir eğitim hizmeti olması ve özel kesim katkılarına daha açık olması,

meslek edindirme ve meslek geliştirme programlarının yeni modeller ve yaklaşımlarla artırılması ihtiyacını kaçınılmaz kılmaktadır.

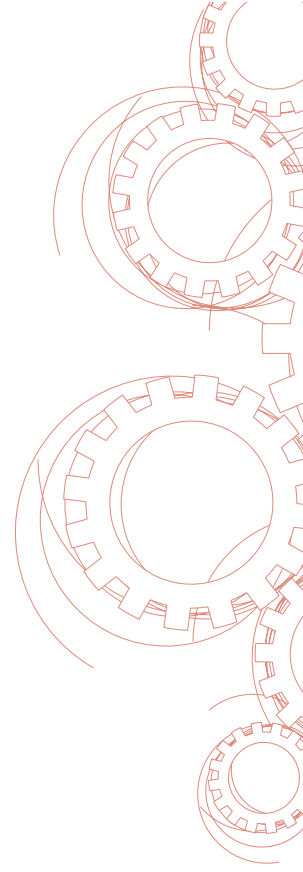
Bütçe imkânlarının gelecek dönemlerde eğitim lehine reel olarak belirgin bir şekilde artırılması, gerek uygulanan ekonomik program, gerekse enerji, altyapı, tarım gibi diğer sektörlerde biriken sorunların varlığı nedeniyle olası görülmemektedir. Yapılması gereken mevcut kaynakların daha etkin kullanılmasıdır. Bu anlamda İşsizlik Sigortası Fonu (*kısaca Fon*) gelirlerinin kullanımına yönelik politikalar önemli görülmelidir.

İşsizlik sigortasının emek arz piyasasındaki sorunlara yönelik, hem mesleki eğitimin kalite sorununu hem de Fon'un uygulamadan kaynaklı problemlerini çözmede panzehir olarak kullanılması mümkündür. Örneğin mevcut işsizlik sigortası uygulaması ağırlıklı olarak çalışmamayı teşvik eden bir sonuç doğuruyorsa, işgücü piyasasında arz üzerindeki bu olumsuz etki, mesleki eğitimin geliştirilmesiyle kısmen giderilebilir.

Yine bu çalışma kapsamında geliştirilen modellere, sorunu tüm yönleriyle çözecek iddialı öneriler olarak bakmamak gerekir. Önerilen modeller, mevcut yapıda biriken sorunların çözümünde kısa ve orta vadeli perspektiflerde kolaylaştırıcı rol üstlenmektedir. Amaç, mesleki eğitimin kalitesini artırmaya yönelik olarak işsizlik fonu üzerinden bir kaynak yaratma ve kullanma sistemi oluşturmaya çalışmaktır.

İŞKUR İşsizlik Sigortası Fonu'nun, kaynaklarını kullanmak suretiyle yapmış olduğu eğitim harcamaları toplamı 2005 sonunda 873 bin YTL'dir. Toplam harcamalarının içinde bu oran binde 2,6 gibi oldukça düşük bir düzeydedir. Fonun toplam gelirlerinin ortalama % 6'sını harcamaya çevirdiği dikkate alındığında, aslında fonun eğitim nitelikli bir harcama yapmadığını söyleyebiliriz. Bu rakamlar bize İŞKUR'un işsizlik sigortası fonu gelirlerini mesleki eğitime yönelik kullanma konusunda çok istekli olmadığını da göstermektedir. İŞKUR'un gelirleri harcamaya çevirme konusunda isteksiz olmasını belirleyen faktörleri ana başlıklar halinde sıralayabiliriz;

- İşletmelerin ihtiyaç ve taleplerinin belirlenmemiş olması,
- İşgücü piyasasındaki işsizlerin veya işini kaybetme riskiyle karşı karşıya olanların



TABLO 20. İŞSİZLİK SİGORTASI FONU GELİR-GİDER DENGESİ

	2003	2004	2005	2006 (1)	2007 (2)	2003	2004	2005	2006 (1)	2007 (2)
	(Cari Fiyatlar, Milyon YTL)					(GSYİH'ye oranlar, Yüzde)				
I-Gelirler	4.109	4.620	5.039	5.995	7.239	1,14	1,07	1,03	1,07	1,14
-Prim Gelirleri	1.035	1.348	1.505	1.966	2.351	0,29	0,31	0,31	0,35	0,37
-Devlet Katkısı	350	440	503	650	760	0,10	0,10	0,10	0,12	0,12
-Faiz Gelirleri	2.684	2.796	2.986	3.338	4.082	0,75	0,65	0,61	0,59	0,65
II-Giderler	153	241	326	374	629	0,04	0,06	0,07	0,07	0,10
-Sigorta Giderleri	116	184	248	293	568	0,03	0,04	0,05	0,01	0,09
-Diğer Giderler	37	57	77	82	61	0,01	0,01	0,02	0,01	0,01
III-Gelir-Gider Farkı	3.956	4.379	4.713	5.621	6.609	1,10	1,02	0,97	1,00	1,05
IV-Toplam Fon Varlığı	8.935	13.314	18.027	23.648	30.258	2,48	3,09	3,70	4,20	4,78

Kaynak: DPT, Genel Ekonomik Hedefler ve Yatırımlar 2007, Ekim 2006 (1) Gerçekleşme Tahmini, (2) Program

ihtiyaç duyduğu eğitim hizmetlerinin belirsiz olması,

- Kurumsal kapasitenin idari ve organizasyonel düzeyde yetersiz olması. Bu anlamda hesap verme sorumluluğunun daha açık ve ölçülebilir kriterler üzerine oturtulmaması,
- İhale Kanunu başta olmak üzere bazı yasal düzenlemelerin hizmetin temin edilme sürecinde idareyi olumsuz etkilemesi.

Yukarıda sıralanan konularda mesafe alınması ve ortaya çıkan sorunların çözülmesi durumunda, İŞKUR'un üstlendiği sorumluluğu yerine getireceği kabul edilmektedir. Ama bu sorunların çözümü orta vadede kararlı bir siyasi ve yönetsel yapıyı gerektirmektedir. Kurumun gelirlerini kanunun öngördüğü çerçevede ve sorumlulukta harcamaya çevirmesi konusunda aşağıdaki modellerin dinamik bir etki yaratacağına inanılmaktadır. Ortaya çıkacak bu dinamik etkiyle İŞKUR'un kurumsal kapasite sorunlarını daha hızlı çözme şansına da sahip olacağı düşünülmektedir.

Fon'un gelir gider tablosuna baktığımızda, son dönemde ortalama olarak her yıl GSYİH'ye oran olarak % 1,1 düzeyinde bir kaynağın fonda toplandığı görülmektedir. Fon'un 2006 yılı sonu itibarıyla tahmin edilen varlık toplamı 23,6 milyar YTL düzeyindedir (GSYİH'ye oran olarak % 4,2) (Tablo 20). Fon, akım olarak kaynaklarının ortalama % 6'sını harcamaya çevirmekte, geri kalanını ise esas olarak Hazine'ye borç olarak kullanmaktadır.

Oldukça yüksek düzeylere ulaşan İşsizlik Sigortası Fonu gelirlerinin yukarıda anlatılmaya çalışılan yaklaşım çerçevesinde üç

basit model önerisi geliştirilerek mesleki eğitimin finansmanında kullanılabileceği öngörülmektedir. Burada modellerin genel çerçevesi ve temel ilkeleri ortaya konmaktadır. Amaç, belli öncelikler ve mevcut sorunlar çerçevesinde mesleki eğitimin kalitesinin artırılmasıdır. Uygulamada her bir modelin işleyiş yapısının daha ayrıntılı bir tasarımı gerektireceği ve uygulama biçimlerinin farklı olacağı da dikkate alınmalıdır.

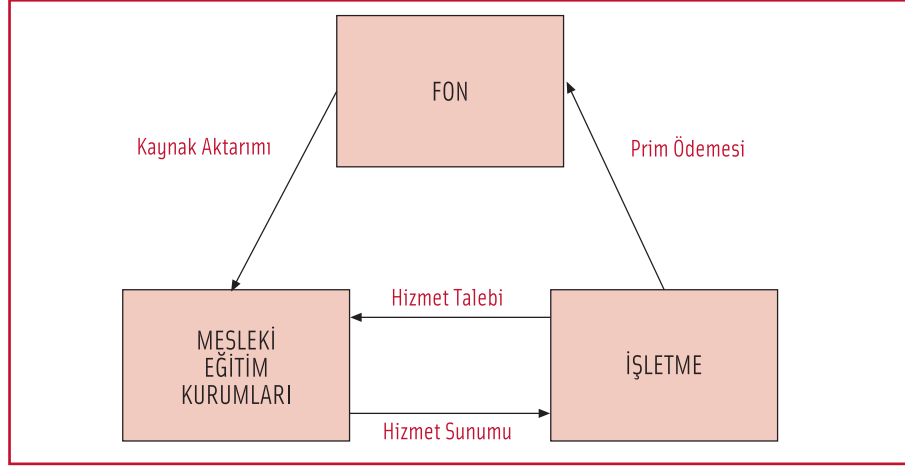
BİRİNCİ MODEL (ŞEKİL 1):

Birinci modelde, işletmelerin ödediği işsizlik sigortası primi ile mesleki eğitim veren kurumlardan alacağı meslek ve beceri kazandırmaya yönelik hizmetler ilişkilendirilmektedir. Bu model ile işletmelerin (özel/kamu) başta örgün eğitim kurumları olmak üzere mesleki eğitim veren kurumlara yönelik bir talep yaratması amaçlanmakta, harcamanın kaynağı ise bu amaçlara yönelik olarak oluşturulan Fon gelirleri olmaktadır. Aynı zamanda eğitim ile sanayi arasındaki işbirliği yolları da açılmaktadır.

Modelin ilk aşamasında işletmeler çalıştırmış oldukları personel için ihtiyaç duyduğu eğitimi, meslek okulları başta olmak üzere, mesleki eğitim veren kurumlardan talep etmektedir. Kurumlar talep edilen hizmet sunmakta ve hizmetin bedelini getirilen sınırlar çerçevesinde Fon'dan almaktadır. Burada sınırlama ile kastedilen, getirilen üst sınırı aşan kısmın işletme tarafından karşılanacak olması kabulüdür.

Fon'un okula hizmet sunumu karşılığında aktarmış olduğu kaynağın üst sınırı, işletmenin yıllık ödediği veya ödeyeceği

ŞEKİL 1



işsizlik sigortası primidir. Bu uygulama ile Fon'un aslında prim gelirlerinde bir azalma olmamakla birlikte, giderlerinde mesleki eğitim için ödenen tutar kadar bir artış söz konusu olmaktadır.

Bu model ile fon kaynaklarının harcamaya çevrilmesinde karşılaşılan idari, mali ve teknik nitelikli birçok sorun da bu şekilde aşılmış olmaktadır. Bu modelin uygulamada kötü kullanımının önüne geçilmesi amacıyla, Fon'un kontrol ve denetim süreçlerinin geliştirilmesine ve güçlendirilmesine ihtiyaç bulunmaktadır. Bu anlamda sürecin iyi tanımlanması, standartların iyi konması ve uygulamada ortaya çıkan sorunlara zamanında müdahalelerin yapılması önem taşımaktadır.

Burada hizmet maliyetini Fon'un üstlenmesi açısından, işletme bazında ödenen işsizlik sigortası primleri baz alınmak suretiyle bir sınır getirilmesi önemli görülmektedir. Bu çerçevede, işletmelerin oluşacak maliyete kısmen de olsa katılımı sağlanmış olmaktadır.

Bu model ile ayrıca, başta Organize Sanayi Bölgeleri ve çeşitli vakıf, oda gibi kurumların kurmuş olduğu ya da çok çeşitli şekillerde desteklediği mesleki eğitim kurumlarının kaynak ihtiyacının karşılanmasında, Fon'un kaynaklarının kullanılması öngörülmektedir. Bu işleyiş sanayi kesimi ile mesleki eğitim kurumları arasındaki ilişkiyi pekiştirecektir.

İKİNCİ MODEL

İkinci modelde, Fon'un her yıl akım olarak tahsil ettiği prim gelirleri ile faiz gelirleri toplamının belli bir oranını mesleki eğitim veren kurumlara, doğrudan üretilen hizmete yönelik işletme ve makine teçhizat harcamaları için kullandırması önerilmektedir.

Burada amaç, eğitim hizmetinin kalitesini artırmak için gerekli olan mal ve hizmet alımları ile yatırım niteliğindeki donatım harcamalarının artırılmasına yönelik kaynak yaratmaktır.

Kesintinin yapılacağı matrahın hesaplanmasında devlet katkısı toplamın dışında tutulmaktadır. Burada yapılan düzeltme ile hedeflenen, kaynağın işletmelerin ve çalışanların aktarmış olduğu tutar üzerinden hesaplanmasıdır.

Bu modelde, ayrılan kaynağın önce bir havuzda toplanması, havuzdaki toplanan bu kaynağın belli dağıtım kriterleri belirlenmek suretiyle eğitim kurumlarına aktarılmasının sağlanması öngörülmektedir. Bahsi geçen havuz, üç farklı biçimde tasarlanabilir:

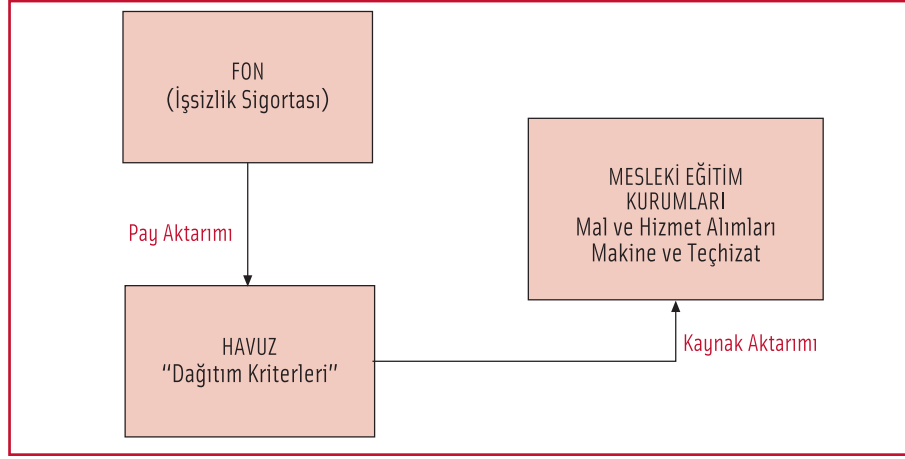
a-Merkezi Havuz (Şekil 2):

Burada, Fon'a akan kaynağın yukarıda ifade edildiği şekilde düzeltildikten sonra (devlet katkısı ayıklanmış) % 4'ü bir havuzda toplanmaktadır. Örneğin, 2006 yılı için bu kaynak yaklaşık 213 milyon YTL'dir. Bu tutar mesleki eğitim veren orta öğretim okullarının 2006 yılı bütçesinde öngörülen (döner sermaye kaynakları hariç) mal ve hizmet alımları ile makine ve teçhizat ödeneği toplamına hemen hemen eşittir.

Havuzda toplanan kaynağın eğitim hizmeti veren kurumlara aktarılmasında dört temel dağıtım kriteri kullanılabilir. Bunlar;

- öğrenci sayısı,
- mezun olan öğrencilerin işe yerleşme oranı,
- havuza o ilin yapmış olduğu katkı,
- işletmelerle yapılan eğitim protokolleri.

ŞEKİL 2



Bir öneri olarak kaynakların tahsisinde, öğrenci sayısına % 40, mezun olan öğrencilerin işe yerleştirilmesine % 20, ilin havuza yapmış olduğu katkıya % 10 ve işletmelerle yapılan hizmet protokollerine de %30 ağırlık verilebilir.

Bu kriterlerin sayısı artırılabilir ve/veya kendi içinde oransal dağılımı değiştirilebilir. Bu anlamda, iller arasındaki gelişmişlik farkları, kız erkek öğrenci dağılımı ve özel olarak belli bölgelerde desteklenmesi programlanan mesleki ortaöğretim kurumları tercihlerine yönelik kriter kaynak dağılımına ilişkin kriterlerin tespitine dahil edilebilir.

Bu uygulama ile mesleki ve teknik eğitim veren kurumların kullanmış olduğu işletme ve donatım harcamaları önemli oranda artırılabilmekte, dolayısıyla hizmetin kalitesi işletmelerle olan bağın da güçlendirilmesi suretiyle yukarıya çekilmektedir.

Havuzun idaresi ve koordinasyonu yönetim ilkeleri açısından önemli bir konu olarak

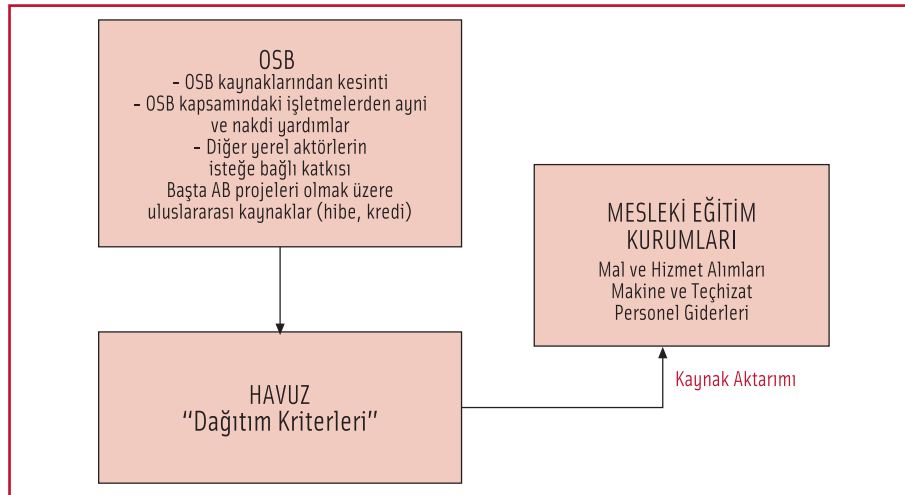
gündeme gelecektir. Bu anlamda sahiplenmenin en yüksek düzeyde sağlanmasına yönelik yönetim modelleri üzerinde tartışılmalı ve yönetsel sorumluluk kurumlar arasında açık bir şekilde tanımlanmalıdır.

b-Yerel Havuz (Şekil 3):

Yerel havuz modeli genel bir dağıtım sistemi üzerine kurulmuştur. Bu modelin yerel katkılarla güçlendirileceği düşünülmektedir. Bu anlamda başta OSB olmak üzere mesleki eğitime destek verecek olan kesimlerin katkısı ile genel havuz ilave olarak oluşturulan ve genel havuzdan bağımsız diğer yerel havuzlarda mesleki eğitimi desteklemek amacıyla kullanılabilir. Bu yerel sahiplenmenin geliştirilmesi ve yerel talebin kaynağa dönüşmesi anlamında önemli görülmelidir.

Bu bağlamda, OSB'ler özelinde yerel havuz modeli aşağıdaki şekilde geliştirilmiştir:

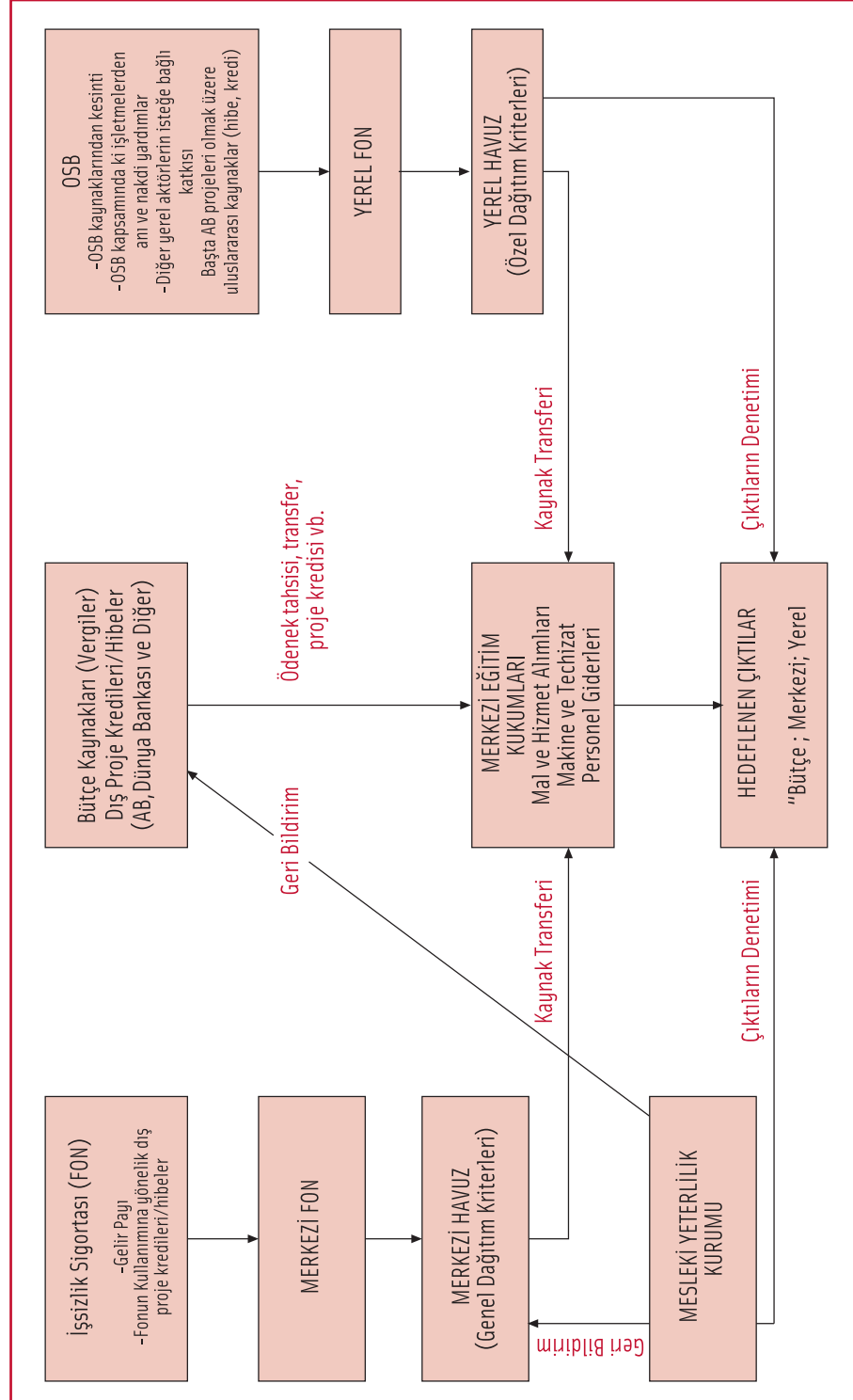
ŞEKİL 3



Bugün Türkiye geneline yayılmış ve aktif olarak çalışan yaklaşık 80 tane OSB bulunmaktadır. OSB'ler kapsamında faaliyet gösteren mesleki eğitim hizmeti veren kurumlarının özellikle işletme sermayesi yetersizliğini gidermek ve kaynak yapısını daha öngörülebilir bir çerçeveye oturtmak amacıyla ilave havuz önerisi burada getirilmektedir.

Bu anlamda öncelikle OSB yasasında değişiklik yapılarak tüzel kişiliğin, mesleki ve teknik eğitimi geliştirmek amacıyla; mevcut eğitim ve öğretim kurumlarına yardımda bulunmak, yenilerini kurmak veya kurulmasına katkıda bulunmak amacıyla yönelik vakıf ya da dernek kurmak, kurulmuş veya kurulmakta olanlara iştirak etmek, öğrencilere burs vermek, kendi bölgesi içinde veya dışında eğitim ve öğretim tesisleri

ŞEKİL 4



kurmakla yetkili kılınması şeklinde yeniden yazılması gerekmektedir.

Önerilen modelin kaynak yapısı ise şu şekilde sıralanabilir:

- OSB tüzel kişiliğinin OSB dahilinde sunulan mesleki ve teknik eğitim hizmetlerine yönelik olarak her yıl toplam gelirinin en az % 5'ini bu havuza aktarması,
- OSB kapsamındaki işletmelerin aynı ve nakdi yardımlarda bulunması,
- Diğer yerel aktörlerin isteğe bağlı katkısı
- Belediyeler, genel yönetimin (bütçe ve sosyal güvenlik kurumu) taşra teşkilatı ve KİT'ler olmak üzere kamu kurumlarının katkısı,
- Başta AB projeleri olmak üzere uluslararası kaynaklar (hibe, kredi).

Havuzda toplanan kaynak önceden belirlenen esas ve usullerle oluşturulan dağıtım kriterleri çerçevesinde ilgili kurumlara kullanılacaktır. Kriterlere ilişkin esas ve usulleri her OSB kendisi belirleyecektir. Bununla birlikte, dağıtılan kaynakların ekonomik girdilere göre kullanımında mesleki ve teknik eğitim vermek amacıyla kurulmuş bulunan kurumların işletme harcamalarına öncelik verilmesi önerilmektedir. Bu anlamda, genel kural olarak belli bir katsayı veya oranın çıkarılacak OSB'ye ilişkin düzenlemede getirilmesi düşünülebilir.

Bu şekilde havuza katkıda bulunan işletmelere vergi avantajları tanınması gerekmektedir. Bu anlamda, OSB dahilinde mesleki ve teknik eğitimin geliştirilmesi amacıyla kurulan vakıf ve dernek gibi kurumlar dahil eğitim kurumlarına yapılan aynı ve nakdi yardımların ilgili vergi mevzuatı gereğince ticari kazançtan düşürülmesi imkanı getirilmelidir (vergi harcaması). Yine OSB'nin desteklediği bu kurumların sunmuş olduğu eğitim hizmetleri dolayısıyla yürürlükteki vergi mevzuatına göre

ödemeleri gereken KDV, ÖTV gibi dolaylı vergilerden muaf tutulması da belli uygulama biçimlerinde öngörülebilir.

c-Merkez ve Yerel Havuz Birlikte (Şekil 4):

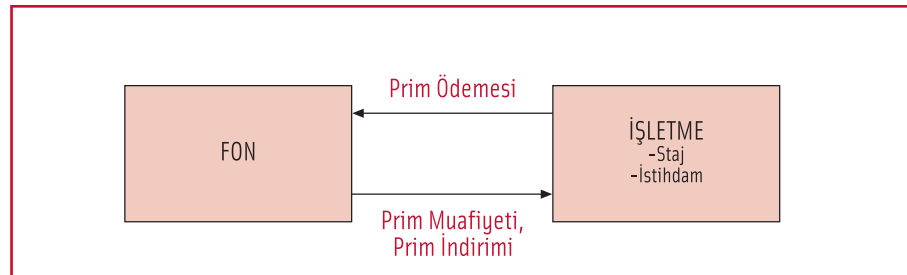
Mesleki eğitim kurumlarına aktarılabilecek olan kaynak, merkezi ve yerel nitelikli kaynaklara bütçe kaynakları da ilave edilmek suretiyle bir bütün halinde gösterilebilir. Bu gösterimde, bütçe kaynağı (eğer söz konusuysa), işsizlik sigortası fonu kaynağı (merkez) ve başta OSB kaynakları olmak üzere yerel kaynaklar da yer almaktadır. Bu kaynakların yapısı ve işleyişi mesleki örgün, ya da yaşam boyu mesleki eğitime yönelik olmasına göre farklılık gösterecektir. İzleyen gösterimde bu farklılıklar dikkate alınmadan modelin işleyişi genel olarak verilmektedir.

Toplaştırılmış ikinci modelde bütçe kaynakları ile bütçe kapsamında bulunan kurumların kullandığı dış kaynaklar ilave olarak yer almaktadır. Yine, Mesleki Yeterlilik Kurumu özellikle merkezi havuzun hedeflemiş olduğu çıktıların standart denetimini yapan bir kurum olma özelliğini bu modelde üstlenmektedir. Mesleki Eğitim Kurumu merkezi havuz yoluyla kullanılacak kaynakların sonuçlarının değerlendirilmesinde belirleyici bir rol oynarken, bütçe kaynaklı fonların kullanımında da geri bildirim yapmak suretiyle söz sahibi olmaktadır.

ÜÇÜNCÜ MODEL (Şekil 5):

Üçüncü model doğrudan Fon ile işletmeler arasındadır. Bu modelde, işletmeler önce staja aldıkları, daha sonra da istihdam etmeye başladıkları öğrenciler için işsizlik sigortası ödemelerinin ilk yıl hepsini, izleyen iki yıl ise azalan oranlarda düşürülmek suretiyle bir kısmını ödemekten muaf tutulmaktadır. Prim muafiyeti, yeni istihdamın önce staj sonra da iş akdi ile işletmede çalışmaya başlamasına bağlanmaktadır. Bu uygulamanın, ortaya çıkan sonuçların etkinliğine göre, sağlık hariç olmak üzere sosyal güvenlik primlerine de kısmen

ŞEKİL 5

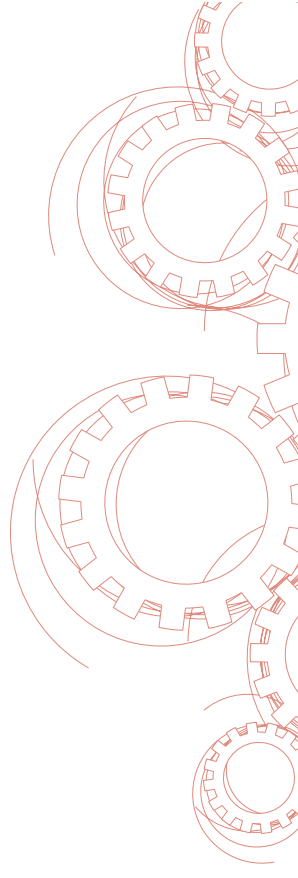


yaygınlaştırılması düşünülebilir. Burada işyerinin çalıştırdığı toplam personel sayısı, kapsamdan faydalanan personel sayısı gibi çeşitli kısıtlamalar dikkate alınabilir. Bu model ile amaçlanan, mesleki eğitim veren okulların öğrencilerine yönelik olarak piyasada hem staj hem de istihdam talebi yaratılmasının teşvik edilmesi suretiyle mesleki eğitim veren okulları cazip hale getirmektir.

Meslek eğitiminde teorik bilginin uygulama becerileriyle tamamlanması ve desteklenmesi, bireylerin yeterlilik düzeyleri açısından önemlidir. İşletmeler ve bireyler, mevcut staj uygulamalarından yeteri kadar verim alamamaktadır. Eğitim kurumları ve

işletmelerin staj uygulamalarını gözden geçirmesi ve bireylere katma değerini artırıcı yöntemler uygulaması gerekmektedir. Öte yandan, işletmelerin öğrencilere dönemsel çalışma esnekliği sağlayarak onların tecrübe kazanmasına katkıda bulunması da işgücü piyasalarında daha nitelikli insan gücü arzının oluşmasına yol açacaktır (TÜRKONFED, ERG, 2006: 51).

Prim ödeme muafiyetinin en fazla üç yılla sınırlandırılması ve aşamalı olarak düşürülmesinin nedeni, çalışanın işletmede kaldığı sürece kazanmış olduğu tecrübenin ve beceri düzeyinin artması ve istihdam tercihinin işletme açısından önem kazanmaya başlamasıdır.



VI. SONUÇ

Türkiye'nin sahip olduğu nüfusun yapısı ve demografik göstergelerin yanı sıra uygulanan ekonomik programın yarattığı mali baskı nedeniyle de, kaynakların eğitim sektöründe stratejik önceliklere göre tahsisi ve etkin kullanımı, bugün çok daha önemli hale gelmiştir.

2002 yılı verilerine göre Türkiye'de mesleki eğitime toplam olarak 2,1 milyar YTL (1,4 milyar ABD doları), GSYİH'ye oran olarak ise % 0,76 oranında kaynak ayrılmaktadır. Buna göre toplam eğitim kaynaklarının yaklaşık % 11,2'si mesleki eğitime gitmektedir (yüksek öğretim kapsamında verilen mesleki eğitim hariç).

Son dönemde Türkiye'de eğitim politikaları içinde tartışılan konuların başında mesleki eğitim gelmektedir. Sorunların çözümüne yönelik somut politikaların oluşturulmasının sürekli ertelenmesi, politikaların uygulamaya konma sürelerinin uzaması, ekonomik anlamda önemli düzeylere ulaşan bir kaynağın eğitim sektöründe etkinlikten uzak kullanılmasına yol açmaya başlamıştır. Yine bu paralelde, mesleki eğitim mezunlarına yönelik talebin düşmeye başlaması, bu okulları bitirenlerin işsizlik oranlarının ve ortalama kazançlarının genel ortaöğretime göre farklılaşmaması, bu eğitime aktarılan kaynağın sorgulanmasını kaçınılmaz olarak gündeme taşımaktadır.

Uygulamaya konan politikalar sonucunda, öğrencilerin genel ortaöğretime kayması ve mesleki eğitimin daha maliyetli bir eğitim olması, genel ortaöğretim üzerinde bir mali baskı yaratmaktadır. Bu ise genel ortaöğretimde kalite sorunlarının artmasına yol açmaktadır.

Mesleki eğitimin temel sorunlarından bir tanesi de sunulan hizmetin kalitesidir. Mevcut kaynak dağıtımı ve kullanımı ile mesleki eğitim kurumlarının sahip olduğu varlıkların etkin kullanıldığını söylemek mümkün değildir.

Yaygın eğitim, özellikle beceri kazandırmaya yönelik mesleki eğitimde maliyet-etkin bir yöntemdir. Mesleki yaygın eğitim

kurumlarının geliştirilmesi ve kamu kaynaklarının tahsisinde bu alana önceliğin verilmesi gerekmektedir.

Mesleki eğitime yönelik kaynak tahsisinde hizmet talep eden kesimlerin tercihlerinin süreç içinde dikkate alınması yanında, bu kesimlerin eğitim hizmeti sunumuna da katkıda bulunması gerekmektedir. Bu durum, okulların maliyet yapılarında bir düzelme ve ardından kaliteyi beraberinde getirecektir. Yine işsizlik sigortasında biriken kaynakların, mesleki eğitimin kalitesinin artırılmasını sağlayacak şekilde, geliştirilen modeller çerçevesinde mali amaçlarla çalışmıyacak çerçevede kullanılması sağlanmalıdır.

Mesleki eğitime yönelik olarak bütünsel bir yapı içinde orta ve uzun vadeli eğitim politikalarının finansman çerçevesiyle birlikte somut bir şekilde ortaya konması gerekmektedir. Bu anlamda, oluşturulan politikalar, bu politikalara göre yapılması gereken plan ve programlar ile bütçeler arasındaki ilişkinin güçlendirilmesi gerekmektedir.

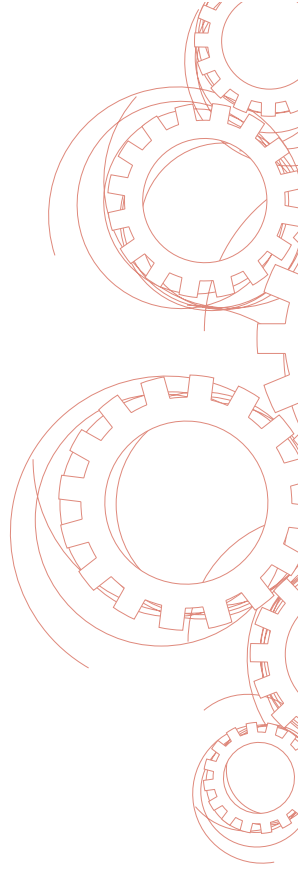
Bu anlamda sanayi bölgelerinin (OSB) kaynaklarının mesleki eğitimin geliştirilmesine yönelik olarak kullanılması gerektiği bu çalışmanın temel önerileri arasında yer almaktadır. Sanayi ile mesleki eğitim kurumları arasındaki ilişkinin eylem planlarıyla güçlendirilmesi ve bu çalışmada da yer alan çeşitli örnek modellerle geliştirilmesi, gelecek dönemin en somut stratejisi olmalıdır. OSB'lerin mesleki eğitimi kanunen belirtilmiş çerçevede destekleyen kurumlar arasında yer alması, mutlaka diğer yerel aktörlerin de sahipleneceği ve çok çeşitli kaynaklarla destekleyebileceği bir perspektife oturtulmalıdır.

Yine bu çalışmada kapsamlı olarak ele alınan üç model çerçevesinde İşsizlik Sigortası Fonu'nda biriken kaynakların mesleki eğitimin kalitesinin artırılmasını sağlayacak şekilde kullanılması önerilmektedir. Çalışmada geliştirilen modellere yönelik olarak öngörülen sistemlerin Fon'un amaçlarına ne kadar uygun olduğu,

mesleki eğitim kurumlarının kamu, özel kurum olması, örgün eğitimden hangi eğitim düzeylerinin öne çıkması gerektiği, işletmelerin gerçekten mesleki eğitim kurumlarından eğitim hizmeti talep etme düzeyleri ve isteği gibi konularda eleştiriler getirilebilir. Ancak, daha önce de belirtildiği gibi, geliştirilen önerilerin sistemi bir anda etkin bir yapıya getireceği zaten ileri sürülmemektedir. Buradaki amaç, dinamik bir süreç içinde sorunların çözümüne yönelik çeşitli alternatifler getirmek ve bunun tartışılmasını sağlamak suretiyle uygulamaya yönelik politikaların

geliştirilmesine ve hızlanmasına katkıda bulunmaktır.

Modeller merkez ve yerel nitelikte olmasına ve yönetsel farklılıklarına göre birbirinden ayrılmaktadır. Bununla birlikte, önerilen modellerdeki işleyişin bir bütün olarak görülmesi ve modellerin bu çerçevede ele alınması gerekmektedir. Önemli olanın hedeflenen programlar ve çıktılar olduğu hiç bir zaman unutulmamalıdır. Bu çerçevede, Mesleki Yeterlilik Kurumu veya benzer şekilde standardizasyon sağlayan kurumların işlevselliği de artmış olacaktır.



KAYNAKÇA

- Akalın, Güneri (2000), "Kamu Ekonomisi", AKÇAĞ Kitapevi
- Barr, Nicholas (2002), "The Welfare State as Piggy Bank: Information, Risk, Uncertainty and the role of the State", Oxford University Press
- Denison, E.F. (1962), "Sources of Economic Growth in the USA", Washington
- Devlet Planlama Teşkilatı (DPT)
- DPT, 1950-2004 Ekonomik ve Sosyal Göstergeler
 - DPT, 2007 Yılı Programı
- Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) (2005), "2002 Yılı Hanehalkı Eğitim Harcamaları Anketi Sonuçları"
- Karadeniz, Oğuz, Serap Durusoy, Seyit Köse (2007) "Türkiye'de AB Yolunda Beşeri Sermaye (Fırsatlar-Engeller), Yakında Yayınlanacak Çalışma
- Mackenzie, George A., David ORSMOND (1996), "The Quality of Fiscal Adjustment and Growth", Finance and Development, World Bank
- Maliye Bakanlığı
- Muhasebat Genel Müdürlüğü, Hazine Kesin Hesapları (2000-2005)
 - Muhasebat Genel Müdürlüğü, Kamu Hesapları Aylık Bültenleri (2006)
 - Muhasebat Genel Müdürlüğü, Döner Sermayeli İşletmeler Toplatılmış ve Kurumsal Bilançoları ve Gelir Gider Tabloları (2002-2005)
- Milli Eğitim Bakanlığı (MEB)
- MEB, Milli Eğitim Sayısal Veriler (2002-2006)
 - MEB Bütçe Raporları (2000-2006)
 - MEB, Kesin Hesaplar ve Bütçe Tasarımları (2002-2006)
- OECD
- Education at a Glance 2004 (2005)
 - Education at a Glance 2006 (2006)
- Sağlık Bakanlığı, Kesin Hesaplar ve Bütçe Tasarımları (2002-2006)
- Stiglitz, J. (1988), "Economics of the Public Sector", W.W. Norton&Company, Second Edition
- Saygılı, Ş, C. Cihan, Z.A. Yavan (2006), "Eğitim ve Sürdürülebilir Büyüme: Türkiye Deneyimi Riskler ve Fırsatlar", TÜSİAD Büyüme ve Stratejiler Dizisi No:7
- TEPAV (2006) "The Garden of Forking Paths Higher Education and The Labor Market in Turkey", (Dünya Bankası için hazırlanmış çalışma), Ankara
- TÜRKONFED, ERG (2006), "Beceriler, Yeterlilikler ve Meslek Eğitimi: Politika Analizi ve Öneriler", İstanbul
- Türkiye İş Kurumu, (2003), "Türkiye'de İşgücü Piyasası ve İstihdam Araştırması", İstanbul.
- Yılmaz, H. Hakan (2006), "Türkiye'de 2000 Sonrası Dönemde Uygulanan İstikrar Programlarında Mali Uyumda Kalite Sorunu", Doktora Tezi (Hacettepe Üniversitesi)
- Yılmaz, H. Hakan, (2006), "Sağlıkta Harcama Politikaları", 29 Kasım 2006 Sağlık Erişimde Sivil Toplum ve Harcama Politikaları, Sağlık Erişim Derneği, Ankara
- Yılmaz, H. Hakan, (2006), "Equity in Primary and Secondary Education: Education Expenditures in Turkey", March 17, 2006 World Bank – State Planning Organization "Turkey Education Sector Study Conference", Ankara
- Yılmaz, H. Hakan (2006), Türkiye'de Çocuklara Yönelik Sosyal Harcamalar: Karşılaştırmalı Bir Analiz", Haziran 12, 2006 UNICEF "Çocuk Yoksulluğunun Önlenmesi Konferansı", Ankara
- Yılmaz, H. Hakan (2007), "İstikrar Programlarında Mali Uyumda Kalite Sorunu: 2000 Sonrası Dönem Türkiye Deneyimi", TEPAV

EK 1 : KAMU EĞİTİM HARCAMALARI HESAPLAMA YÖNTEMİ VE VARSAYIMLARI¹²

Çalışmada kullanılan tablolar Yılmaz (2006) çalışmasından alınmış, 2007-2009 yılları ise söz konusu çalışmada kullanılan hesaplama yöntemleri çerçevesinde hazırlanmıştır. Aşağıda çalışmanın hesaplamada kullandığı yöntem ve varsayımlar sıralanmaktadır:

- 2004 öncesi için fonksiyonel kodlama sistemi olmadığı için öncelikle MEB ve Üniversitelerin bütçelerinde program ve alt programlara bakılarak eğitim hizmetleri dışında olan birim ve harcamalar tespit edilmiş ve bunlar ayıklanmıştır. Örneğin sağlık harcamaları (ilaç ve tedavi giderleri) ve sağlık kurumlarına yönelik harcamalar hem personel hem de diğer cari ve transfer harcamalarından düşülmüştür.
- Bütçe kapsamındaki kurumlar için 2004 ve sonrası verilerin hesaplanmasında fonksiyonel kodlama bilgileri kullanılmıştır. Bununla birlikte fonksiyonel kodlamanın eğitim harcamaları toplamında içinde yer alan sağlık giderleri toplamlardan düşülmüştür.
- Yatırım harcamaları içinde eğitim sektörü dışında olan projelere yönelik harcamalar (DPT verileri çerçevesinde) kurum yatırım toplamlarından düşülmüştür.
- Üniversite katma bütçe toplamları 1997-2000'de fon kaynaklı harcamaları da içermektedir
- Diğer kurumlarda ise eğitimle ilgili kurumsal yapı ve faaliyetler tespit edilmiş (polis koleji, sağlık bakanlığı okulları gibi) ve bunlar ayrıca ilgili kurum bütçelerinde özellikle 2004 öncesi için ayrıntılı olarak hesaplanarak toplama dahil edilmiştir.
- Aynı nitelikli yatırım harcamalarının bulunmasında yıl verileri Kamu Vakıfları için oluşturulan Meclis Araştırması Raporu

Sonuçları ile Sayıştay Başkanlığı Hazine İşlemleri Raporundan yararlanılarak hesaplanmıştır.

- Yerel yönetimlerin eğitim harcaması DPT programlarından belediyeler ve il özel idareler eğitim harcamaları toplamı olarak alınmıştır.
- Kurum bütçelerinde eğitim kurumları arasında yapılan transferler çifte saymayı önleyecek şekilde harcamanın olduğu kurum hesaplarında gösterilmek suretiyle toplama dahil edilmiştir. Bu anlamda örneğin 2004 yılından itibaren Kredi Yurtlar Kurumu Genel Müdürlüğüne bütçeden yapılan transferler MEB bütçesinde transfer tertibinde görülmeye başladığından çift saymayı önlemek için bu tutar MEB bütçesinden düşülmüş tutar harcamaya dönüştüğü Kredi Yurtlar Kurumu Genel Müdürlüğü hesaplarında gösterilmiştir.

EK 2. ÇALIŞMADA MEB ORTAÖĞRETİM HARCAMALARININ HESAPLANMASINDA KULLANILAN KAYNAKLAR VE HESAPLAMA YÖNTEMLERİ

Kaynaklar:

- 2002-2005 MEB Kesin Hesapları, 2006-2007 MEB Bütçeleri, 2007-2009 MEB Bütçe Tasarımları ve OVMP Büyüklükleri
- 2001-2006 MEB Bütçe Raporları
- 2000-2004 Fon Nitelikli Kaynak Kullanımlarına İlişkin MEB Raporları ve Açıklamaları
- 2002-2006 Milli Eğitim Sayısal Veriler Kitapçıkları
- 2002-2005 Maliye Bakanlığı Muhasebat Genel Müdürlüğü MEB Döner Sermaye Verileri
- 2002-2005 Sağlık Bakanlığı Kesin Hesapları, 2006 yılı Sağlık Bakanlığı Bütçesi

¹² Hesaplamaya ilişkin ayrıntılı değerlendirmeler için Yılmaz (2006) çalışmasına bakılabilir

Yöntem:

Çalışmada 2002-2003 yılları için program bazında ortaöğretim kurumlarının harcamaları çıkarılmıştır. 2004-2009 için ise kamu hesapları bütçeleri ve MEB kesin hesaplarından yararlanılmıştır. Eğitim harcamalarının hesaplanmasında eğitim fonksiyonu esas alınmış genel yönetim ve sağlık gibi diğer fonksiyonlar ayrılmıştır.

Harcamalar bütçe rakamlarından çıkarıldıktan sonra bütçe rakamlarında toplu olarak verilen fon rakamları ilgili eğitim düzeylerine dağıtılmıştır. Daha sonra yıllar arasında farklı programlar altında gösterilen ve farklı uygulanan çalışanlara ilişkin sağlık

harcamaları (ilaç ödemeleri ve tedavi giderleri) eğitim harcamaları toplamından çıkarılmış ve eğitim harcamaları net olarak hesaplanmıştır.

Döner sermaye büyüklükleri önce mesleki eğitim kurumlarıyla ilgili olmayanlar ayıklanmak suretiyle düzeltilmiş daha sonra ise harcamalar cirolarına göre mesleki eğitim kurumlarına dağıtılmıştır.

2006 yılı fiyatlarına dönüştürmede GSMH Deflatörü kullanılmıştır.

Sağlık Meslek Liseleri için Sağlık Bakanlığı kesin hesap ve bütçelerine gidilmiş, geçiş yılı iki kurum hesapları üzerinden konsolide edilmiştir.

EK 3. EĞİTİM KAYNAK, FİNANSMAN VE HİZMET SUNUMU AÇISINDAN TÜRKİYE'DE EĞİTİM HARCAMALARI MATRİSİ

Kaynak Sağlayanlar	Finansman Sağlayanlar	Hizmeti Sunanlar
I. Kamu Fonları	1. Genel Yönetim	I. Okul Öncesi Eğitim Kur.
• Merkezi yönetim	A. Merkezi Yönetim	A. Kamu
• Yerel yönetimler	• Milli Eğitim Bakanlığı	B. Özel
• Diğer kamu	• Üniversiteler	II. İlköğretim Kurumları
	• Döner Sermayeler	A. Kamu
	• Diğer Bakanlıklar ve fonlar gibi	B. Özel
	B. Yerel Yönetimler	III. Ortaöğretim Kur.
	• Belediyeler	A. Kamu
	• İl Özel İdarileri	B. Özel
	C. Diğer	IV. Üniversiteler
	• Sosyal Güv. Kur. Gibi	A. Kamu
		B. Özel
		V. Yaygın Eğitim
II. Özel Fonlar	II. Özel Sektör	A. Kamu
• Hane halkları	• Vakıf, Fonlar	B. Özel
• Özel kurumlar	• Özel Kurumlar	VI. Özel Eğitim Kurumları
• Vakıf, fon ve dernek gibi kar amacı olmayan kurumlar	• Hanehalklarının kendi bütçesi (ceplerinden yapılan)	A. Kamu
		B. Özel
III. Uluslararası Kaynaklar		

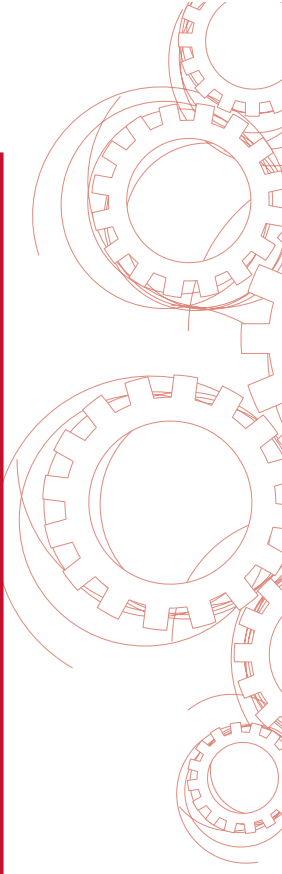
Kaynak: Yılmaz (2006)

EK 4. ORTAÖĞRETİM İSTATİSTİKLERİ (2001-2006) (DEVAM)

Eğitim kademesi	2001-2002			2002-2003			2004-2005			2005-2006					
	Öğrenci Sayısı		Öğretmen Sayısı	Öğrenci Sayısı		Öğretmen Sayısı	Öğrenci Sayısı		Öğretmen Sayısı	Öğrenci Sayısı		Öğretmen Sayısı			
	Toplam	Erkek	Kız	Toplam	Erkek	Kız	Toplam	Erkek	Kız	Toplam	Erkek	Kız			
Ticaret ve Turizm öğretimi	279.598	162.239	127.359	14.705	275.873	155.545	120.328	14.440	261.607	153.247	108.360	16.024	279.993	165.850	114.143
Anadolu İletişim meslek lisesi	1.838	621	1.217	118	1.784	643	1.141	95	2.029	737	1.292	99			
Anadolu Otel. ve Tur. meslek lisesi	13.153	9.760	3.393	1.217	15.325	11.629	3.696	1.16	19.324	15.294	4.030	1.512			
Anadolu ticaret meslek lisesi	18.096	8.294	9.792	659	18.607	8.810	9.797	1.412	23.102	11.727	11.375	1.627			
Çok programlı lise	52.066	32.066	20.000	3.490	52.346	32.273	20.073	3.325	59.998	35.520	24.478	3.886			
Mesleki teknik eğitim merkezi			0		1.591	911	680	112							
Ticaret meslek lisesi	169.626	87.738	81.888	9.008	163.103	87.402	75.701	8.392	156.563	89.058	66.505	8.785			
Açıköğretim	19.885	12.013	7.872		23.264	14.115	9.149		12.583	7.229	5.354				
Diğer	4.944	1.747	3.197	213	1.444	673	771	56	26	14	12	3			
Anadolu mahalli idareler meslek lisesi	691	279	412	54	353	144	209	21							
Anadolu dış ticaret meslek lisesi	1.429	682	747	88	522	237	285	22							
Anadolu sekreterlik meslek lisesi	1.912	92	1.820	29	290	36	254	0							
Anadolu aşçılık meslek lisesi	912	694	218	42	279	256	23	13							
Din öğretimi	77.389	41.915	35.474	8.504	71.100	42.853	28.247	7.431	103.788	56.339	47.449	8.140	108.064	55.011	53.053
İmam hatip lisesi	55.339	32.118	23.221	7.666	48.035	32.071	15.964	6.467	73.563	43.726	29.837	7.901			
Anadolu imam hatip lisesi	16.403	6.710	9.693	838	16.499	6.916	9.583	964	23.288	8.633	14.655	239			
Açıköğretim	5.647	3.087	2.560		6.566	3.866	2.700	0	6.937	3.980	2.957				
Özel eğitim	811	627	184	56	608	462	146	97	1.229	873	356	191	1.233	852	381
Anadolu sağlık meslek lisesi	426	87	339	39	329	38	291	35	32.785	5.767	27.018	49	34.652	6.288	27.641
Özel öğretim toplamı	1.085	692	393	101	936	320	316	57	1.090	713	377	84			
Diğer bakanlıklara bağlı meslek liseleri	43.467	14.555	28.912	6.482	36.317	9.957	26.360	5.792	3.157	2.761	396	335	4.341	3.357	984
Sağlık meslek lisesi	39.048	11.109	27.939	5.232	34.894	8.827	26.067	4.624							
Tarım okulları	2.319	2.098	221	283	705	629	76	275	1.746	1.633	113	204	1.409	1.369	40
Adalet meslek lisesi	286	218	68	22	162	113	49	39	562	384	178	29	650	438	212
Tapu ve kadastro meslek lisesi	219	135	84	28	52	31	21	30	182	97	85	28	170	101	69
Polis koleji	595	577	18	77	214	214	0	76	667	647	20	74	814	794	20
Anadolu meteoroloji meslek lisesi	98	49	49	17	47	47	0	19					162	162	
Konservatuvarlar	872	351	521	801	220	84	136	708					1.136	493	643
Maliye meslek lisesi	30	18	12	22	23	12	11	21							

EK 5. YAYGIN EĞİTİM İSTATİSTİKLERİ (2001-2006)

Yaygın Eğitim Kurumları (toplam)	2001-2002				2002-2003				2004-2005			
	Öğrenci Sayısı		Öğretmen Sayısı		Öğrenci Sayısı		Öğretmen Sayısı		Öğrenci Sayısı		Öğretmen Sayısı	
	Toplam	Erkek	Kız	Toplam	Erkek	Kız	Toplam	Erkek	Kız	Toplam	Erkek	Kız
Toplam	2.740.156	1.586.908	1.153.248	51.056	2.999.788	1.609.979	1.3889.809	56.869	4.044.975	2.236.807	1.808.168	75.608
Pratik kız sanat okulu	138.003	0	138.003	257	110.489	1.279	109.210	193	73.656	4.751	68.905	188
Öğünleştirme enstitüsü	4.359	0	4.359	241	1.495	0	1.495	259	1.515	0	1.515	289
Yetişkinler teknik eğitim merkezi	141	104	37	22	22	22	0	443	443	325	118	118
Halk eğitim merkezi	670.380	305.997	364.383	5.356	995.347	407.411	587.936	5.558	1.312.618	574.937	737.681	4.724
Mesleki eğitim merkezi	293.098	293.067	31	5.064	279.925	244.824	35.101	4.604	309.962	262.605	47.357	4.532
Özel kurslar	753.818	548.386	205.432	13.478	769.252	543.622	225.630	15.369	1.191.251	834.533	356.718	16.660
Muhtelif kurslar									220.636	113.230	107.406	4.450
Motorlu Taşıt Sürücü Kursları									970.615	721.303	249.312	12.210
Özel dershaneler	608.716	331.330	277.386	19.881	668.673	361.503	307.170	23.730	925.299	491.408	433.891	41.031
Meslek kursları	41.810	18.519	23.291	47.008	27.433	19.575	7.858	61.842	40.990	20.852	20.138	2.106
Özel eğitim	118.913	72.961	45.952	1.957	9.234	6.167	3.067	1.672	10.052	6.532	3.520	2.106
Kur'an kursları	110.918	16.544	94.374	4.822	118.343	17.718	100.625	5.484	158.337	20.726	137.611	6.078
Yaygın Eğitim Kurumları (özel)												
Toplam	1.362.534	879.716	482.818	33.359	1.437.925	905.125	532.800	39.099	2.116.550	1.325.941	790.609	57.691
Özel kurslar	753.818	548.386	205.432	13.478	769.252	543.622	225.630	15.369	1.191.251	834.533	356.718	16.660
Muhtelif kurslar									220.636	113.230	107.406	4.450
Motorlu Taşıt Sürücü Kursları									970.615	721.303	249.312	12.210
Özel dershaneler	608.716	331.330	277.386	19.881	668.673	361.503	307.170	23.730	925.299	491.408	433.891	41.031
Yaygın eğitim kurumları (Resmi)												
Toplam	1.377.622	707.192	670.430	17.697	1.561.863	704.854	857.009	17.770	1.928.425	910.866	1.017.559	17.917
Pratik kız sanat okulu	138.003	0	138.003	257	110.489	1.279	109.210	193	73.656	4.751	68.905	188
Öğünleştirme enstitüsü	4.359	0	4.359	241	1.495	0	1.495	259	1.515	0	1.515	289
Yetişkinler teknik eğitim merkezi	141	104	37	22	22	22	0	443	443	325	118	118
Halk eğitim merkezi	670.380	305.997	364.383	5.356	995.347	407.411	587.936	5.558	1.312.618	574.937	737.681	4.724
Mesleki eğitim merkezi	293.098	293.067	31	5.064	279.925	244.824	35.101	4.604	309.962	262.605	47.357	4.532
Meslek kursları	41.810	18.519	23.291	47.008	27.433	19.575	7.858	61.842	40.990	20.852	20.138	2.106
Özel eğitim	118.913	72.961	45.952	1.957	9.234	6.167	3.067	1.672	10.052	6.532	3.520	2.106
Kur'an kursları	110.918	16.544	94.374	4.822	118.343	17.718	100.625	5.484	158.337	20.726	137.611	6.078





EĞİTİM REFORMU GİRİŞİMİ

EĞİTİM REFORMU GİRİŞİMİ

Karaköy İletişim Merkezi
Bankalar Caddesi 2, Kat 5
Karaköy 34420 İstanbul

T 0212 292 50 44
F 0212 292 02 95

www.erg.sabanciuniv.edu



TÜRKONFED

Türk Girişim ve İş Dünyası Konfederasyonu
Mete Caddesi Yeni Apartmanı No: 16/6
Taksim 34437 İstanbul / Türkiye

T 0212 251 73 00
F 0212 251 58 77
E info@turkonfed.org

www.turkonfed.org

ISBN 978-975-8362-70-7